

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

**DOĞU AKDENİZ MESELESİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE
TÜRK DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI SÖYLEM ANALİZİ: ETKİ
ALANI**

Yüksek Lisans Tezi

Fatoş ÇAKIRCA

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Ceren GÜRSELER

Nevşehir
Ocak 2022

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ MESELESİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE
TÜRK DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI SÖYLEM ANALİZİ: ETKİ
ALANI

Yüksek Lisans Tezi

Fatoş ÇAKIRCA

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Ceren GÜRSELER

Nevşehir
Ocak 2022

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Fatoş ÇAKIRCA

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Doğu Akdeniz Meselesinde Türk Dış Politikası ve Türk Dışışleri Bakanlığı Söylem Analizi: Etki Alanı” adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Fatoş ÇAKIRCA

Danışman

Dr. Öğretim yesi Ceren GRSELER

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. İlhan GÜLLÜ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğretim Üyesi Ceren GÜRSELER danışmanlığında Fatoş ÇAKIRCA tarafından hazırlanan, “Doğu Akdeniz Meselesinde Türk Dış Politikası ve Türk Dışişleri Bakanlığı Söylem Analizi: Etki Alanı” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ

İMZA

Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Ceren GÜRSELER

.....

Üye : Doç. Dr. İlhan GÜLLÜ

.....

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Çiğdem ŞAHİN

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

.....
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Türkiye açısından ciddi öneme sahip olan Doğu Akdeniz meselesinin, Türk Dışışleri Bakanlığı'nın Doğu Akdeniz'e yönelik açıklamalarının kronolojik olarak söylem analizi yöntemi temelinde incelenmesini seçtik. Böylelikle, Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının değişkenlik ve tutarlılık gösterdiği noktalar, yinelenen ifadeler vurgulanarak esas anlatılmak istenene, arka plan bilgilerine, ulaşmayı amaçladık. Başta zor olacağını düşünsem de geçmişten, okul yıllarımdan bu yana analitik düşünme, Matematik gibi çözüm odaklı alanlara olan ilgim ve bu çalışmanın ilk kez bizim tarafımızdan yapılacak olması, bu çalışmada severek araştırma yapmamda etkili oldu, çalışmanın bu noktada literatüre katkı sağlaması dileğiyle...

Fatoş ÇAKIRCA

**DOĞU AKDENİZ MESELESİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE TÜRK
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI SÖYLEM ANALİZİ: ETKİ ALANI**

Fatoş ÇAKIRCA

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ocak 2022

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Ceren GÜRSELER

ÖZET

Tarihsel süreç içerisinde sahip olduğu niteliklerle önem arz etmiş, uygarlıkları barındırmış ve mücadele sahası olmuş Doğu Akdeniz, bugün topraklarında tespit edilen yeni hidrokarbon kaynakları ve dünya ticaretinin önemli bir merkezi olması sebebiyle uluslararası ölçüde dikkatleri çekmekte, kıyıdaş ülkelerin ilişkilerini etkilemektedir. Bu anlamda, sadece kıyıdaş ülkeler değil üçüncü ülkeler de bölgede politika yürütmek istemektedir. Bu şekilde çok sayıda aktör doğrudan veya dolaylı olarak Doğu Akdeniz'deki enerji ve deniz hâkimiyeti meselesinin içinde yer almaktadır. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin bölgedeki enerji kaynaklarından faydalanmak için Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Anlaşmaları imzalamaları gerekmektedir. Böylelikle, Doğu Akdeniz'in esas meselesi, deniz yetki alanları paylaşımı, öne çıkmaktadır. Kıyıdaş ülkeler anlaşmalarla belirledikleri sınırlar içinde petrol ve doğal gaz arama ve çıkarma faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'e en uzun kıyısı olan ülke olarak uluslararası hukuk bünyesinde bölgedeki hidrokarbon rezervlerinden yararlanmak için politikalar üretmektedir. Türkiye'nin, Doğu Akdeniz meselesinde dış politikasının nasıl seyrettiği ve ileri sürdüğü tezler temelinde diğer kıyıdaş ülkelerin politikalarının Türkiye dış politikasına yansımaları önemli olmaktadır. Türkiye için Kıbrıs Adası sorununun bölgede etkileri ve Doğu Akdeniz'deki enerji meselesinde Türkiye dış politikasını şekillendiren unsurlar Türk Dışişleri Bakanlığı'nın söylemlerinin analizi temelinde açıklanmaktadır. Doğu Akdeniz'in Türkiye'nin dış politikasını etkilediği ve bunun ilerleyen dönemlerde de yansımalarının olabileceği öngörülmektedir. Bu kapsamda, çalışma Türkiye'nin egemenlik haklarını uluslararası alanda korumak saiki ile gerçekleştirilen Doğu Akdeniz meselesine yönelik dış politikasının ana stratejilerini ve söylemlerini analiz etmektedir. Etki alanı kıyıdaş ülkelerle sınırlı olmayan ve çok boyutlu yansımaları olan süreç, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın söylemleri esas alınarak analiz edilmektedir. Çalışmanın esas yöntemi ve amacı; Türkiye'nin Doğu Akdeniz meselesinde Türk Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamaları söylem analizi uygulanarak Türkiye'nin dış politikasının eğilimlerini, devamlılık ve değişim öğelerini açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Söylem Analizi, Türkiye, Dış Politika, T.C. Dışişleri Bakanlığı.

**TURKISH FOREIGN POLICY ON THE EASTERN MEDITERRANEAN
ISSUE AND DISCOURSE ANALYSIS OF THE TURKISH MINISTRY OF
FOREIGN AFFAIRS: SPHERE OF INFLUENCE**

Fatos CAKIRCA

Nevsehir Haci Bektas Veli University/Institute of Social Sciences

Department of International Relations

M.A. Thesis

January 2022

Supervisor: Dr. Lecturer Ceren GURSELER

ABSTRACT

The Eastern Mediterranean, which has been important with its qualities in the historical process, has hosted civilizations and has been a field of struggle, attracts international attention due to the new hydrocarbon resources discovered on its territory and being an important center of world trade and affects the Relations of riparian countries. In this sense, not only the riparian countries but also the third countries want to carry out policies in the region. In this way, many actors are directly or indirectly involved in the issue of energy and maritime dominance in the Eastern Mediterranean. Countries bordering the Eastern Mediterranean are required to sign Continental Shelf and Exclusive Economic Zone Delimitation Agreements in order to benefit from the energy resources in the region. Thus, the main issue of the Eastern Mediterranean, the sharing of maritime jurisdiction areas comes to the fore. Riparian countries carry out oil and natural gas exploration and extraction activities within the borders determined by agreements. Turkey as the country with the longest coast to the Eastern Mediterranean produces policies to benefit from the hydrocarbon reserves in the region within the scope of international law. The reflections of the policies of other riparian countries on Turkey's foreign policy are important on the basis of how Turkey's foreign policy in the Eastern Mediterranean issue is progressing and the arguments put forward. For Turkey, the effects of the Cyprus Island problem in the region and the factor shaping Turkey's foreign policy regarding the Energy issue in the Eastern Mediterranean are explained on the basis of the analysis of the discourses of the Turkish Ministry of Foreign Affairs. It is predicted that the Eastern Mediterranean has affected Turkey's foreign policy and this may have repercussions in the future. In this context, the study analyzes the main strategies and discourses of Turkish foreign policy towards the Eastern Mediterranean issue, which is carried out with the aim of protecting its sovereign rights in the international area. The process, whose sphere of influence is not limited to riparian countries and multidimensional reflections, is analyzed based on the discourses of the Turkish Ministry of Foreign Affairs. The main method and purpose of the study; to explain the trend, continuity and change elements of Turkey's foreign policy by applying discourse analysis of statements by the Turkish Ministry of Foreign Affairs on Turkey's Eastern Mediterranean issue.

Keywords: Eastern Mediterranean, Discourse Analysis, Turkey, Foreign Policy, T.C. Ministry of Foreign Affairs.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ MESELESİ

1.1. DOĞU AKDENİZ MESELESİNE GENEL BİR BAKIŞ	4
1.1.1. Doğu Akdeniz'in Coğrafi Konumu ve Önemi	5
1.1.1.1. Doğu Akdeniz'in Tarihsel Önemi	10
1.1.1.2. Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Önemi	11
1.1.1.3. Doğu Akdeniz'in Stratejik Önemi	13
1.1.2. Doğu Akdeniz'in Esas Meselesi Deniz Yetki Alanları Paylaşımı	14
1.1.3. Doğu Akdeniz Meselesinde Kıyıdaş Ülkelerin Tutumları.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI

2.1. TÜRKİYE'NİN OLASI TEZLERİ.....	30
2.1.1. Deniz Yetki Alanları Sınırlandırmasında Anlaşmanın Temel Alınması.....	30
2.1.2. Sınırlandırmalarda Hakkaniyet İlkelerinin Uygulanması	30
2.1.3. Eşit Uzaklık İlkesinin Zorunluluğunun Sınırlandırmalarda Olmaması.....	31
2.1.4. Adaların Özel Durumlar Oluşturması	31
2.1.5. Hakkaniyete Uygun Bir Sınırlandırmanın Uygulanması	32
2.1.6. Doğu Akdeniz'in Yarı Kapalı Deniz Olması	32
2.2. DOĞU AKDENİZ MESELESİNİN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA YANSIMALARI ..	33
A. Güvenlik.....	33
B. Ekonomi	34
C. Tarihsel Bağlar	35

2.3. TÜRKİYE’NİN BELİRLEDİĞİ KS/MEB ALANLARI.....	36
2.3.1. Türkiye ile KKTC Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Anlaşması	36
2.3.2. Türkiye ile Libya MEB Sınırlandırma Anlaşması	37
2.4. BÖLÜM GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI SÖYLEMLERİNDE DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI

3.1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI SÖYLEMLERİNDE DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI’NIN KONUMLANMASI	47
3.1.1. Türk Dışışleri Bakanlığı’nın Doğı Akdeniz Politikası Açıklamaları	48
3.2. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI SÖYLEMLERİNDE DOĞU AKDENİZ’E YÖNELİK SÖYLEMLERİN GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ	57
3.3. 2008-2020 DÖNEMİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI AÇIKLAMALARININ ANALİZİ ...	59
3.3.1. GKRY ve Yunanistan’ın Doğı Akdeniz’deki Tezlerine Karşılık Türkiye’nin Tezleri	59
3.3.2. Kıbrıs Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tanınma Sorunu	65
3.4. BÖLÜM GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	69
SONUÇ	73
KAYNAKÇA.....	79
ÖZGEÇMİŞ	87

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AP	: Avrupa Parlamentosu
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
CKSS	: Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi
EAST-MED	: Eastern Mediterranean
EFG	: Eastern Mediterranean Gas Forum
FT³	: Fit Küp
FOROMED	: Akdeniz Forumu
GİK	: Avrupa Birliği Genel İşler Konseyi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
EEZ	: Economic Exclusive Zone
ICJ	: International Court of Justice
IHO	: International Hydrographic Organization
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KS	: Kıta Sahanlığı
LNG	: Liquefied Natural Gas
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
MFA	: Ministry of Foreign Affairs
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
NAVTEX	: Navigational Telex
SOI	: Sphere of Influence
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UMH	: Ulusal Mutabakat Hükümeti
UN	: United Nations
UNIC	: United Nations Information Centres
USGS	: United State Jeological Survey

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Levant Havzası'nda Tahmini Hidrokarbon Rezervleri United State Geological Survey (USGS) 2010	8
Şekil 2 Nil Havzası'nda Tahmini Hidrokarbon Rezervleri United State Geological Survey (USGS) 2010	9
Şekil 3 Halfor J. Mackinder'in Jeopolitik Modeli	12
Şekil 4 BMDHS'ye Göre Deniz Yetki Alanlarının Sınırları	16
Şekil 5 Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Karşılaştırması	17
Şekil 6 Doğu Akdeniz'e Kıyısı Olan Ülkelerin Karasuları	19
Şekil 7 Türkiye'nin Olası MEB'i ve GKRY'nin ile Yunanistan'ın Tezleri Doğrultusunda Türkiye'nin MEB'i.....	29
Şekil 8 Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki KS/MEB Sınırları	38
Şekil 9 Yunanistan ile Mısır MEB Anlaşması'nın Türkiye ile Libya Mutabakat Muhtırası ile Çakışma Alanları	41
Şekil 10 GKRY'e göre; Türkiye/KKTC/GKRY Ruhsat Sahaları	51
Şekil 11 Türkiye/GKRY/Yunanistan'ın Hak İddia Ettikleri Bölgeler.....	61
Şekil 12 Meis Adası'nın Türkiye ve Yunanistan Anakaralarına Uzaklığını Gösteren Harita.....	61
Şekil 13 Türkiye'nin Kıta Sahaneliği Tezlerini Gösteren Harita	62

GİRİŞ

Tarih boyunca birçok medeniyeti bünyesinde barındırmış ve uygarlıkların egemen olmayı hedeflediği topraklara sahip olan Doğu Akdeniz günümüzde de bu değerini korumaktadır. Gelişen dünya teknolojileri, nüfus artışı ülkelerin ekonomilerini etkilemektedir. Enerji bağımlı devletlerin yanı sıra uluslararası alanda söz sahibi devletler bile enerji ihtiyacını enerji rezervleri zengin ülkelere karşılamak zorunda kalmaktadır. Bu devletler enerjiye ihtiyaç duymasalar dahi zengin enerji rezervlerine hâkim devletlerin dünya ekonomisinde güç elde etmemeleri için bir şekilde mevcut durumlara, enerji ve deniz hâkimiyeti yarışına, katılmaktadırlar.

Doğu Akdeniz 2000'li yıllarla beraber varlığı tespit edilen yeni hidrokarbon rezervleriyle hem bölge ülkelerinin hem de bölge dışındaki ülkelerin rekabet ettiği bir alan olmuştur. Doğu Akdeniz jeopolitik ve jeostratejik konumu, zengin petrol ve doğal gaz rezervleriyle ülkeler açısından cezbedici etkisini sürdürmektedir. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler kendi aralarında bir rekabet içinde bulunsalar da kıyısı olmayan üçüncü ülkelerin de bu rekabete bölgede sondaj çalışmaları yapmak için bulundukları enerji şirketleri aracılığıyla etkin olarak katıldıkları söylenebilir.

Mevcut enerji paylaşımı sorunu Doğu Akdeniz'in ana meselesi olan deniz yetki alanları paylaşımını gerekli kılmaktadır. Böylelikle bölge ülkeleri enerji arama/çıkarma faaliyetleri yapmak adına kıta sahanlığı (KS) ve münhasır ekonomik bölge (MEB) sınırlandırma anlaşmaları imzalamak durumundadırlar. Söz konusu anlaşmalar uluslararası hukukun öngördüğü ilkeler ile ilgili tüm ülkelerin hakları dikkate alınarak imzalanmalıdır. Uluslararası hukukun ülkeler arasında anlaşarak çözüme varmaları yönünde koyduğu bazı maddeler anlaşma konusunda görüş farklılıklarına sebep olmaktadır. İki ülkenin anlaşması durumunda bir diğer kıyıdaş ülkenin menfaat çakışması gerginliklere yol açmaktadır.

Giriş ve sonuç bölümleri dışında çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır; mevcut bir problem vardır ve bu problemin arka plan bilgileri analiz edilmiştir. Çalışmamızın birinci bölümü; Doğu Akdeniz meselesine genel bir bakışı içermektedir. İkinci bölüm; ilgili ülkelerin yaklaşımlarını açıklayarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz meselesi üzerine dış politikası temelinde incelenmesini amaçlamaktadır. Enerji bağlamında dışa bağımlı bir ekonomiye sahip Türkiye'nin dış politikası güvenlik ve tarihsel bağlarla da bölgeye kayıtsız kalamamaktadır. Türkiye zengin petrol ve doğal gaz rezervleriyle Doğu Akdeniz'in kendi hak ve menfaatleri için ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunun idrakindedir. Bu sebeple Türkiye Doğu Akdeniz'de en uzun kıyıya sahip ülke olarak hak ve sorumluluklarını korumak için bulunmaktadır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının seyrini Kıbrıs Adası sorunu ve Yunanistan ile olan adalar sorunu önemli ölçüde etkilemektedir. Doğu Akdeniz meselesinde anlaşmazlıklar yoğun olarak Türkiye, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi etrafında şekillenmektedir.

Dışişleri Bakanlığı söylem analizi için seçilmiştir. Çünkü bu çalışmada, kuramsal çerçeve dış politika analizine dayanmakta, yöntem olarak içerik analizi kullanılmaktadır. Çalışma, Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamalarına yani birincil kaynaklara dayanmaktadır. Bölgesel ve küresel boyutlu bu süreçte Türkiye'nin enerji stratejisi ile dış politika eylemleri ele alınmaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki egemenlik haklarını uluslararası alanda savunmak için gerçekleştirdiği eylem ve yürüttüğü dış politikasının esas stratejileri değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Doğu Akdeniz meselesi üzerine ülkeler arasında gelişen kıta sahanlığı veya MEB belirleme ve enerji rezervlerini içeren çalışmalar bulunmaktadır. Fakat Türk dış politikasının seyrine yönelik yapılan içerik analizi konusundaki çalışmalar yeterli görülmemektedir. Çalışmanın üçüncü bölümü; Türk dış politikasının içerik analizinin eksiklerini söylemleri esas alarak tamamlamaya çalışmaktadır. Bu sayede çalışma Doğu Akdeniz meselesinin Türk dış politikasına etkilerini söylem çözümlemesi ile açıklayarak ilgili literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır. Söylemler; kimlik, bilinç ve toplumsal unsurları içermektedir. Söyleyenden bağımsız değildir ve sahip olduğu arka plan hakkında bilgi vermektedir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki politikasının ilerleyişini önemli ölçüde etkileyen aktörler ve unsurlar Dışişleri Bakanlığı söylemleri düzeyinde incelenerek bu süreçte

dış politikada izlenen istikrar ve değişim öğeleri analiz edilmektedir. Türkiye'nin yıllara göre Dışışleri Bakanlığı'nın Doğu Akdeniz dış politikasına yönelik söylemleri, tekrarlanan ve ortak kelimelerin analizi yapılarak dış politika eylemlerinin arka planında yatan bilgiler ve dış politika tezleri değerlendirilmektedir. Bununla birlikte Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ve Türkiye ile görüş ayrılıklarına sahip GKRY ve Yunanistan'ın tezleri ile Türkiye'nin tezleri uluslararası hukukun ilkeleri ve öngördüğü maddeler kapsamında analize tabi tutulmuştur. Doğu Akdeniz meselesinde devletlerin temel kaygısının deniz yetki alanları paylaşımı olduğu ve bunun üzerine tezler ileri sürdükleri dikkat çekmektedir. Deniz yetki alanları paylaşımı sorununun esas önemli konu olması devletlerin enerji elde etme yarışı içinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Doğu Akdeniz'de kendi alanını korumak adına faaliyet göstermektedir.

Çalışmada; Doğu Akdeniz meselesinde Türk Dışışleri Bakanlığı'nın duruşu ve açıklamalarının söylem analizi yöntemiyle çelişkili ve tutarlı yönlerini açıklamak hedeflenmektedir. Bu sayede Türkiye'nin Doğu Akdeniz dış politikası hakkında kapsayıcı bilgilere ulaşmaya çalışılmaktadır. Sonuç bölümünde; Doğu akdeniz meselesinde Türkiye'nin geçmiş ve günümüz politika söylemlerinin ne şekilde seyrettiği analiz edilmiştir, Türkiye, Dışışleri Bakanlığı'nın söylemleri aracılığıyla amaçladığı etki alanını oluşturabilmiş midir? Doğu Akdeniz meselesinin Türkiye açısından gelecek yansımaları belirtilmiştir. Analizde, özellikle 2008-2020 tarih aralığı yer almasına rağmen 2003, 2007 ve 2021 tarihlerindeki Dışışleri Bakanlığı açıklamaları da, en uzak ve en güncel açıklamalar olması ve tarih aralığındaki konularla doğrudan bağlantılı olması sebebiyle analize dâhil edilmiş, istikrar ve değişim öğeleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ MESELESİ

Doğu Akdeniz'in genel anlamda stratejik ve jeopolitik önemine ve Türkiye açısından yansımalarına dikkat çeken birinci bölüm, Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası özelinde bölgenin hidrokarbon rezervlerinin keşfi ile artan önemine odaklanmıştır. Çalışmamızın asal yöntemini; karar vericiler, devlet ve sisteme ait organlar ile dış politika açıklaması yapan dış politika analizi¹ yönteminde karar verici organlar kapsamında Türk Dışişleri Bakanlığı, içerik analizini ise Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Doğu Akdeniz meselesine ilişkin açıklamalarının söylem analizi² yöntemi ile anahtar kelimeler ayrıştırılarak varılacak olan arka plan bilgisi oluşturmaktadır. Bu dış politika yapım sürecindeki söylemlere odaklanılmasının yanında Doğu akdeniz meselesine değinmek ayrıca faydalı olacaktır.

1.1. DOĞU AKDENİZ MESELESİNE GENEL BİR BAKIŞ

Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birleştiği noktada bulunan Doğu Akdeniz tarihin her döneminde önemli olmuştur. Gerek konumu gerek sahip olduğu enerji rezervleriyle küresel ve bölgesel anlamda dikkatleri çekmiştir. Aynı zamanda ülkeler açısından kıymetli olabilecek ticaret yolları üzerinde bulunması da Doğu Akdeniz'in her dönem güncel bir mesele olmasında etkili olmuştur.

¹ “Siyaset yapımcıların istediği şekilde hedeflerini etkilemesi amacıyla, egemen ulus devletin ötesindeki çevrede bulunan bazı aktörlere veya koşullara yönelik olarak resmi ve hükmedici pozisyondaki kişilerce formüle edilmiş amaçlar, direktifler veya niyetler seti (Cohen ve Harris, 1975).” (https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/185964/mod_resource/content/0/DPA.01.Hafta.2020.uza ktan.pdf). Erişim Tarihi: 18.01.2022.

² Söylem analizi; kısaca dilin incelenmesi demektir. Fakat bu inceleme yavan olmayarak dile dökülenlerin söz dizimsel ve semantik çizgilerinin ötesindeki anlamı ve içeriği incelemeyi gerekli kılmaktadır. Söylem analizi, dil kullanımının biçimsel yönünün ötesinde, odak noktasını sosyal ve kültürel bağlam içerisinde iletişimi gerçekleştiren dil kullanıcılarının oluşturduğu olaylara çevirir (Barker ve Galasinski, 2001).

Doğu Akdeniz meselesinin temelini enerji kaynaklarına yakınlık ve bölgede yeni keşfedilen enerji havzaları oluşturmaktadır. Bu durum özellikle Sanayi Devrimi sonrası enerji ihtiyacı artan küresel aktörlerin bölgeye ilgisini artırmıştır. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin keşfedilen yeni enerji havzalarıyla konumlarının önemini idrak etmeleri bölgeyi büyük bir enerji mücadelesi alanı haline getirmiştir. Dolayısıyla bu durum bölge devletleri arasında deniz yetki alanı paylaşımı sorununu doğurmuştur.

1.1.1. Doğu Akdeniz'in Coğrafi Konumu ve Önemi

Doğu Akdeniz Kuzey Yarım Küre'de Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kesişim noktasında yer alan Akdeniz; Batı Akdeniz ve Doğu Akdeniz olmak üzere iki bölgeden oluşmaktadır. Doğu Akdeniz Tunus'un kuzeydoğu ucundaki Bon Burnu'ndan İtalya'nın Sicilya Adası'nın batı ucunda yer alan Lilibeo Burnu'na doğru çizilen hattın doğusunda kalan bölgedir (Limits of Oceans and Seas, 1953: 15).

Doğu Akdeniz 39°49'K ile 36°56'K enlemleri ve 016°30'D ile 036°12'D boylamları arasında olan bölge olarak tanımlanmaktadır. Marmaris-Rodos geçitleriyle Ege'ye; Süveyş Kanalı ile Kızıl Deniz ve Hint Okyanusu'na açılan Doğu Akdeniz'in Kuzeyinde Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Adası; Doğu kısmında İsrail, Lübnan ve Suriye Güney kesiminde ise Mısır bulunmaktadır (Ceylan, 2018: 6). Bu duruma göre geniş anlamda Doğu Akdeniz; İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Türkiye, Yunanistan, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya, KKTC, GKRY ve Tunus'u kapsar (alıntılayan Yayıncı, 2012: 2). Dar anlamda ise, 27° Doğu boylamının doğusunda kalan bölgedir (alıntılayan İstikbal, 2020: 70). Jeopolitik ve Jeostratejik bakımdan oluşturulan incelemeler ve yayımlara göre Doğu Akdeniz bu iki tanımın bir orta yolunu içerecek şekilde "22° doğu boylamının doğusunda kalan bölge" olarak tanımlanmıştır. Buna göre Doğu Akdeniz bölgesinde; Türkiye, Yunanistan, Libya, Suriye, Kuzey Kıbrıs Türk cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Mısır, İsrail, Filistin, Lübnan ve Ürdün bulunmaktadır (İstikbal, 2020).

Doğu Akdeniz'in önemini artıran konulardan biri Süveyş Kanalı'nın³ açılması olmuştur. Kanalin açılmasıyla coğrafi keşifler sonrası yönü değişen ticaret yolları

³ "Süveyş Kanalı Mısır sınırları içinde bulunmaktadır. 193,30 km (120 mil) uzunluğundadır. Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlayan bir kanaldır. 1869 yılında kullanıma açılmıştır. Her yıl binlerce

tekrar Akdeniz'e yönelmiş ve Doğu Akdeniz ticaret yollarını hareketlendirmiştir. Süveyş Kanalı sayesinde Akdeniz'den geçen gemilerin yolu, Ümit Burnu'ndan geçen gemilerin yoluna kıyasla 7000 deniz mili kısaltılmıştır. Böylelikle kanal zaman ve maliyet olarak karlı olduğu için devletler tarafından tercih edilmiştir (Ceylan, 2018: 10). “Açılan Süveyş Kanalı Doğu Akdeniz'i Arap Yarımadası, Mezopotamya ve Basra Körfezi'ne bağlamış ve Avrupa, Uzak Doğu, Güneydoğu Asya ile Afrika arasındaki ticaretin merkez üslerinden biri olmuştur.” (Sandıklı, Budak ve Ünal, 2013: 4). Doğu Akdeniz'in önemi ulaştırma ve enerji konularında güncelliğini korumaktadır. Akdeniz'de yılda ortalama 220.000'den fazla gemi seyir halinde olmaktadır ve bu dünya toplam deniz trafiğinin 1/3'üne eşittir. Dünya denizlerinin sadece %1'ini oluşturan Akdeniz için bu rakamlar çok büyük öneme sahiptir (Yaycı, 2012: 7). “Akdeniz'de ticari trafik Çanakale ve İstanbul Boğazları ile Karadeniz'e, Cebelitarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'na, Süveyş Kanalı ile Kızıl Deniz ve Hint Okyanusu'na uzanmaktadır.” (Sandıklı, Budak ve Ünal, 2013: 4)

Cebelitarık, Türk boğazları ile Süveyş Kanalı enerjinin son tüketim pazarlarına ulaştırılmasında önemli bir noktadır ve Doğu Akdeniz enerji merkezlerine yakınlığı nedeniyle bu bölgelerdeki enerji trafiğini kontrol edebilecek konumdadır. Bu enerji trafiği 13 Temmuz 2006 tarihinde Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının devreye girmesiyle daha da artmış, İskenderun Körfezi önemli merkezlerden biri olmuştur (Sandıklı, Budak ve Ünal, 2013: 5). Orta Doğu ve Hazar bölgesi gibi önemli enerji merkezleri ve ticari yolları kapsayan Doğu Akdeniz, dünyanın en kritik deniz yolunu oluşturmakta ve kendisini kontrol eden aktörlere avantajlar sağlamaktadır. Doğu Akdeniz'in Türkiye tarafından kontrol edilebilmesi durumu Türkiye'ye önemli siyasi ve hukuki avantajlar sağlayacaktır. Tüm Doğu Akdeniz havzasıyla Kıbrıs Adası, Orta Doğu'yu kontrol edebilecek noktadadır. Doğu Akdeniz ve Kıbrıs⁴ hem Türkiye hem bölgesel ve küresel barış açısından önemli coğrafyalardır. Kıbrıs coğrafi konumu sebebiyle; Türkiye, Mısır, Suriye, İsrail, Lübnan, Irak ve Filistin gibi bölgenin ülkelerini ve Süveyş Kanalı'nı kontrol edebilecek mesafededir (Kaya,

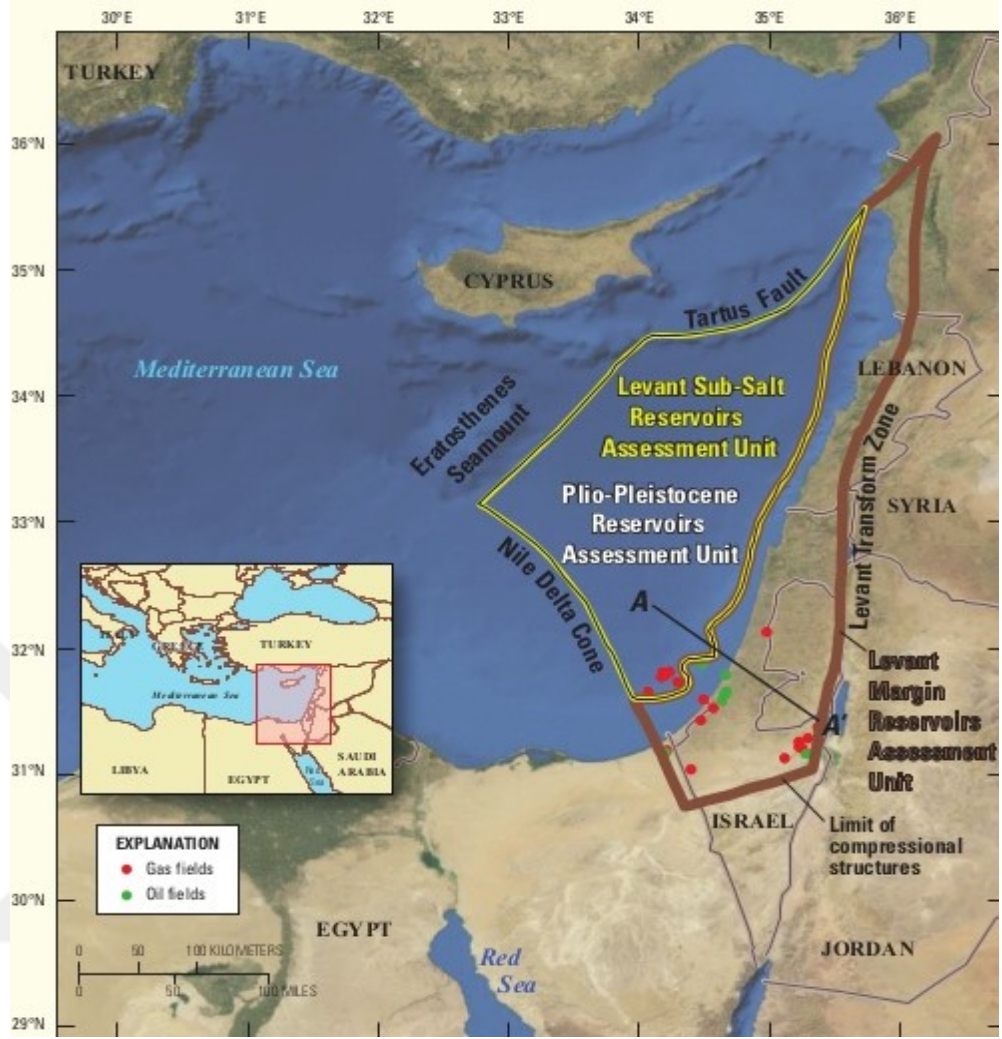
geminin geçişine tanıklık etmiş ve dünyanın en yoğun kullanılan geçiş yollarından biri olmuştur.” (İstikbal, 2020: 70).

⁴ “Doğu Akdeniz'deki ulaşımın kontrol edilmesini sağlayarak olası savaş durumunda deniz yoluyla gelecek yardımların güvenli şekilde ülkeye girmesini sağlayabilen bir adadır. Kıbrıs, jeopolitik açıdan Türkiye'ye güneyden gelebilecek saldırılar için kullanılacak ada olmanın yanında, hava ulaşımını kontrol etme olanağı sunan önemli bir füze üssü sağlama özelliğine sahiptir.” (Kaya, 2007: 9).

2007). Doğu Akdeniz'in sayılan önemli özelliklerinin yanı sıra bölgede keşfedilmiş ve keşfedilmeyi bekleyen enerji kaynaklarının olması önemini daha da artırmıştır.

Dünya'da üretilen petrol ve doğal gazın %60'dan fazlası Levha tektoniği bağlamında duruma yaklaştığımızda 200 milyon yıldan beri Doğu Akdeniz'in de dâhil olduğu Pangaea⁵'nin parçalanmasıyla kapanan Tethys okyanusunun güney ve kuzey kanatlarını oluşturan bölgede bulunmaktadır. Cezayir, Mısır ve Libya petrol ve doğal gaz alanları, İsrail ve Kıbrıs sularındaki doğal gaz keşifleri bu açıdan ele alınmalıdır. Doğuda Türkiye, Suriye, Irak, İran (yalnızca Zağros dağlarının batısı), Suudi Arabistan (yalnızca doğusu), kuzeyde Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan ve Rusya bulunmaktadır. Bu iki kuşak arasındaki Alp-Himalayan orojenezi ve bu kuşağın tümü Tethys okyanusunun kalıntısı olarak yer almaktadır (Ergün, 2013). Doğu Akdeniz'de arama faaliyetleri ilk olarak 1968 yılında Levant Havzası'nın batısındaki Nil Deltası'nda başlamıştır (Liu vd. , 2017: 573). “Doğu Akdeniz'de (Levant çöküntüsü) keşfedilen gaz rezervi: 700 milyar m³tür.” (Ergün, 2013: 777). Amerikan Jeolojik Araştırmalar Enstitüsü'nün 2010 yılında yaptığı çalışmalara göre Doğu Akdeniz'de tahmini kurtarılabılır 1,7 milyar varil petrol ve 122 trilyon fit küp (ft³) doğal gaz bulunmaktadır. (USGS, 2010).

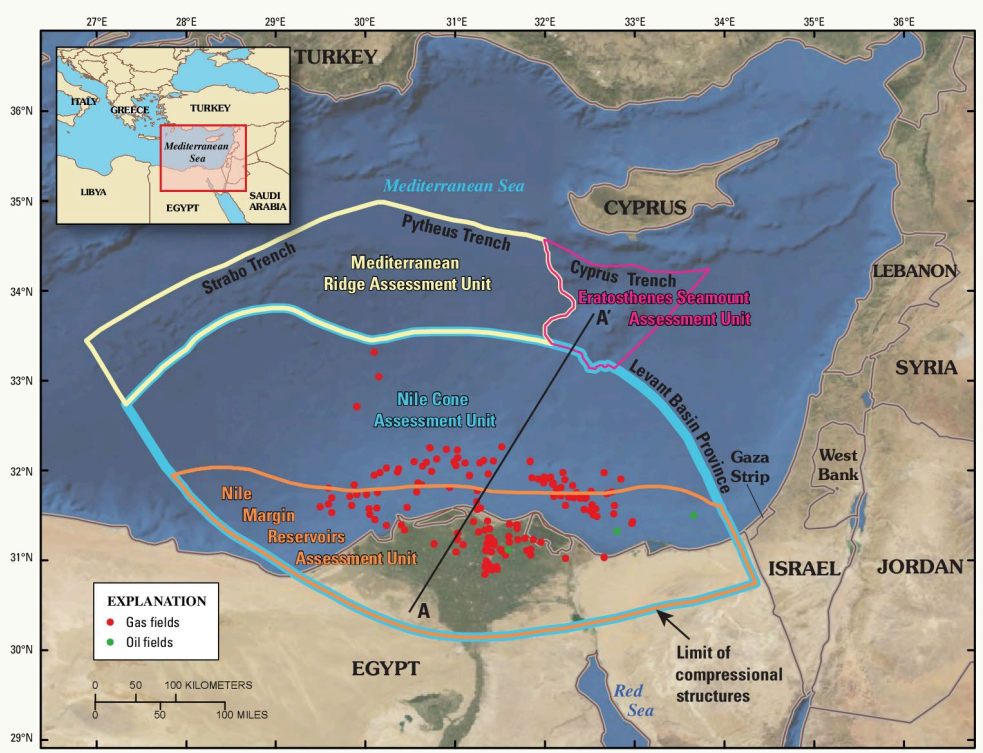
⁵ “Pangaea: Paleozoik Zaman sonları ile Mezozoik Zaman başlarında var olmuş dördüncü ve son süper kıtadır. Yaklaşık 300 milyon yıl önce daha önceki erken kıta parçalarından toplanarak bir araya gelmiş ve yaklaşık 175 milyon yıl önce ayrılmaya başlamıştır.” (Ceylan, 2018: 12).

Şekil 1 Levant Havzası'nda Tahmini Hidrokarbon Rezervleri United State Geological Survey (USGS) 2010

Kaynak: (<https://www.slideshare.net/AndyIoannouVaroshtotis/assessment-of-undiscovered-oil-and-gas-resources-of-the-levant-basin-province-eastern-mediterranean-46331066>).

Amerikan Jeolojik Araştırmalar Enstitüsü'nün 2010 yılında yaptığı çalışmalar sonucunda Nil Deltası'nda tahmini kurtarılabılır 1,8 milyar varil petrol, 223 trilyon ft^3 doğal gaz, 6 milyar varil sıvı doğal gaz (Liquefied Natural Gas, LNG) olduğu açıklanmıştır (USGS, 2010). ABD Jeolojik Araştırmalar Enstitüsü'nün 2010 yılında yayımladığı raporlara göre Doğu Akdeniz'de dört önemli enerji sahası mevcuttur: Kıbrıs Adası ile İsrail arasındaki Leviathan (USGS, 2010), Mısır ile Kıbrıs Adası arasındaki Nil (USGS, 2010), Girit Adası'nın güneydoğusundaki Heredot ile Kıbrıs Adası etrafındaki bölgedir. Burada toplam enerji rezervi yaklaşık 30 milyar varil petrole denk gelmekte ve bu rakam piyasa değeri olarak 1,5 trilyon dolar olarak hesaplanmaktadır. Fakat Doğu Akdeniz'de tahmin edilen ve ispatlanan enerji rezervi arasında fark bulunmaktadır (Sandıklı, Budak ve Ünal, 2013: 7).

Şekil 2. Nil Havzası'nda Tahmini Hidrokarbon Rezervleri United State Geological Survey (USGS) 2010

Kaynak: (<https://www.semanticscholar.org/paper/Assessment-of-Undiscovered-Oil-and-Gas-Resources-of-Kirschbaum-Schen/c19e47490bca438a537f6642382f10b1aef5b91b/figure/0>).

Doğu Akdeniz'de keşfedilen zengin hidrokarbon rezervleri bölgenin önemini daha da artırmıştır. Bölgede Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne (GKRY) ait olan Afrodit sahası keşfedilmiş, 2011 yılında 198,2 milyar m³ rezerv tahmini ile 2017 yılında üretime başlanmıştır. İsrail'in 2009 yılında 280 milyar m³ rezerv tahmini ile Tamar sahasında 2013 yılında, 2010 yılında da 509,7 milyar m³ rezerv tespiti yapılan Leviathan sahasında 2019 yılında üretime geçilmiştir. İsrail'in Noa, Mari-B, Dalit, Döfün, Şimşon, Tanin adında altı sahası da bulunmaktadır. 2015 yılında 850 milyar m³ rezerv tahmini ile keşfedilen Mısır'ın Zohr sahasında ve 28,3 milyar m³ rezerv tahmini ile 2000 yılında keşfedilen Filistin'in Gazze Marin sahasında 2017 yılında üretim gerçekleşmiştir (Ceylan, 2018). “2010 yılı tüketim miktarları göz önünde bulundurulunca Doğu Akdeniz'deki enerji rezervinin Türkiye'nin yaklaşık olarak 572 yıllık, Avrupa'nın ise 30 yıllık doğal gaz ihtiyacını karşılayabileceği görülmektedir.” (Yaycı, 2012: 11)⁶.

⁶ Türkiye'nin 2010 yılında yıllık doğal gaz ihtiyacının 37 milyar m³, 2009 yılındaki yıllık tüketim miktarının ise 35,1 milyar m³ olduğu yıllık petrol tüketiminin 30 milyon ton olduğu hesaplanırsa Doğu Akdeniz'deki yaklaşık 20 trilyon m³ doğal gazın Türkiye'nin 572 yıllık ihtiyacını

1.1.1.1. Doğu Akdeniz'in Tarihsel Önemi

Tarihte büyük uygarlıkları barındırmış olan Doğu Akdeniz birçok tarihçi tarafından kaynaklarda 'Verimli Hilal' olarak geçmektedir. Mısır, Mezopotamya ve Anadolu gibi dünyanın en verimli topraklarına hâkim olmak tarih boyunca oluşan uygarlıkların ilk hedefi olmuştur (Kaya, 2007: 5). Nil nehri ile denizcilik yeteneklerini ve tekniklerini geliştirerek yaptıkları gemilerle Akdeniz kıyılarını keşfetmişlerdir. Mısır'dan sonra Antik Çağ'da deniz ticaretinde ileri olan Fenikeliler bölgeye egemen olmuşlar ve Atlas okyanusuna kadar gelmişlerdir. Doğu Akdeniz Fenikelilerden sonra Asur, Babil, Yunan ve Roma hâkimiyetine girmiştir (Girgin, 2006: 22; İstikbal, 2020: 73). Yunanlıların hâkimiyeti döneminde Rodos adası Akdeniz limanlarındaki ticaretin kontrolünde önemli olmuştur. "Roma Hukuku kaynaklarından, günümüz kıta Avrupasının ticaret kanunlarının temeli olan ve hukuk tarihinde Lex Rhodia olarak bulunan Rodos ticaret kuralları geliştirilmiş, Akdeniz'de uygulanmıştır." (Küçükuray, 2019; İstikbal, 2020). Tarihte ilk kez Roma imparatorluğu döneminde tek bir imparatorluğun sınırları içinde olan Akdeniz Jül Sezar'ın Bizim Deniz (Mare Nostrum) tanımıyla adlandırılmıştır (Küçükuray, 2019; İstikbal, 2020). Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun hâkimiyeti İslamiyet'in doğuşuna kadar sürmüştür (Kaya; 2007: 5).

Selçuklular; Marmara Denizi, Ege Denizi, Karadeniz ve Doğu Akdeniz'e ulaşarak denizci devlet olmak için ilk adımları atmışlardır. Öte yandan Denizlerde büyüyerek cihan imparatorluğu olmayı ancak Osmanlı Devleti başarabilmiştir. Selçuklulardan sonra 14. Yüzyıl ortalarında denizciliğe verdiği önem doğrultusunda Anadolu kıyılarından ilk defa denizlere ulaşan Osmanlı Devleti büyümüştür. Türk Boğazları'nın güvenliği sağlanmış, Girit Adası Çanakkale Boğazı'nın güney karakolu olmuş, Karadeniz ve Ege Denizi'nde hâkimiyet ile Akdeniz tam kontrol altına alınmış, Kızıldeniz ve Basra Körfezi ile okyanuslara ulaşılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde hemen hemen Akdeniz'in tamamına egemen olunmuştur. 17. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin sınırları ve denizciliğe verdiği önemin azalması doğrultusunda küçülmüştür (Kaya, 2007: 6-7).

karşılacaktır. AB üyesi ülkelerin de yıllık doğal gaz ihtiyacının 500 milyar m³ olduğu varsayılırsa, Avrupa'nın önümüzdeki 30 yıllık doğal gaz ihtiyacını karşılayabilecektir (Yaycı, 2012: 11).

Dünyada artan nüfus, teknolojik gelişmeler ve endüstriye bağlı yaşam enerjisi talebi gittikçe artmaktadır. Bu sebeple devletler enerji kaynaklarını elde etmek için araştırmalar yapmaktadır ve bu ülkelerin dış politikalarına yansımaktadır. 18. ve 19. Yüzyıllarda kömür ulaşılması gereken enerji iken 20. Yüzyılda kömürün yerini petrol almış ve bunu doğal gaz takip etmiştir (Haliloğlu, 2017: 26-27).

Doğu Akdeniz'in geçmişten günümüze Türkiye ile Kıbrıs arasındaki ilişkiler açısından önemli etkisi bulunmaktadır. Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki hakları, bölgede varlığını devam ettirmesi ve enerji rekabetinde başat rol üstlenmesi bakımından oldukça önemlidir (Yolcu, 2020: 41). Doğu Akdeniz sadece bölgesel ve küresel olarak aktörlerin üstünlük kurmaları açısından değil barışa da katkı yapmak açısından önemli bir sahadır. Dünyanın önemli deniz ticaret yollarına sahip olması, yeni keşfedilen hidrokarbon rezervleri, Kıbrıs Sorunu, KKTC ile Türkiye arasında boru hattı ile su transferi, *Arap Baharı*⁷ Doğu Akdeniz'in önemini 2000'li yıllarda daha da artırmıştır. Öyle görülüyor ki Doğu Akdeniz enerji merkezi olma yolunda güncelliğini korumaya devam edecektir (Doğru, 2015: 506).

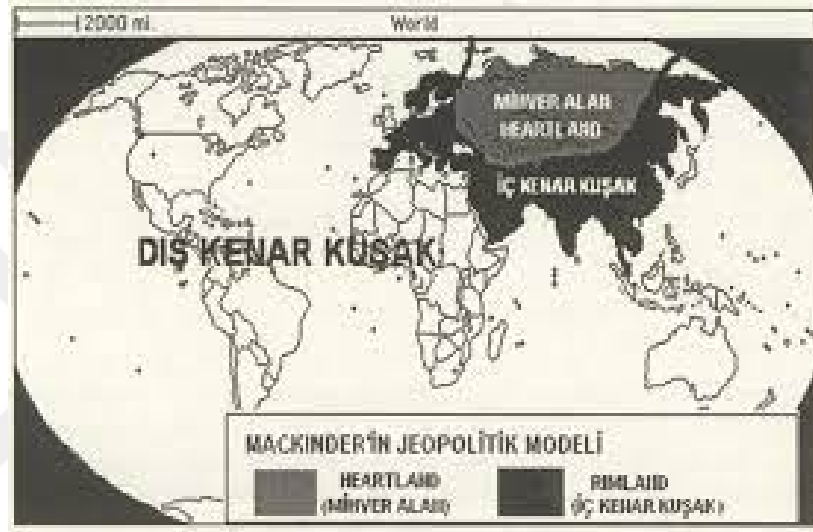
1.1.1.2. Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Önemi

Batının, AB ülkelerinin, ABD'nin enerji üreten bu coğrafyaya ne kadar ihtiyaç duyacakları jeopolitik yaklaşımların bu anlamda ele aldığı önemli bir konudur. Jeopolitik yaklaşımlar ele alındığında temelinde enerji kaynağının bulunduğu, nakledildiği ve tüketildiği bölge bulunmaktadır. Jeopolitik teoriler bu bölgeleri açıklama noktasında gelişmiştir. Enerji rezervlerini ve bu rezervlerin nakil yollarını kontrol edebilen öncü güç dünya ekonomisine de hâkim olmayla birlikte bu hâkimiyeti pekiştirme çabaları geleceğin küresel jeopolitiğinin yönünü tayin edecektir (İşcan, 2004: 48).

Dünya ekonomisine ve dünyaya egemen olmada coğrafyanın yerini inceleyen Jeopolitik teorisyenlerin geliştirdikleri 'Kara Hâkimiyeti Teorisi, Kenar Kuşak Teorisi, Deniz Hâkimiyeti Teorisi ve Hava Hâkimiyeti Teorisi' bulunmaktadır (Ural, 2009: 132). Soğuk savaş sonrasına kadar klasik jeopolitik teoriler, soğuk savaş sonrasında da ekonomik ve kültürel teoriler ağırlık kazanmıştır (Ural, 2009: 132). İlk jeopolitik teori İngiliz Halford J. Mackinder'in kara hâkimiyeti teorisine göre anahtar

⁷ 'Arap Baharı; Tunus, Fas, Suriye, Libya, Mısır, Bahreyn olmak üzere çoğu Müslüman devleti kapsayan demokrasi yanlısı halk hareketlerine verilen addır. 2011 baharında başlayan bu hareketler siyasi ve sosyal etkileri günümüzde de sürmektedir.' (İstikbal, '2020: 74).

bölge *Heartland (Kalpgah)*⁸ olarak adlandırılmıştır. “Bu bölge Baltık Denizini, geniş gelişe Orta Asya ve Tuna’yı, Karadeniz’i, Küçük Asya’yı, Ermenistan’ı, İran’ı, Tibet’i, Moğolistan’ı kapsamaktadır. Doğu Akdeniz, Kalpgaha giden deniz ticaretinin odak noktasıdır.” (İstikbal, 2020). Deniz hâkimiyeti teorisini savunan Amerikalı Amiral Alfred Thayer Mahan’a göre; Doğu akdeniz doğu ile batı arasında bulunan ticaret yolları üzerinde bulunmaktadır ve Karadeniz ülkelerinin dünyaya açılan yeridir, dünya çapında ticaret için dikkate alınacak değerdedir (İstikbal, 2020: 75).

Şekil 3 Halford J. Mackinder’in Jeopolitik Modeli

Kaynak: (İşcan, 2004: 61).

Hava hâkimiyeti teorisini kuran İtalyan Generali Giulio Douhet olarak anılmaktadır. Fakat Amerikalı General William Mitchell ve hava albayı Harry A. Sachaklian da teorinin kurucularıdır. Teoriye göre; Doğu Akdeniz, Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslar ile merkez bölgesinin güneydoğu kanadına havadan müdahale edilebilen bir bölgedir. Nicholas J. Spykman’ın kenar kuşak hâkimiyeti teorisine göre; “kenar kuşak ülkelerinden Türkiye ve Yunanistan ile doğrudan, Irak ve İran ile de dolaylı yoldan bağlantılı olan Doğu Akdeniz merkez bölgeyi kapsayan kenar kuşağın önemli bir bölümünü kontrol altında tutmayı sağlamaktadır.” (İşcan, 2004: 63-66). Orta Doğu ve Hazar bölgesinin yer altı kaynakları mevcut veya yapılması planlanan boru hatlarıyla deniz yoluyla piyasalara ulaştırılmak amacıyla Doğu Akdeniz’e inmekte

⁸ Doğu Avrupa’ya hâkim olan Merkez bölgesini yani Kalpgahı kontrol eder, Merkez bölgesine hâkim olan ‘dünya adası’ nı kontrol eder, ‘dünya adası’na hâkim olan dünyayı kontrol eder. Kalpgah Orta Asya, Açık denizler ve Avrasya olarak kabul edilir (İstikbal, 2020: 75).

veya buradan geçmektedir. Bu durumda Doğu Akdeniz enerji terminali durumundadır. Doğu Akdeniz'in jeopolitik konumunda enerji nakli önem arz etmektedir (Turhan, 2016: 21). Değişen dünyayla birlikte gelişmeler jeopolitik kuramları da yönlendirmektedir. Güncel olarak bu gelişmelerin en önemlisi enerjiye olan ihtiyacın artması olmuştur. Günümüzde “Enerji havzalarına ve iletim kanallarına hâkim olan, dünyaya hâkim olur” Enerji hâkimiyet teorisini destekleyici faaliyetler gösteren devlet olarak ABD örnek verilebilir (Ural, 2009: 132).

1.1.1.3. Doğu Akdeniz'in Stratejik Önemi

Doğu Akdeniz coğrafi konumu, yeni keşfedilen ve keşfedilmemiş hidrokarbon rezervleri, önemli bir enerji ulaşım bölgesi olması ile hem kıyıdaş ülkelerin hem de diğer önemli devletlerin ilgi odağı olmuştur. Bu sebeple stratejik olarak değerlendirdiğimizde Doğu Akdeniz her anlamda sahip olduğu özelliklerin tümü ile elde edebileceği güç ve varabileceği nokta tanımlanmaktadır.

Büyük güçlerin enerji kaynaklarını ve enerji transfer yollarını hâkimiyet altında tutma ve kontrol altına alma isteği doğrultusunda birbirleriyle ve genel anlamda rekabet etmeleri Doğu Akdeniz'in stratejik önemini vurgulayan esas unsurdur. Tarihsel olarak da baktığımızda büyük güçler Doğu Akdeniz'e hâkim olmak istemişlerdir. Asya, Avrupa ve Afrika arasında ticaret, ulaşım ve enerji taşımacılığının merkezinde yer alan kavşak konumunda olması yine Doğu Akdeniz'in önemli özelliklerindedir. Burada çıkarılabilecek enerji rezervlerinin işletilmesi ve taşınmasında “transit geçiş güzergâhında bulunan Süveyş Kanalı” çok önemli olmaktadır (İstikbal, 2020). Kıbrıs Adası'nın deniz alanlarında keşfedilen doğal gaz kaynaklarının çıkarılması, paylaşılması ve taşınması konularında aynı önem dikkati çekmektedir (İstikbal, 2020: 77). Doğu Akdeniz; Cebelitarık Boğazı'ndan Atlantik'e Türk Boğazları üzerinden Karadeniz'e, Süveyş Kanalı'ndan Hint Okyanusu'na açılarak kara ve deniz alanlarını birleştirmektedir. Bu sebeple Doğu Akdeniz Kuzey-Güney ve Doğu-Batı yönünde dünyanın önemli bir stratejik bölgesidir. Orta Doğu zengin doğal kaynaklara sahiptir ve Doğu Akdeniz Orta Doğu'ya açılan kapıdır (Doğan, 2013: 2).

Doğu Akdeniz'e hâkim olma istek ve amacında olmayan ülkelerin dahi mevcut rekabetin dışında kalmaları pek mümkün değildir. Çünkü öncü güçler kendi gereksinimleri olmasa da rakip ülkelerin mevcut enerji rezervlerine sahip olmalarını

engellemek amacıyla o ülkeleri devreye sokmaları mümkün olmaktadır. Bu şekilde küresel güçler Doğu Akdeniz’de enerji, ulaşım ve askeri olarak rakiplerinin aleyhine faaliyetlerde bulunmaktadır. Tarihsel olarak bölgesel ve küresel güçler kendi güvenlik ve çıkarlarını uzak mesafelerden koruma diğer devletleri de tehdit altında tutarak Doğu Akdeniz’i kontrol altına almaya çalışmışlardır. Kuzey Afrika’nın ve Orta Doğu’nun kontrol edilmesi gerektiği anda müdahale edilmesi, Rusya’nın Batı’ya inme isteği ve diğer güçlerin buna engel olmak istemesi, Osmanlı Devleti’nin Rodos, Kıbrıs ve Girit’i elde tutma amacı örnek verilebilir (Yaycı, 2012).

Doğu Akdeniz’e günümüzde baktığımızda ‘‘İngiltere’nin, terk etmiş gibi görünse de, Kıbrıs’ta üsler aracılığıyla bölgedeki varlığı ve bu üslerini Körfez Krizi’nde kullanmış olması’’ bölgenin stratejik değerini göstermektedir. Öte yandan ABD’nin İncirlik/Adana, Suda/Girit, Gaeta/İtalya gibi bazı üslerine takviye uçak gemisi gruplarını Akdeniz’de dolaştırması da örnek verilebilir. Yine Rusya’nın her dönemde Doğu Akdeniz’de üs elde etmek istemesi sonucunda Tarsus’u bölgede üs edinmesi bölgenin stratejik önemini açıklamaktadır. Fransa’nın 1 Mart 2007’de Baf kentinde Andreas Papandreu Hava Üssü’nün kullanımı ile ilgili bir askeri iş birliği anlaşmasını Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile imzalaması ve ABD’nin 1980’li yılların ilk yarısında Lübnan’da meydana gelen olaylar sırasında ABD vatandaşlarını Lübnan’dan Kıbrıs üzerinden çıkarması söz konusudur (Yaycı, 2012: 6-7). Bu örnekler Doğu Akdeniz’in güzergâhlarının bazı bölgelere hâkim olma konusunda nasıl stratejik bir değere sahip olduğunu göstermektedir.

Doğu Akdeniz’in sahip olduğu tüm bu özelliklerin yanı sıra 2000’li yıllarla birlikte yeni keşfedilen hidrokarbon rezervlerinin devasa miktarı bölgenin çarpıcılığını katlandırmış ve Doğu Akdeniz meselesinin en temel sorunu olan deniz yetki alanları paylaşımını körüklemiştir.

1.1.2. Doğu Akdeniz’in Asal Problemi Deniz Yetki Alanları Paylaşımı

Eski zamanlarda teknoloji gelişmediği için ve gereksinim duyulmamasından dolayı toprak altında ve deniz yataklarında olan kaynaklar yüzeye çıkarılamamıştır. Bu sebeple o dönemlerde denizcilik; taşımacılık ve balıkçılık üzerine kurulu olmuştur. Zamanla teknolojik gelişmelerle birlikte okyanus tabanında, deniz dibinde ya da toprak altında tespit edilen kaynaklar çıkartılarak işlenebilmiş ve ihtiyaçlar doğrultusunda bu kaynaklardan faydalanılmıştır. 20.yy ile birlikte mevcut kaynaklara

petrol ve doğal gaz eklenmiştir. Teknolojik ilerlemeler neticesinde bu kaynaklara ulaşılma olanağı ve duyulan ihtiyaç da artmıştır (Küçükuray, 2019: 15). Devletler Sanayi Devrimi ile buluşların üretime olan katkısı ve hammadde gereksinimleri sonucu hem kara ülkelerinde hem de deniz alanlarında enerji rezervi aramaya yönelmişlerdir (Haliloğlu, 2017: 40).

Devletler 1958 yılından itibaren toplanan deniz hukuku konferansları yoluyla 20. Yüzyılın ikinci yarısında denizlerdeki egemenlik haklarını genişletmişlerdir. Karasuları, bitişik bölge ve balıkçılık gibi dar deniz alanlarının dışında devletlere bazı konularda haklar veren kıta sahanlığı⁹, münhasır ekonomik bölge (MEB) diğer adıyla *Exclusive Economic Zone (EEZ)* gibi geniş deniz alanları uluslararası hukuka yerleşmiştir. Önceden teamül olan MEB¹⁰ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile yazılı düzenlenmiştir (Yaycı, 2012: 14). MEB karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren en çok 200 deniz mili genişlikte bir alanda, deniz yatağı, toprak altında ve üstündeki suların canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırma¹¹, işletme, koruma ve idare etme hakkını söz konusu devlete vermektedir¹². MEB cansız varlıkların işletilmesini yani kıta sahanlığından daha fazlasını devletlere sağlayan deniz yetki alanıdır (Yaycı, 2012: 15). Deniz yetki alanları; iç sular, bitişik bölge, karasuları, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığını içine almaktadır. Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları konusunda kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge konularında tüm bölge ülkelerinin yani kıyıdaş ülkelerin ortak menfaatleri doğrultusunda anlaşmaları uluslararası bir düzenleme bulunmamaktadır. Kıyıdaş ülkeler tek taraflı MEB ilan etme ve ikili

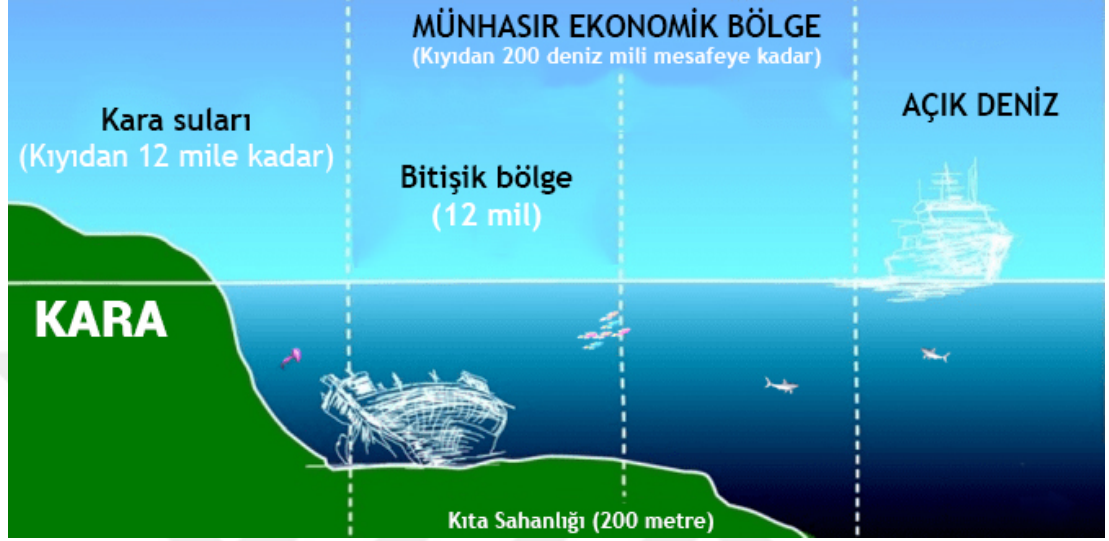
⁹ “Kıta sahanlığı; kıyı devletinin deniz altındaki jeolojik doğal uzantısıdır. 1982’de imzalanan BMDHS’de kıta sahanlığının dış sınırı, Münhasır Ekonomik Bölge kavramı ile uyumlu olması için 200 mile kadar uzanan ve kara ülkesinin doğal uzantısı olan deniz yatakları ile bunların toprak altıdır, olarak açıklanmıştır.” (Sandıklı, Budak ve Ünal, 2013: 15).

¹⁰ Münhasır ekonomik Bölge olarak tanımlanan deniz yetki alanının devlet uygulamasına girmesinin; 23 Temmuz 1947 tarihli Şili’nin kıta sahanlığı ve bitişik 200 millik bir alan üzerinde egemenlik iddiasında bulunduğu başkanlık açıklamasıyla gerçekleştiği söylenmektedir. Daha sonra Peru 1947’de benzer şekilde diğer devletlerin kıyıdaş 200 mile ulaşan bir deniz alanında seyrüsefer serbestilerini engellemeyen bir koruma, saklama ve araştırma bölgesi kurma bildirisini açıklamıştır. (Yaycı, 2012: 14).

¹¹ Tüm madenlerle birlikte sudan, akıntılardan, rüzgârlar gibi doğal kaynaklardan enerji üretimi dâhil olmaktadır (Yaycı, 2012).

¹² MEB’e yönelik hükümler 1982 BMDHS’nin 55. ve 85. Maddeler arasında düzenlenmiştir. En çok 200 deniz miline kadar uzanan MEB karasularının ölçülmeye başlandığı hattan itibaren ölçülmektedir (BMDHS, Madde:57; Madde:5-16). Eğer deniz genişliği bu genişliği karşılayabilecek büyüklükte değil ise kıyı devletleri arasında anlaşma yapılması ön görülmektedir. MEB ilan eden kıyı devleti ilan ettiği MEB’in haritasının bir nüshasını Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne göndermelidir (BMDHS, Madde: 75, Paragraf:2).

anlaşmalarla, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşmaları imzalayarak bölgede çalışmalar yapmaktadır. Doğu Akdeniz meselesinin ana sorununu da bu durum oluşturmaktadır. İkili anlaşmalarla diğer bölge ülkelerinin çıkarları çakışmaktadır ve bu durum anlaşmazlıklara yol açmaktadır.

Şekil 4 BMDHS'ye Göre Deniz Yetki Alanlarının Sınırları

Kaynak: (<https://www.akdeniztelgraf.com/haber/6541044/kita-sahanligi-nedir-kita-sahanligi-nasil-belirlenir>, 2021).

Bununla birlikte Doğu Akdeniz'in bir kolu olan Adriyatik Denizi'nde bölge ülkeleri arasında ikili ve çok taraflı sınırlandırma anlaşmaları vardır. Bölgede deniz yetki alanları paylaşımı konusunda kıyıdaş ülkeler arasında bir ihtilaf bulunmamaktadır. Kara suları ve kıta sahanlığı tespiti yapılmış, sınır koordinatları belirlenmiştir. Öte yandan Doğu Akdeniz'in bir diğer kolu olan Ege Denizi'nde kıta sahanlığı ve kara sularının sınırlandırması çok büyük sorunlar oluşturmaktadır. Coğrafi yapısının karmaşıklığı Ege Denizi'ni problemlili bir bölge haline getirmiş ve Türkiye ile Yunanistan karşı karşıya gelmiştir (Balkal, 2009: 47-48). Doğu Akdeniz meselesinin esas noktasını oluşturan deniz yetki alanları paylaşımındaki hukuki boyut ve gerekli kavramlar ikinci bölümde analiz yapılarak açıklanmıştır. Doğu Akdeniz bölgesinde deniz yetki alanları konusunda ilgili ülkelerin tutum ve faaliyetlerine kısaca yer vermek burada önemli olacaktır. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletler; Türkiye, İsrail, Mısır, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Suriye, Yunanistan, Libya ve Lübnan'dır. Bölge ülkeleri dışında üçüncü ülkeler de bölgede enerji rekabetinde faaliyet göstermek istemektedir. Bu durumda Doğu Akdeniz bölgesindeki ülkeler arasında hem iş birliği hem de uyuşmazlıklar

görülmektedir. Öyle ki, bazı bölge ülkeleri arasında gerçekleşen ikili ittifaklar söz konusu anlaşmazlıkların sebebini oluşturmaktadır.

MUKAYESE	KITA SAHANLIĞI	MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE
LİMİT	200 deniz mili (350 dm)	200 deniz mili
EGEMEN HAKLAR	Deniz tabanı ve altındaki doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesine yönelik egemen haklar.	Deniz tabanı ve altındaki doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesine yönelik egemen haklar + Su kütleesindeki doğal kaynakların korunması ve işletilmesi + Enerji Üretimi (Rüzgar, Akıntı, Su)
İLAN İHTİYACI	HAYIR (ab initio- ipso facto)	EVET
SUNİ ADALAR, TESİSLER VE YAPILAR	✓	✓
SEYRÜSEFER VE ÜST UÇUŞ SERBESTİSİ	✓ (Araştırma ve Sondaj gemileri hariç)	✓ (Araştırma ve Sondaj gemileri hariç) + Balıkçı Tekneleri hariç
SAHİLİ BULUNMAYAN VE COĞRAFI BAKIMDAN ELVERİŞSİZ DEVLETLERİN HAKLARI	X	✓

**MEB OLMAYAN BİR DENİZ ALANINDA KITA SAHANLIĞI OLABİLİR.
ANCAK KITA SAHANLIĞI OLMAYAN BİR DENİZ ALANINDA MEB OLAMAZ.**

Şekil 5 Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Karşılaştırması

Kaynak: (Erciyes, 2019: 3; <https://www.stratejikortak.com/2019/12/meb-kita-sahanligi-farklar.html>), Erişim Tarihi: Mayıs 2021.

Doğu Akdeniz’de çok sayıda devletin sınırlı bir bölgede MEB ilan etmek durumunda olmaları yeni keşfedilen enerji rezervlerinin paylaşım sorununu bununla birlikte MEB paylaşımı konusunda uyuşmazlıkları beraberinde getirmektedir (Ceylan, 2018: 59). Doğu Akdeniz’deki münhasır ekonomik bölge paylaşımı konusundaki uyuşmazlıkların temelinde coğrafi koşullar yatmakla birlikte; BMDHS’de bulunan hakça çözüm, hakkaniyet ilkesi (*ex aequo et bono*)¹³, coğrafyanın üstünlüğü ilkesi, oransallık ve kapatmama ilkesi yer alıyor olsa da devletlerin kendi uyguladıkları politikalar bu anlaşmazlıklara yön vermektedir (Doğan, 2013). Doğu Akdeniz’den ileri gelen sorunların çözümünde uygulanacak şekli Uluslararası Hukuk kaynaklarını başta örf ve adet (teamül) hukuku kuralları ile hukukun genel ilkeleri ve uluslararası

¹³ Hakkaniyet ile karar verme anlamına gelen terim, yargı kararlarının yani hakça ilkelerin dahi doğuracağı sonuçlarda daha adil ve doğru olmasını uygulamak için ‘hukuk dışında’ verilen kararlardır (https://en.wikipedia.org/wiki/Ex_aequo_et_bono), Erişim Tarihi: 25.08.2021.

yargı kararları oluşturmaktadır. Doğu Akdeniz'in bölge ülkelerinden Türkiye, Suriye, İsrail ve Libya Uluslararası Hukuk kaynağı olan BMDHS'ye taraf değildirlir. GKRY, Yunanistan ve Mısır BMDHS'ye 1982 yılında; Lübnan 1984 yılında taraf olmuşlardır (Balkal, 2009: 49). Doğu Akdeniz meselesinin çözümünde uluslararası hukuk kurallarının temel alınması gerektiği sıkça dile getirilmektedir. Tüm kıyıdaş ülkelerin hak ve menfaatleri dikkate alınarak faaliyette bulunulması bölge ülkelerinin sorumluluğundadır, gelişmelere bakıldığında ilgili ülkeler Doğu Akdeniz'de ikili anlaşmalar yaparak faaliyetlerini sürdürmektedir.

1.1.3. Doğu Akdeniz Meselesinde Kıyıdaş Ülkelerin Tutumları

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası konumuzun temelini oluştursa da diğer ülkelerin de tutumlarına değinmek konuyu daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Doğu Akdeniz meselesinde kıyıdaş ülkelerin kıta sahanlığı ve MEB paylaşımı ülkelerin kendi sınırları dâhilinde enerji faaliyetleri gerçekleştirmeleri bakımından meselenin ana kısmını teşkil etmektedir. Ülkeler bu durumda kendi ilan ettikleri alanlarda hidrokarbon arama/çıkarma ruhsatı verme, sondaj çalışmaları yapma gibi faaliyetlerde sınırlarını belirlemiş olacaklardır. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler deniz yetki alanları paylaşımı konusunda kendi tezlerini öne sürerek çözüm arayışına girmişlerdir.

Kıyıdaş ülkelerden Yunanistan, Türkiye'nin tezlerini dikkate almamaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasında iki ülkeyi ilgilendiren neredeyse her konu ile ilgili olarak uyuşmazlık olmaktadır. Örneğin; Türkiye, Ege denizinin iki ülkenin ortak denizi olduğunu ve buradaki çıkarlarından vazgeçmeyeceğini belirtmektedir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki adalar meselesinde de adaların da deniz alanı olduğu tezini savunan Yunanistan, Türkiye ile anlaşmaya yanaşmamaktadır.

Suriye, Türkiye ile olan deniz yan sınırı sorununun çözümüne sıcak bakmamaktadır. Önceleri 35 mil olarak ilan edilen kara suları sınırını 1982 BMDHS'ye göre 12 mile indirmiş¹⁴ ve 2004 yılında konuyu Uluslararası Denizcilik Örgütü'ne bildirmiştir. İsrail, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün, North Atlantic Treaty Organization

¹⁴ “Madde 4: Suriye Arap Cumhuriyeti'nin kara suları, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 12 deniz milidir.”

“Madde 5: Suriye Arap Cumhuriyeti'nin kara sularında, deniz yatağında, üstünde yer alan hava sahasında Suriye'nin egemenliği tamdır. Uluslararası hukuka göre zararsız geçiş düzenlenmiştir.” (https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf), Erişim: 23.05.2021.

(NATO)'nın, Akdeniz diyalogu üyesi olmakla birlikte denizlerde daha faal olmak adına Akdeniz diyalogu ittifakının ACTIVE ENDEAVOUR harekâtına katılmak istemektedir¹⁵. Mısır, Yetmiş milyonu¹⁶ aşan nüfusu ile bölgesel güç olma hedefiyle geniş bir bölgeyi kontrol etmek istemektedir. NATO'nun Akdeniz diyalogu üyesidir. Mısır da ACTIVE ENDEAVOUR harekâtına fiilen katılmak istemektedir, GKRY ve Yunanistan ile daha iyi ilişkiler içindedir (Kaya, 2007). KKTC'nin geleceği ise Ada'nın siyasi durumu ile şekillenecektir. Yunanistan ve GKRY, Avrupa Birliği (AB)'nin desteğiyle Doğu Akdeniz'de faaliyet yürütmektedir. Türkiye'nin KKTC'ye olan desteğini de engelleyerek KKTC'yi yok saymaktadır. GKRY kuracağı kontrol merkezleriyle Doğu Akdeniz'de; 'deniz sınırlarının korunması, deniz ticaretinin güvenliğinin sağlanması, deniz kirliliğinin önlenmesi, denizde arama/kurtarma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, hava sahasının kontrolünün sağlanması' ile "tek merkez" olma çabasıdır (Kaya, 2007: 26).

Şekil 6 Doğu Akdeniz'e Kıyısı Olan Ülkelerin Karasuları

Kaynak: (Sandıklı, Budak ve Ünal, 2013: 19).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası özelinde kıyıdaş ülkelerin bölgedeki faaliyetleri önemli olmaktadır. Doğu Akdeniz bölgesinde sadece Türkiye Cumhuriyeti bulunmamakla birlikte tüm kıyıdaş ülkelerin bölgenin esas meselesini oluşturan deniz yetki alanları konusunda birbirleriyle bağlantılı oldukları ve 'tek taraflı' faaliyetlerde bulunmalarının anlaşmazlıklara neden olabileceği görülmektedir.

¹⁵ "Etkin Çaba Harekâtı: NATO'nun terörizme karşı Akdeniz'de 2001 yılında başlatılan deniz operasyonudur (https://tr.wikipedia.org/wiki/Etkin_%C3%87aba_Harek%C3%A2t%C4%B1)."

¹⁶ (2021 yılı itibarıyla 100 milyonu aşmıştır.) 23.05.2021

Söz konusu coğrafyada Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren üç alanda kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırma anlaşması yapılabilir. “Batı’dan Doğu’ya doğru sıralanırsa birinci alan, Yunanistan, KKTC, GKRY ve Mısır’ın bulunduğu alan; ikinci alan, Türkiye ve KKTC’nin bulunduğu alan; üçüncüsü, Türkiye, Suriye ve KKTC’nin bulunduğu alandır.” (Sandıklı, Budak ve Ünal, 2013: 18).

“2000’li yılların başından itibaren Filistin, GKRY, İsrail, Lübnan ve Mısır’ın Münhasır Ekonomik Bölgeleri’nde yürütülen petrol ve doğal gaz arama çalışmalarının olumlu sonuçlanması” kıyıdaş ülkelerin ekonomilerine aynı zamanda mevcut kaynaklarda hak sahibi ülkelere¹⁷ jeopolitik artılar sağlamıştır. Hak sahibi ülkelerin taleplerinin karşılanması için altyapı çalışmaları gerçekleştirilmesi ve keşfedilen kaynakların tüketici ülkelere pazarlanması yönünde projeler oluşturulmaktadır. Bu projelerin öncesinde uluslararası şirketler, ilgili kıyıdaş ülkelerle arama/çıkarma ruhsatı verme konusunda anlaşmaktadırlar. Doğu Akdeniz bölgesinde keşfedilmiş doğal gaz ve petrol rezervlerinin çıkarılması ve nakledilmesinin yüksek maliyette olması yeni tartışma ve planları beraberinde getirmektedir. Üretilen doğal gazın sıvılaştırılarak gemilerle nakledilmesi tasarlanmış ve LNG pazarlarında fiyatların düşük, rekabetin zor olması düşünüldüğünde boru hatlarıyla bu transferin daha az maliyetli olması ön planda olmaktadır. Boru hatlarının geçeceği ülkeler, sahil devletleri arasındaki mücadele sahaları, güvensizlik yani enerji güvenliği, tartışmalı enerji ruhsat sahaları ve kaynak sahaları, Kıbrıs meselesinin çözüme ulaşmaması gibi konular söz konusu olmaktadır (İstikbal, 2020). Bu durum bazı kıyıdaş ülkeler arasındaki iş birliğini geliştirmekte bazı kıyıdaş ülkeler arasında da çatışma olasılığını artırmaktadır (İstikbal, 2020: 80; İstikbal ve Boyraz, 2019; Şahin, 2019).

Doğu Akdeniz’de enerji mücadelesi ekonomi ve güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Mevcut sorunlar bölgede ittifaklar doğurmuştur. Türkiye’yi dışarda bırakan Eastern Mediterranean (East-Med) ve Vasilikos gibi projeler oluşturulmuştur. East-Med projesi İsrail’in kaynaklarını uluslararası pazarlara ulaştırmasını kapsamaktadır. Kaynaklarını sadece Mısır ve Lübnan’a ihraç edebilen İsrail, Avrupa ve küresel pazarlara ulaşmak için üç seçeneğe sahiptir: En ucuz ve en

¹⁷ “BMDHS’ye göre Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon kaynakları üzerinde hak sahibi olan devletler: İsrail, Mısır, Lübnan, GKRY, KKTC ve Türkiye’dir.” (Yorulmaz, 2019) (<https://orsam.org.tr/tr/dogu-akdenizde-potansiyel-is-birlikleri-ve-ortakliklar/>). Erişim: 30.05.2021.

iyi seçenek İsrail-Haifa-Ceyhan rotası kullanılarak boru hattı ile Türkiye üzerinden kaynakların Avrupa'ya taşınmasıdır. İkincisi, doğal gazın Mısır'daki LNG tesisleri üzerinden Avrupa'ya taşınmasıdır. Üçüncüsü ise yüksek maliyeti ve MEB sorunları bulunan bir seçenek; kaynakların Yunanistan üzerinden Avrupa'ya taşınmasıdır. Vasilikos planı ise GKRY'nin ABD ve AB'nin desteğiyle LNG tesisi kurup, Afrodit ve Leviathan enerji sahalarındaki doğal gazın bu tesise taşınıp burada işlenmesini sağlamayı amaçlamasını içermektedir (Yorulmaz, 2019).

Doğu Akdeniz meselesinde sahil devletleri dışındaki Avrupa devletleri ve ABD gibi üçüncü ülkelerin de bölgedeki enerji denklemine dahil görülmektedir. ABD'nin Doğu Akdeniz bölgesine olan alakasının nedeninin siyasi olduğu belirtilmektedir. ABD'nin amaçları arasında Rusya ve Çin'in bölgedeki faaliyetlerini sınırlandırmak istemesi bulunmaktadır. Çin'in enerji yoğunluğu gerektiren üretim yapısı ile Çin enerji bağımlı durumuna gelmiştir ve enerji güvenliğini¹⁸ sağlamak için bölgeyle ilgilenmektedir (Yorulmaz, 2019).

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili ilk ihtilaf sebebi olan adım GKRY'nin 2003 tarihinden itibaren ilan ettiği MEB alanları olmuştur. Öte yandan 2003'te Mısır'la, 2007'de Lübnan'la ve 2010'da İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşmaları yapan GKRY bu alanları uluslararası şirketleri işletmeye davet etmiş, ihaleye sunmuştur (Ceylan, 2018: 60). Rum Yönetimi bunu yaparken Türkiye ve KKTC ile anlaşmaya yanaşmadan tek taraflı yapmıştır. GKRY böylelikle uluslararası hukukun ön gördüğü karşılıklı kısımları mevcut devletlerle anlaşma yapılarak hakça bir sınırlandırma yapılması ilkesini çiğnemiştir. GKRY, Kıbrıs'ta bir devlet olduğunu ve onun da adının Kıbrıs Cumhuriyeti olduğunu ifade etmiştir. Uluslararası toplumun ve hukukun da Kıbrıs Adası'nın statüsünü bu şekilde kabul ettiğini dile getirmektedir (Gürel, Mullen ve Tzimitras, 2013: 12). GKRY; 1964'te kabul edilen yasa ile 12 millik karasuları ilan ettiğini 1993'te Birleşmiş Milletler (BM)'e, karasuları genişliğinin ölçülerini gösteren koordinatları ilettiğini, bunların 1996 yılında BM tarafından onaylandığını söylemektedir. 1988'de Kıbrıs'ın, BMDHS'yi imzaladığını ve 2004 yılında sözleşme hükümlerine ve Uluslararası Hidrografi Örgütü'nün (IHO)

¹⁸ Enerji tüketicisi olan küresel devletlerin ve enerji rezervlerinin coğrafi dağılımı uyumsuzdur. Enerji ihtiyacı olan devletler enerji rezervi zengin devletlerden gereken enerji ihtiyacını karşılamak istemektedirler. Bu durumda enerji kaynaklarının varlığı riskleri de beraberinde getirmektedir. Ülkeler birbirleriyle kimi zaman ittifaklar kurmuş kimi zaman da savaşmışlardır (Raphael ve Stokes, 2010).

onayladığı yöntemlere uygun MEB ilan ettiğini açıklamıştır (Gürel, Mullen ve Tzimitras, 2013: 13).

Doğu Akdeniz’de kıyıları karşılıklı devletler arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uluslararası hukuk kurallarına uygun şekilde eşit mesafe yöntemi (Ortay Hat) esasına göre yapılmasını savunan Yunanistan; Girit, Kaşot, Çoban, Rodos ve Meis adalarının güney kıyıları ile Mısır’ın kuzey kıyılarında sınırlandırma yaparak güneyde kalacak olan deniz alanlarındaki kıta sahanlığı ve MEB’i elde etmeyi hedeflemektedir (Özkan, 2012). Türkiye’yi Meis ve Rodos adaları ile Anadolu kıyıları arasında çizilecek ortay hatların kuzeyine sıkıştırmayı, Ege denizinde olduğu gibi Doğu Akdeniz’de de dışarda bırakmayı istemektedir (Özkan, 2012: 375). Yunanistan, GKRY ile ortay hatları temel alıp bunları hakkaniyete uygun bir şekilde getirmekten kaçarak Türkiye’yi Antalya Körfezi ile çok az bir kıta sahanlığı ve MEB alanına itmeye çalışmaktadır. Adalar “Yunanistan ana karası ile Anadolu kıyılarının arasında çizilen ortay hatta bakarak ‘Ters Tarafta’ bulunan adalar oldukları için sınırlandırma konusunda kıyı oluşturamaz ve karasuları dışında kıta sahanlığı oluşturamaz.”¹⁹ Genelde kararlarda coğrafyanın üstünlüğü ilkesinin (Eşit uzaklık ya da başka sınırlandırma yönteminin uygunluğunu coğrafi şartlar belirler) gereği olarak Yunanistan’ın Türkiye’nin sınırlandırma bölgesindeki kıyılarına dair kıyı şeridini ortadan kaldıran yeni bir kıyı oluşturması mümkün değildir (Yaycı, 2012: 20).

İlgili yargı kararlarında orantısallık ilkesinin uygulandığı da mevcuttur. Orantısallık ilkesine göre Anadolu’nun kıyı şeridinin uzunluğunun bu adalardan oldukça büyük olduğu görülmektedir ve bu adalar ile ilgili bir diğer ilke olan kapatmama ilkesine de aykırı olmaktadır (Ceylan, 2018: 63). Sorunun çözümünde uluslararası hukukun esas ön gördüğü hakça paylaşım ilkesidir. Bu; coğrafyanın yeniden biçimlendirilmemesi, ilgili devletlerden birinin diğer devletin doğal uzantısını kapatmama ilkesi, mevcut tüm koşullara saygı ilkesi ve bütün devletler hukukun önünde eşit muamele görseler

¹⁹ “Karadeniz’de Romanya ile Ukrayna arasındaki deniz yetki alanlarının paylaşılmasına yönelik anlaşmazlıkların çözümünde 3 Şubat 2009 tarihli kararda Uluslararası Adalet Divanı (UAD) sınırlandırma yapılacak deniz alanına yansımaları olan ilgili sahil şeridini belirlerken Ukrayna’ya ait olan Serpents (Yılanlar) adasını ilgili kıyı olarak dikkate almamıştır. Sınırlandırma için hattın belirlenmesinde karşı sahiller arasında ortay hat metodunu kullanmış, bu esaslar üzerinde sınırlandırmaya gidilmiştir.” (Yaycı, 2012: 20).

dahi hakkaniyet ilkesinin mutlak eşitlik anlamına gelmediği ilkesini kapsamaktadır (Topsoy, 2013: 196-197).

2009 yılında Gazze'ye yardım götüren gemiler nedeniyle diğer bir sahildar devlet olan İsrail ile Türkiye arasında Mavi Marmara sorunu yaşanmıştır. GKRY bu sorunu da fırsat bilerek İsrail ile yakınlaşmıştır (Sandıklı, Budak ve Ünal, 2013). Gazze'nin kuzeybatısındaki doğal gaz rezervlerinin %60'ı Filistin devletine aittir. İsrail devletinin Gazze topraklarındaki kaynaklarda egemen olma hedefi Rum Yönetimi tarafından da bilinmektedir. Burada çıkacak karışıklıklardan faydalanmak isteyen Rum Yönetimi, İsrail ile 2010 yılında MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. 2011 yılında MEB haritasını, koordinatlarını ilan etmiş ve BM'ye göndermiştir (Sandıklı, Budak ve Ünal, 2013: 18). İsrail bu şekilde hukuki dayanağı olmayan anlaşmalara imza atmaktadır. İsrail'in karasularının genişliği 12 mil olup, ülkesinin karasuları dışında, üzerindeki suların derinliğinin, doğal kaynakların işletilmesine izin verdiği yere kadar, sahillerine bitişik deniz yatağı alanlarını ve toprak altını içeren bir kıta sahanlığına sahip olduğunu bildiren bir yasaya sahiptir (Özkan, 2012: 376).

İsrail keşfettiği doğal gazı diğer ülkelere satma arayışına girmiştir. Doğal gazın nakli en az maliyet, en kısa süre ve en az riskli şekilde Türkiye üzerinden olmaktadır. Mavi Marmara olayıyla ilgili 2013 yılında İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Türkiye'den özür dilemesi ile Türkiye üzerinden doğal gazın taşınması için anlaşma imzalanacağı bildirilmiştir. Fakat Kudüs'ün başkent ilan edilmesi, Golan Tepeleri sorunu ve Batı Şeria'nın ilhak edilmesi ilişkileri tekrar germiş ve durum askıya alınmıştır (Yolcu, 2020: 71-72). Doğu Akdeniz'de Lübnan ile GKRY arasında da MEB sınırlandırma anlaşması söz konusudur. Lübnan'ın deniz yetki alanları paylaşımı, MEB ilanı ve hidrokarbon arama faaliyetleri bulunmaktadır. Lübnan Meclisi 2010 yılında doğal gaz ve petrol kaynak araması hakkında kanunu onaylamış, konuyla ilgili bildirim BM Genel Sekreteri'ne sunmuştur. Öte yandan İsrail ve Lübnan'ın BM'ye sunduğu deniz yetki alanı sınırlandırılmasında bildirilen haritada iki devletin sınırlarının çakışması aralarında gerginliğe yol açmıştır. Bunun üzerine Lübnan Dışişleri Bakanı Adnan Mansur, BM Genel Sekreteri Ban ki Mun'a Rum Yönetimi ile İsrail arasında imzalanan MEB anlaşmasının Lübnan egemenliğini ihlal ettiğini ve güvenliğini tehdit ettiğini iletmiştir. İsrail'in bölgedeki faaliyetleri

nedeniyle olası çatışmalar için tedbirler alınmasını istemiştir (Yaycı, 2012). GKRY ve Lübnan arasındaki MEB anlaşmasına Türkiye'nin itirazı ile anlaşmanın onaylanıp onaylanmaması konusuna çalışmamızın analiz bölümünde değinilmiştir.

Doğu Akdeniz'e kıyısı olan bir diğer ülke olan Mısır, 1982 BMDHS'ye taraf ülke olarak sözleşme gereğince kendisine ait münhasır ekonomik bölgeye dair haklarını kullanacağını ve bu haklarını kullanırken diğer bölge ülkelerinin hak ve yükümlülüklerine saygı göstereceğini, sözleşmenin gerektirdiği kurallara uyacağını belirtmiştir. Önce de belirttiğimiz gibi Mısır 2003 yılında GKRY ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Mısır, müzakere açısından tanınan bir Kıbrıs(Rum Yönetimi) olduğunu, bu devleti muhatap alacağını belirtmiştir. Mısır, Kıbrıs Adası ile bir sınırlandırma anlaşmasının uluslararası alanda tanınan bir hükümet ile yapılması gerektiğini, Türkiye dâhil diğer kıyıdaş devletlerle anlaşma yapacağını, Kıbrıs meselesiyle ilgili bir tavrının olmadığını ve Rum Yönetimi ile imzaladığı anlaşmanın Kıbrıs Adası'nın Kuzey kesimini ilgilendirmediğini ifade etmiştir (Özkan, 2012). Son dönemlerde Mısır, İsrail, GKRY ve Yunanistan arasındaki ilişkiler iyi ilerlemektedir.

Suriye ise 19 Kasım 2003 tarihinde "Suriye Karasularında Ulusal Egemenliğin Belirlenmesi" ilişkin olan yasayla BM'ye karasularının esas hatlardan başlamak üzere 12 mil, bitişik bölgesinin 24 mil ve 200 mili aşmayacak biçimde münhasır ekonomik bölgesi olduğunu bildirmiştir (Kütükçü ve Kaya, 2016)²⁰. Suriye ile GKRY arasında 2001 yılında görüşmeler yapılmış, iki ülke arasında kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşması imzalanması söz konusu olmuştur. Fakat bugüne kadar bu anlaşmanın imzalanması gerçekleşmemiştir (Özkan, 2012).

Doğu Akdeniz meselesine bakıldığında hem Türkiye hem tüm bölge ülkeleri için uç sorun bulunmaktadır: İlki İsrail'in doğal gazını ihraç etmesi için İsrail, Kıbrıs ve Türkiye boru hattının en uygun yol olmasıdır. Bunun için İsrail'in Türkiye ile iş

²⁰ (<https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/SYR.htm>). Suriye MEB ilanı dışında sismik araştırma izni vermiştir. Suriye'nin izin verdiği petrol arama sahalarının kuzey kısmı Türkiye'nin deniz yetki alanlarının bir bölümünü kapsamaktadır. Suriye Petrol ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'nın 24 Mart-5 Ekim 2011 tarihleri arasında 6 ay süreyle petrol arama/çıkarma için ihale açmış olduğu Suriye hükümetinin resmi internet sayfasında belirtilmiştir. Erişim Tarihi: 23.05.2021. "İhaleye sunulan alanların kuzey sınırı Türkiye-Suriye kara sınırının bitiminden itibaren 30 deniz mili mesafeye kadar uzanmaktadır." Suriye bu ihale alanını ilanında Suriye karasularının ve MEB'inin bir kısmı olarak ifade etmiştir (Yaycı, 2012).

birliğine ihtiyacı vardır. İkincisi; çözülemeyen bir Kıbrıs sorunudur. Sorunun çözümü Kıbrıs Adası'nda barışa, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin gelişimine katkı yapacaktır. Öte yandan hidrokarbon yataklarının güvenliğine ve Süveyş Kanalı yoluyla uluslararası ticaretin güvenli şekilde yapılmasını sağlayacaktır (Doğru, 2015: 510). Üçüncüsü; Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon rezervlerinin pazarlanmasıdır. Sorunun birbirine zıt iki yönde yürümesi olasılığında da: mevcut kaynaklar bir ekonomik değer olarak görülüp ilgili ülkelerin birbirleriyle iş birliği ve diyalog içerisinde mevcut kaynakların çıkarılması, işlenmesi ve uluslararası pazarlara ihracı konusunda ortak hareket etmesidir. Diğer olasılıkta ise; deniz yetki alanları paylaşımında ilgili devletler arasında uyumsuzlukların büyümesi ve mevcut kaynakların sunduğu ekonomik değerlerden tüm tarafların faydalanamaması ifade edilmektedir (Sandıklı, Budak ve Ünal, 2013: 43-44).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI

Doğu Akdeniz'e en uzun kıyıya sahip ülke olarak Türkiye bölgedeki gelişmelerle yakından ilgilenmektedir. Kıbrıs sorunu, Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklar, Suriye, Libya ve Mısır'da karşıt taraflar arasındaki silahlı mücadeleler ya da iç savaşlar, Filistin ve İsrail uyuşmazlıkları bölgenin önemli gelişmeleri arasında bulunmaktadır. Buna rağmen en önemli sorun olarak tüm bölge ülkelerinin yanı sıra bölge dışı aktörleri de yakından ilgilendiren 2000'li yıllarla Doğu Akdeniz'de yeni keşfedilen enerji rezervlerinin varlığı ve bunların elde edilmesine yönelik deniz yetki alanları paylaşımı sorunu öne çıkmaktadır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının temelini tarihsel sorumluluk ve hukuksal çerçevede halkının güvenlik ve ekonomik haklarını ve menfaatlerini savunmak aynı zamanda bölge barışına katkıda bulunmak oluşturmaktadır. Tarihsel olarak Doğu Akdeniz'in Malta ve İtalya kıyılarının doğusundan itibaren yüzlerce yıl Osmanlı hâkimiyetinde kaldığı görülmektedir. Çok sayıda aktörün bulunduğu bu coğrafyaya Türkiye Cumhuriyeti hem tarihsel açıdan hem de halkının hak ve menfaatlerini koruma açısından ilgisiz kalmamıştır. Enerji kaynakları konusunda dışa bağımlılığı bulunan Türkiye diğer kıyıdaş ülkeler gibi kendi kıta sahanlığında enerji arama faaliyetleri yürütmektedir (İnat, 2020: 26). 1970'lerin başından itibaren Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan deniz yetki alanlarının paylaşılması meselesi 2000'li yılların başında keşfedilen hidrokarbon rezervlerinden dolayı Doğu Akdeniz'deki sahildevletleri arasında yaşanmaktadır (Avan, 2020: 88).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de enerji politikaları önemli olmaktadır. Bununla birlikte Türkiye Doğu Akdeniz'deki politikasını kendi ve Kıbrıs Türk toplumunun haklarını korumak yönünde belirlemektedir. Bölgedeki diğer ülkelerin de Kıbrıslı Türklerin haklarını koruyarak enerji faaliyetinde bulunmaları halinde Türkiye bu ülkelerle iş birliğine sıcak bakmaktadır. Aksi takdirde Türkiye Doğu Akdeniz'de gerginliği de göze almaktadır (Yılmaz, 2018: 3). Doğu Akdeniz bölgesindeki esas sorun olan deniz yetki alanları sorunu Türkiye'nin dış politikasını önemli ölçüde etkilemektedir. Ekonomi ve güvenlik konuları enerji politikalarının merkezinde yer almaktadır. Her aktör Doğu Akdeniz'de kontrol edebileceği enerji sahasının ne denli değer taşıdığı farkındadır. Bölgede kontrolü elinde bulundurabilecek ülkeler ekonomilerinin kalkınması ve dışa bağımlılıktan kurtulmasıyla önemli bir güç odağı haline gelecekleri için enerji yarışı kaçınılmaz olmaktadır. Böylelikle Doğu Akdeniz'de ülkeler arasında kimi zaman iş birliği kimi zaman da anlaşmazlıklar görülmektedir.

Deniz yetki alanları paylaşımı sorunu bölge ülkelerinin siyasi meselelerinin üst sırasında yer almaktadır. Hem ekonomik hem siyasi yönleri olmakla birlikte hukuki yönleri de olan deniz yetki alanları paylaşımı meselesinin tarafları tüm bölge ülkeleridir. Bölge ülkelerinin aralarında yaşanan sorunların giderek büyümesi yeni sorunları da ortaya çıkarmıştır. Bu sorunlarda özellikle Türkiye, KKTC, Yunanistan ve GKRY öne çıkmaktadır (Avan, 2020: 89). Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanı paylaşımı sorunu kıta sahanlığı ve MEB ilanı temeline dayanmaktadır. Söz konusu öne çıkan ülkeler ileri sürdükleri tezler doğrultusunda deniz yetki alanı paylaşımı politikalarını ifade etmişlerdir. Çalışmamızın esas noktasını oluşturan söylem analizi kısmında tarafların tezleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Doğu Akdeniz meselesi Türkiye açısından kritik öneme sahiptir. İlk olarak Suriye sorunu Türkiye'nin güneyinden Akdeniz'e kadar uzanan bir terör koridoru meydana gelmesi ihtimalini doğurmuştur. Türkiye güvenlik stratejileri geliştirerek bu sorunun önüne geçmeye çalışmıştır. İkinci sorun Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de enerji güvenliği açısından tek taraflı faaliyetlere itiraz etmesi olmuştur. Üçüncüsü ise çözülemeyen Kıbrıs Adası sorunudur. Kıbrıs Türklerinin haklarını korumak Türkiye'nin temel dış politika önceliklerinden biridir (Ozan, 2019). Türkiye'nin

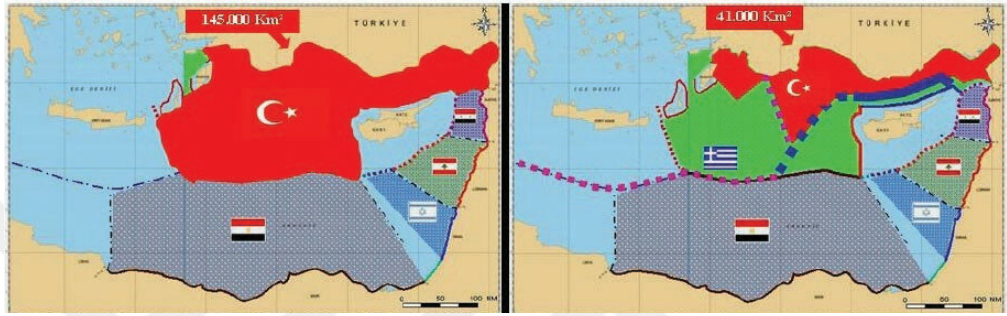
Doğu Akdeniz dış politikası söylemlerinde esas önceliği deniz yetki alanları paylaşımının aldığı görülmektedir.

Uluslararası deniz hukukun kurallarına göre kıta sahanlığı ilan gerektirmemektedir, sahil devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları kendiliğinden (*ipso facto*) ve başlangıçtan beri (*ab initio*) mevcuttur. Kıyı devleti ilan etmese de kıta sahanlığı vardır ama MEB alanına ilan etmesi durumunda sahip olur (Acer, 2019: 8). Kıta sahanlığı ve MEB, kıyı devletlerinin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 deniz mili mesafeye kadar olan bölümü kapsamaktadır. Kıta sahanlığı kendiliğinden, doğal bir alan olmasından dolayı bu mesafe 350 deniz miline kadar çıkabilmektedir (Karapınar, 2015: 20). Doğu Akdeniz Bölgesi dar bir deniz alanı olması, bölgede adaların olması, kıyı dış devletlere uluslararası deniz hukukunun ön gördüğü maksimum deniz alanını sağlamaması nedeniyle sahil devletlerinin deniz yetki alanı paylaşımına yönelik tezleri birbirleriyle çakışmaktadır. BMDHS'ye göre eğer bir kıyı devletinin 200 deniz mili diğer kıyı dış devletin 200 deniz mili ile çakışıyorsa, sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletlerin karşılıklı ve yan sınırlarının uluslararası bir anlaşma ile belirlenebilmesi ifade edilmiştir (UNIC, 2001: md.74-83: 26).

Ege Bölgesi'nde bulunan bir tarafı Doğu Akdeniz'e bakan Girit, Rodos, Kaşot, Çoban olarak adlandırılan Yunan adaları ve Doğu Akdeniz'deki Meis Adası ile Türkiye arasındaki deniz yetki alanları hakkında Türkiye ve Yunanistan'ın tezleri farklıdır. Yunanistan adaların da deniz alanı olduğunu, kıta sahanlığına sahip olduğunu ve kıta sahanlığı sınırlandırmasında eşit uzaklık ilkesini savunmaktadır (Acer, 2020: 19).

Türkiye ise Yunanistan ile Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları sınırlandırmasında adalara kıta sahanlığı veya MEB alanları gibi deniz yetki alanları verilmemesinin gerekliliğini savunmaktadır (Acer, 2019: 9). Öte yandan "bir ülkenin diğer ülkenin kıyılarına yakın adalarının iki ana kara arasında yapılan sınırlandırmayı bozma yetkisi olduğu için bu adalara da sınırlandırmaya yönelik kısıtlı haklar verilmiştir." (Avan, 2020: 91). Bu nedenle Türkiye ile Yunanistan arasında yapılacak anlaşmayla Yunan adalarının deniz yetki alanları belirlenmelidir çünkü ilgili tüm kıyı devletlerinin hak ve menfaatleri dikkate alınmalıdır. Türkiye'nin uzun kıyıları da 'kapatmama' ilkesi doğrultusunda düşünüldüğünde söz konusu adaların

deniz alanlarını kesmemesi (*principle of non-cut off*), bu alanların uzantısını kapatmaması (*non-encroachment*)²¹ gerekmektedir. Doğu Akdeniz'in yarı kapalı deniz olması, Ege Denizi'nin de adalar sebebiyle özel durumları dikkate alınmamaktadır. Özellikle adaların karasuları dışındaki deniz yetki alanlarının hiç olmayacağı ya da sınırlı olacağı yönünde uluslararası yargı kararı örnekleri bulunmasına rağmen Türkiye'nin kıta sahanlığının bir bölümünün Yunanistan ve GKRY'e aitmiş gibi gösterildiği haritalar hazırlanmaktadır (İnat, Ataman, Duran, 2020: 13).

Şekil 7 Türkiye'nin Olası MEB'i ve GKRY'nin ile Yunanistan'ın Tezleri Doğrultusunda Türkiye'nin MEB'i

Kaynak: (Başeren, 2013; aktaran Avan, 2020).

Yunanistan gibi Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de Türkiye ile arasındaki sınırın eşit uzaklık ilkesine göre çizilmesini ve Kıbrıs Adası'nın Türkiye ile eşit miktarda deniz alanı olması gerektiğini savunmaktadır (Acer, 2019). Kıbrıs bir kıyı devletine ait bir ada değildir. Söz konusu sınırlandırma bir ada ülkesi ile bir kıyı devleti arasındadır. Uluslararası Adalet Divanı (UAD) kararına göre sınırlandırma açısından bir ada ülkesi konumu bulunmamaktadır fakat taraflardan birinin bir ada devleti olması taraflar arasındaki coğrafi ilişkiyi etkilemektedir (International Court of Justice (ICJ), Libyan Arab Jamahiriya/Malta, 1985). Burada esas dikkat edilmesi gereken söz konusu iki sahil devletinin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile sınırlandırma neticesinde bu iki ülkeye verilen kıta sahanlığı ya da münhasır ekonomik bölge alanı arasındaki oranın birbirine yakın olmasıdır. Yani Orantısallık (*proportionality*) ilkesi sonuçlanan sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunu ölçen son kontrol ilkesi niteliği taşımaktadır (Yaycı, 2012: 23). Türkiye ile GKRY arasındaki duruma Malta ve Libya davası örneği gösterilebilir. Söz konusu davada UAD Malta'nın devletlerin

²¹ “Kapatmama kavramı *non-encroachment* kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. Her ne kadar kapatmama kavramı *non-encroachment* kavramının Türkçe sözlük karşılığı olmasa da sınırlandırma hukuku kapsamında taşıdığı anlam bakımından uygun olarak kabul edilmelidir.” (Yaycı, 2012: 23).

egemen eşitliğini dayanak gösterdiği, her bir devletin egemenliği ile üretilen uzantılarının, kıyıların uzunluğu fark etmeksizin eşit hukuki değerde olması tezini kabul etmemiştir (ICJ, Libyan Arab Jamahiriya/Malta, 1985: 149). Sonuç olarak UAD Malta'nın daha küçük bir kıta sahanlığına sahip olmasının hakkaniyete uygun olacağına karar vermiştir. Malta'nın hem coğrafi olarak küçük olması hem de iki ülke arasındaki kıyı uzunluğu farkı bu kararda etkili olmuştur (ICJ, 1985: 150).

2.1. TÜRKİYE'NİN OLASI TEZLERİ

Türkiye Doğu Akdeniz'de olası kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlarını belirlerken bazı ilkeler doğrultusunda tezlerini ortaya koyabilir. Bu noktada Türk Dışişleri Bakanlığı'nın söylemlerinde ortaya çıkan ve incelediğimiz etki alanı (*Sphere of Influence, SOI*)²² kavramı önemli olmaktadır. Kararlılıkla yinelenen söylemlerle tezlerini savunan Türk Dışişleri Bakanlığı, Türkiye kimliğinin etki alanı inşasını ortaya koymaktadır.

2.1.1. Deniz Yetki Alanları Sınırlandırmasında Anlaşmanın Temel Alınması

Deniz yetki alanları sınırlandırmasının hakkaniyete dayalı bir sonuç oluşturması için örf ve adet hukuku kuralı uygun olabilir. Yapılacak olan sınırlandırmaların tek taraflı olarak yapılmaması gerektiği için taraflar arasında görüşmeler sonucunda yapılacak anlaşmalar ile çözüme ulaşılabilir. Bu ilke iki yerde görülmüştür: III. Deniz Hukuku Konferansı görüşmeleri ile 26 Ağustos 1976 tarihinde Ege Kıta Sahanlığı Davası'nda Türkiye'nin yaptığı resmi niteliği olmayan görüşmelerdir. Bu ilke uyuşmazlıkları çözmek için kıta sahanlığı ve MEB alanı sınırlandırma konularının karışık olması bakımından en kabul edilebilir ilke olarak ifade edilmektedir (Küçüküray, 2019: 105). Türk Dışişleri Bakanlığı'nın, Doğu Akdeniz'de GKRY'nin KKTC ile görüşme yapmadan tek taraflı yaptığı anlaşmalara yönelik itirazları bu ilkeyi içermektedir.

2.1.2. Sınırlandırmalarda Hakkaniyet İlkelerinin Uygulanması

Uluslararası Adalet divanı 1969 Kuzey Denizi Davası'nda kıta sahanlığının sınırlandırılmasında zorunlu görülen hukuk kurallarının hakkaniyete uygun olması gerektiğini vurgulamıştır. UAD; "*bütün ilgili şartları dikkate alarak, hakkaniyet prensiplerinin uygulanması ile hakkaniyete uygun bir çözümün bulunması*" olarak

²² Uluslararası İlişkiler alanında etki alanı (sphere of Influence); bir devlet ya da kurumun üzerinde kıymetli ölçüde sosyal, kültürel, ekonomik, askeri, siyasi etkisinin olması veya etkisinin olduğu bölge anlamına gelmektedir. Etkileyen ve etkilenen arasında resmi bir anlaşma olsun ya da olmasın bir bağ oluşmasıdır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Etki_alan%C4%B1), Erişim Tarihi: 18.01.2022.

sınırlandırmayı ifade etmiştir. Deniz yetki alanları sınırlandırmasının ilgili tüm koşullar ve hakkaniyet ilkesi temelinde olması ile 1958 Cenevre Deniz Hukuk Sözleşmeleri (CKSS) 6. Maddesindeki²³ sınırlandırmaların hakkaniyete uygunluğu benimsediği yargı kararlarında kabul edilmiştir. Uluslararası hukukta hakkaniyet ilkelerine uygunluk; jeolojik, topoğrafik öğeler, adalar, körfezler, kıyıların konumu, adaların kıta ülkesine ve diğer ülkeye uzaklığı, deniz alanında başka deniz sınırlarının olması, güvenlik, petrol yatakları ve tarihsel hakların varlığı gibi unsurların dikkate alınmasıdır (Küçükuray, 2019: 106). Türk Dışişleri Bakanlığı'nın söylemlerinde, Türkiye'nin kendi ve KKTC'nin deniz yetki alanları konusunda ileri sürdüğü öncelikli tezini hakça ilkeler, uluslararası hukukun hakkaniyet ilkesine uygunluk oluşturmaktadır.

2.1.3. Eşit Uzaklık İlkesinin Zorunluluğunun Sınırlandırmalarda Olmaması

1958 CKSS temel alınarak eşit uzaklık ilkesinin zorunlu olduğunun iddia edilmesi hukuki temelde zayıftır (Küçükuray, 2019). Türkiye bu sözleşmeye taraf değildir ve ısrarlı muhalif durumdadır. Bu sebeple Türkiye'nin 6. Maddeyi uygulama gibi bir antlaşma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Aynı zamanda UAD'nin 1969 yılı Kuzey Denizi yargı kararlarında "6. Madde sözleşmenin akdi sırasında mevcut ve geçerli olan hukukun beyanı niteliğinde bir hüküm olarak değerlendirilmemiş, bu maddedeki eşit uzaklık ilkesinin ne o zaman ne de sonraki bir uygulamayla örf ve adet hukuku niteliği kazanmadığı sonucuna varılmıştır." (Küçükuray, 2019: 107).

2.1.4. Adaların Özel Durumlar Oluşturması

Adaların kıta sahanlığı ve MEB alanına sahip olması özel durumlara tabidir. Adaların kıta sahanlığına sahip olabileceği durumu tartışma konusu olmuştur. 1958 CKSS 1/b ve 1982 BMDHS 121. Maddesinde adalara da kara ülkesi için öngörülen

²³“1. Aynı kıta sahanlığının kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşmayla tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır her noktası her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır. 2. Aynı kıta sahanlığının kıyıları yan yana olan iki devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir. 3. Kıta sahanlığının sınırlarını tespit ederken, bu maddenin 1. ve 2. Paragraflarına uygun şekilde çizilen herhangi bir hat belirli bir tarihte mevcut olan haritalara ve coğrafi hususiyetlere göre tarif edilmeli ve kara üzerindeki teşhisi kabil daimi sabit noktalar dikkate alınmalıdır.” (Gündüz, 2000) (<http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/136-1958-cenevre-deniz-hukuku-sozlesmeleri-kita-sahanligi-sozlesmesi>). Erişim: 1.06.2021.

kuralların kabul edilmesi fakat bu adaların her şartta kıta sahanlığına sahip olacağı ve bir ana kara ülkesi statüsünde bulunacağı anlamına gelmemektedir. 1977 yılındaki İngiltere-Fransa davası kararında İngiltere'ye ait Kanal adalarına tam etki verilmemiştir. Divan hakkaniyete aykırı davranmaktan kaçınmış ve adalara kıta sahanlığı vermemiştir (Küçükkuray, 2019). Adalar meselesi Türkiye ile Yunanistan'ın bir türlü uzlaşa sağlayamadığı bir konu olarak Doğu Akdeniz'de de kendini göstermektedir.

2.1.5. Hakkaniyete Uygun Bir Sınırlandırmanın Uygulanması

1977 tarihli İngiltere-Fransa davasının sonucunda ifade edildiği üzere “eşit uzaklık/özel durumlar” birleşik kuralındaki özel durumların hakkaniyet ilkesine uygun sınırlandırma yapmak için bulunmaktadır (Küçükkuray, 2019). Geçmişten verdiğimiz yargı örneklerinde de bir başka devlete yakın olan adalar özel durumlar çerçevesinde ele alınmıştır. Doğu Akdeniz'de yer alan Meis Adası'nın kıta sahanlığına sahip olmadığı net bir şekilde görülmektedir. Yine İngiltere-Fransa Hakem Mahkemesi kararında Fransa kıyıları yakınındaki İngiltere egemenliği altındaki Kanal adalarının büyük, ekonomik ve siyasi olarak ayrı olmaları kabul edilmiştir. Kanal adalarının Fransa'nın küçük bir ada gibi doğal uzantısını kapattığı ve bunlara tam etki tanınmasının, Fransa'ya verilecek olan kıta sahanlığının İngiltere'ye verilmesi sonucuna gideceği için adalara tam etki tanınmamıştır. Doğu Akdeniz'e de bu uyarlanınca Meis, Rodos ve Kıbrıs Adaları Türkiye'nin doğal uzantısını kapatmaktadır (Küçükkuray, 2019:108).

2.1.6. Doğu Akdeniz'in Yarı Kapalı Deniz Olması

Doğu Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olması yani coğrafi durumu göz önüne alınarak sınırlandırma yapılması tüm ilgili ülkeler açısından önemlidir. Bölgenin bütün niteliği ve özel durumları, tüm söz konusu ülkelerin hak ve menfaatlerinin konu edilmesi gerektiğini içermektedir. Uygulanacak herhangi bir sınırlandırmanın bir başka devlet açısından nasıl sonuçlanacağını dikkate alınması önemli olmaktadır. Bu bağlamda Doğu Akdeniz'in bir havza olarak düşünülmesi ve tüm kıyıdaşlarla birlikte her aktörün iş birliği içinde olması gerektiği ifade edilmektedir.

Türkiye Doğu Akdeniz politikasını güvenlik, ekonomi ve hukuki zeminde oluşturmak istemektedir. Her ne kadar bu unsurlar öne çıksa da mesele siyasi zeminde ağırlık kazanmaktadır. Türk Dışişleri Bakanlığı söylemlerinde ağırlıklı

olarak hukuki zeminde ilerlemek istese de, ilgili aktörler kendi çıkarları doğrultusunda tezleri ileri sürmektedirler, bu durum Türkiye'yi siyasi zemine çekmektedir. Türkiye dış politikası özelinde ilgili aktörlerin Doğu Akdeniz'deki tezleri üçüncü bölümümüzde analiz edilerek ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Türkiye'nin tezlerinin içeriği Türk Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamalarında nasıl seyretilmiştir, açıklamaların arka plan bilgileri nelerdir ve açıklamalar fiili olarak tutarlılık ve devamlılık göstermiş midir?

2.2. DOĞU AKDENİZ MESELESİNİN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA YANSIMALARI

Türk dış politikasında Doğu Akdeniz meselesi üzerine önemli faktörlerden söz edilebilir. 2000'li yıllardan bu yana bölgenin güvenlik açısından önemi artmıştır. Öte yandan Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e yönelik dış politikasını güvenliğin yanında ekonomi, tarihsel sorumluluk unsurları şekillendirmektedir. Bu bağlamda Türkiye Doğu Akdeniz dış politikasını çeşitli ittifaklar kurarak şekillendirme yoluna gitmiştir. Doğu Akdeniz'de devletlerin deniz yetki alanları çakışma sorunu olduğu için devletler anlaşma yoluna gitmek durumundadır.

A. Güvenlik

Doğu Akdeniz meselesinin Türkiye'nin güvenlik politikasında öneminin artmasının nedeni bölgenin jeopolitik ve jeostratejik konumudur. Doğu Akdeniz'de mücadele eden sayısız aktörün varlığı bunu yeterince anlatmaktadır. Bu rekabet alanında Türkiye'nin de baskı altına alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu baskının en yoğun olduğu alan kuşkusuz Kıbrıs Adası olmuştur. 1960'ta Kıbrıs'ta iki toplumu temsil etmek üzere kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yönetiminde Kıbrıslı Türklerin söz sahibi olmamasını ve Türkiye'nin de etkisinin kaldırılarak saf dışı bırakılmasını AB ve diğer küresel aktörlerin onayladığı görülmektedir (İnat, Ataman ve Duran, 2020). Çünkü Aralık 1963'te Kıbrıslı Rumların adanın diğer halkı olan Kıbrıslı Türklere "Kanlı Noel" olarak adlandırılan saldırılarına karşı Türkiye'nin müdahalesine ABD karşı çıkmıştır. Yine 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs müdahalesinin ABD tarafından üç yıl silah ambargosuyla tepki görmesi, 1981'de Yunanistan'ın AB'ye üye olması, 2004'te GKRY'nin tüm Kıbrıs adına AB'ye üye olması ve Türkiye'nin 2005'te başlayan AB müzakerelerinin ilerletilememesi örnekleri verilebilir (İnat, Ataman ve Duran, 2020: 12).

Türkiye 2011 yılında KKTC ile deniz yetki alanlarına ilişkin ruhsatlandırma anlaşması imzalamıştır. Böylelikle, KKTC'nin Kıbrıs Adası'ndaki enerji rezervlerine yönelik haklarını kullanması sağlanmış, bu hakların engellenmesine karşı çıkmıştır. Örneğin; İtalyan şirketi ENI adına sondaj çalışması yapan bir gemi 9 Şubat 2016 tarihinde KKTC'nin hak iddia ettiği alan olan 3 numaralı parselde giderken Türk donanması tarafından durdurulmuştur. Yine 27 Kasım 2019 tarihinde Türkiye ile Libya Ulusal Hükümeti arasında deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması ve askeri, güvenlik iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Türkiye anlaşmaya uygun olarak Libya Ulusal Hükümeti'nin daveti üzerine Libya'ya asker göndermiştir (İnat, Ataman ve Duran, 2020: 14). Türkiye'nin; Doğu Akdeniz'in Mısır, Suriye, Libya ve Filistin bölge ülkeleriyle kültürel, siyasi ve ekonomik bağlar kurmak istediği bilinmektedir. Arap isyanlarının başlamasıyla ortaya çıkan iç savaşlarda Türkiye söz konusu ülkelerin halklarının yanında olmaya çalışmıştır. Bununla ilgili de üçüncü ülkelerin baskılarıyla karşılaşmıştır (İnat, Ataman ve Duran, 2020: 15). Türkiye, bölge ülkelerin yanında küresel aktörlerin de bağ kurduğu bir alan olan Doğu Akdeniz'de kendi sınırlarını, hak ve menfaatlerini korumak için gerek deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmaları imzalayarak gerekse sınır güvenliğini koruyarak elde ettiği veya edeceği nüfuzun ilerletilmesinin takibinde olmaktadır. Söz konusu aktörlerin bölgelere göre ittifak kurdukları aktörler politikaları doğrultusunda değişkenlik göstermektedir.

B. Ekonomi

Türkiye'nin Doğu Akdeniz meselesinde dış politikasını şekillendirirken dikkate aldığı unsurlardan biri de ekonomidir. Türkiye Doğu Akdeniz'deki zengin doğal gaz ve petrol rezervleriyle enerji alanında dışa bağımlılığını azaltmayı hedeflemektedir. Bu sebeple Türkiye, kendi kıta sahanlığında enerji arama faaliyetleri yapmakta ve diğer bölge ülkelerinin deniz yetki alanlarındaki enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara taşınmasına yönelik politikalar izlemektedir. Kıbrıs Adası'ndaki siyasi ikilik nedeniyle KKTC'nin hak alamadığı yeni enerji kaynakları Türkiye'nin ulusal güvenliğine karşı da tehlikeli ittifaklara sebep olabilmektedir. Dolayısıyla Türkiye KKTC ile bölgede iki strateji izlemektedir: enerjide dışa bağımlılığı azaltmak, GKRY ve Yunanistan'ın, Mısır ve İsrail ile ayrı ayrı kurmaya çalışacağı ittifak eylemlerini etkisizleştirmek (Boyras ve İstikbal, 2019).

Petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından dünyada önemli yüzdeye sahip olan Doğu Akdeniz Türkiye için oldukça büyük öneme sahiptir. Türkiye kendi deniz yetki alanlarını korumak ve sınırlarını belirlemek için KKTC ile 2011’de, Libya ile 2019’da sınırlandırma anlaşmaları imzalamış, deniz yetki alanlarında sismik arama ve sondaj faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye’nin ilk sondaj gemisi Fatih sondaj gemisi oldu. Yavuz sondaj gemisi 2019 yılında Doğu Akdeniz’de görevine başladı ve üçüncü sondaj gemisi Kanuni 2020’de bu gemilere katılmıştır. Barbaros Hayrettin Paşa ve Oruç Reis sismik araştırma gemileri 2017’de Akdeniz’de görevlendirilmişlerdir (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53867412>, 2020). Sismik araştırma gemileri enerji arama ve tespiti için, sondaj gemileri ise tespit edilen enerjiyi çıkarmak için faaliyet göstermektedir.

C. Tarihsel Bağlar

Malta ve Adriyatik denizlerinin kuzey ve batı kıyıları dışında Doğu Akdeniz’in tamamının yüzlerce yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu’nun hâkimiyeti altında kalması, Tunus’tan Balkanlara ve Levant bölgesinden Mısır ve Libya’ya uzanan bu coğrafya ile Türkiye arasında tarihsel bağlar oluşturmuştur. Mısır 365 yıl, Libya 360 yıl, Tunus 363 yıl, Karadağ 399 yıl, Arnavutluk 445 yıl, Yunanistan 437 yıl, Suriye, Filistin/İsrail, Lübnan toprakları 402 yıl Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Doğal olarak bu ülkelerin tarihi Osmanlı İmparatorluğu ile aynıdır. (İnat, Ataman ve Duran, 2020: 21).

Türkiye’nin Doğu Akdeniz ile olan tarihi yakınlığı bölge ülkeleri ile ilişkilerini kolaylaştırmıştır. Fakat bölgede çok sayıda aktörün bulunması ve bu aktörler arasındaki çıkar uyumsuzlukları sebebiyle Türkiye’nin kurduğu veya kurabileceği yakın ilişkiler rahatsızlık oluşturabilmektedir. Örneğin; KKTC ile Türkiye arasındaki tarihsel ve kültürel bağ Türkiye’nin Doğu Akdeniz’e taşıdığı bir mesele olarak güncelliğini korumaktadır. Türkiye anavatan ve garantör ülke sorumluluğuyla Doğu Akdeniz dış politikasını hem kendi hem de KKTC’nin hak ve menfaatlerini savunmak olarak yürütmektedir. Fakat KKTC’nin uluslararası alanda tanınma sorunu sebebiyle devletlerin uluslararası arenada kabul görmüş bir devlet ile iş birliği yapmak istemeleri KKTC’yi dışarda bırakmaktadır.

Doğu Akdeniz meselesinin ana konusu deniz yetki alanları paylaşımı güvenlik, ekonomi, siyasi ve hukuki zemine sahiptir. Ülkeler geçmiş ilişkilerini bu alana

taşımişlardır. Enerji kaynağı açısından zengin olan bu bölgeyi kontrol etmek ülkeler açısından çok daha fazla şeye hâkim olmak anlamına gelmektedir. Doğu Akdeniz'in tartışmalı yapısı iş birliği ve diyalog aşamasında uzlaşmazlık oluşturmaktadır. Ülkelerin birbirlerine ittifaklarla cevap vermeleri ihtilafları da beraberinde getirmiştir.

2.3. TÜRKİYE'NİN BELİRLEDİĞİ KS/MEB ALANLARI

“Türkiye, 1792 km ile Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridinde sahip devlet konumundadır. İkinci olarak en uzun sınırı bulunan Mısır 1062 km kıyı şeridi uzunluğuna sahiptir.” (Erciyas, 2019). Kıbrıs'ın tüm kıyı şeridinin uzunluğu 648 km'dir. Deniz yetki alanları bakımından Kıbrıs Adası'nın batısı ve kuzeyi Türkiye'nin bahsettiği egemen devlet olarak meşru hak ve menfaatlerinin olduğu bölgelerdir. Türkiye'nin kıta sahanlığı, Suriye ile kara sınırının denizde bittiği noktadan başlayıp, 2011 yılında Türkiye ve KKTC arasında imzalanan kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşmasındaki sınırları içine almaktadır. 32°16'18" Doğu boylamının batısından başlayarak (*Kıbrıs Adası'na adanın batısından itibaren karasularından başka deniz yetki alanı bırakılmamakta*) Mısır ve Türkiye orta hattı boyunca uzanmaktadır. Bu durumda 28° Doğu boylamına kadar olan alan Türk kıta sahanlığı kabul edilmektedir. 28° Doğu boylamının batısında kalan haklar da BM'ye sunulan belgeler ile korunmaktadır (İstikbal, 2020: 244).

Bir devlet münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşması ilan etmediği kıta sahanlığında sahip olduğu hakları bu kıta sahanlığı aracılığıyla kullanabilmektedir. Fakat önemli bir nokta şu ki; kıyıları bitişik veya karşılıklı olan devletlerin kıta sahanlıkları sınırlandırmasını hakkaniyete uygun olarak aralarında anlaşma ile yapmaları gerekir. Diğer şekilde kıta sahanlığı, denize sahip bulunduğu kıyımın esas hatlarından itibaren 200 deniz mili içerisinde başka hiçbir devletin kıta sahanlığı ile çakışma ihtimali bulunmayan devletler için geçerli bir durumdur. Türkiye Cumhuriyeti yaptığı sınırlandırma anlaşmalarıyla Doğu Akdeniz dış politikasını devam ettirmektedir. Türkiye 2011 yılında KKTC ile 2019 yılında ise Libya ile sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır.

2.3.1. Türkiye ile KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması

Türkiye ile KKTC arasındaki sınırlandırma anlaşmasının imzalanması GKRY'nin bölgede sondaj faaliyetlerine başlamasını açıklaması üzerine olmuştur. 21 Eylül 2011

tarihinde imzalanan anlaşma 9 Ocak 2012 tarihinde KKTC Parlamentosu tarafından 29 Haziran 2012 tarihinde ise Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından onaylanmıştır. Söz konusu anlaşma ortay hattın Kıbrıs Adası'nın kıyı şeridinin uzunluğu, ada olma durumu yanında özel koşullar dikkate alınarak Adaya doğru hat yaklaştırılarak sınırlandırma sonuçlandırılmıştır. Türkiye bu sınırlandırma anlaşmasını Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku bülteninde gösterilmesi için göndermiştir. Fakat BM bu isteği gerçekleştirilmemiştir. Türkiye bu kez anlaşmayı BM Genel Kurulu'na 29 Nisan 2014 tarih ve A/68/857 sayılı ülke kâğıdı olarak KKTC ile belirlenen kıta sahanlığı sınırlarının 27 ayrı noktadan koordinatları ve harita eki olarak iletmiştir (<https://undocs.org/a/68/857>, 2014).

Türkiye ile KKTC arasında imzalanan kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması ile belirlenen sınır uluslararası hukuka uygundur (İstikbal, 2020). İki devletin kıyı şeridi uzunlukları Türkiye'nin ana kara ülkesi ve KKTC'nin bir ada ülkesi olması unsurları göz önünde bulundurulmuştur. Ortay hat bazı bölgelerde ve Karpaz Yarımadası'na doğru artarak KKTC kıyılarına kaydırılmıştır. Karpaz Yarımadası'nın da özellikleri dikkate alınmış dar ve uzun olması ile sınırlandırmanın ona göre yapılması söz konusudur (İstikbal, 2020: 247). GKRY Türkiye'nin bu kâğıdına karşılık olarak BM Genel Kurulu'nun 20 Mayıs 2014 tarihli 68. Oturumuna bir kâğıt göndermiştir. “Bu kâğıtta Güvenlik Konseyi'nin 541 (1983) ve 550 (1984) sayılı kararları ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ayrılmasını reddettiğini ve KKTC'nin ilanını yasal bir geçerliliğinin olmadığını ayrıca tüm devletlerin bu ilanla ilgili –kolaylaştırmamak ya da herhangi bir şekilde yardım etmemekle- sorumlu olduğunu iddia etmiştir.” (<https://undocs.org/a/68/883>, 2014; aktaran İstikbal, 2020).

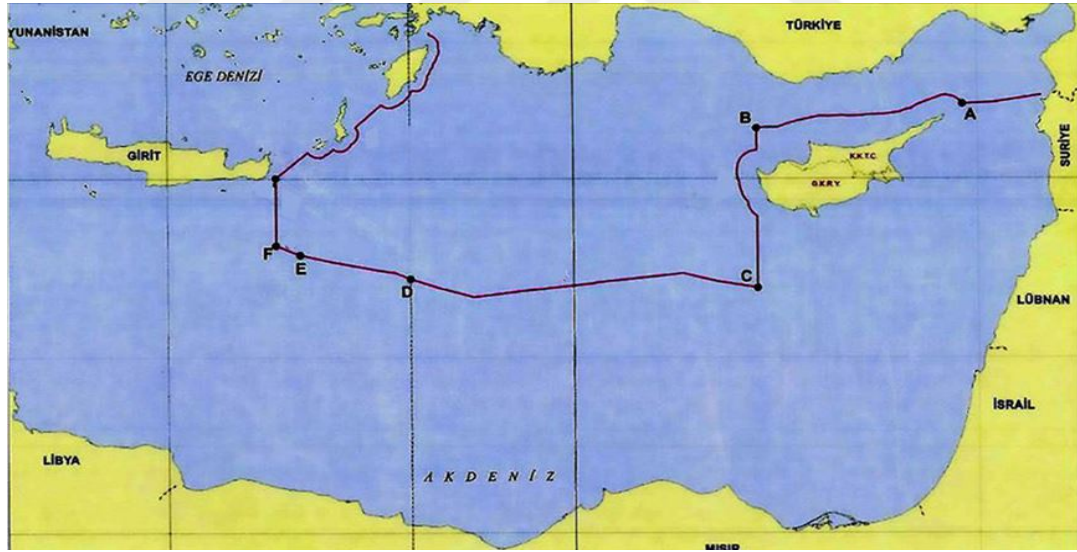
GKRY'nin buradaki tavrı yine KKTC'nin değil de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığının hukuki olduğu vurgusudur. KKTC bir anlaşma yapamaz onu tanıyan tek bir devlet var o da Türkiye'dir. Rum Yönetimi, eğer bir anlaşma olacaksa bu “Kıbrıs Cumhuriyeti” ile yapılmalıdır, demek istemektedir. Mısır'ın tanınan bir devleti yani Kıbrıs Cumhuriyeti'ni muhatap alacağını açıkça ifade etmesi ile aynı ifadelerdir.

2.3.2. Türkiye ile Libya MEB Sınırlandırma Anlaşması

Doğu Akdeniz'de yeni keşfedilmiş hidrokarbon rezervlerinden bu yana deniz yetki alanları meselesi bölge devletlerinin esas sorunu olmuştur ve söz konusu devletler stratejilerini bu konu temelinde yürütmeye başlamışlardır. Özellikle GKRY yaptığı

anlaşmalarla Türkiye ve KKTC'nin deniz yetki alanlarını ihlal etme durumuna gelmiştir. Türkiye ve KKTC hukuki platformlarda GKRY'nin bu eylemlerini protesto etmiştir. Fakat daha sonra protesto ve uyarılarda bulunan bir Türkiye değil kendi ülkesinin haklarını korumak için sınırlandırma anlaşmaları yapan ve hidrokarbon arama/çıkarma faaliyetleriyle bölgede olan bir Türkiye bulunmaktadır. Türkiye'nin KKTC ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile sınırlandırma anlaşmaları yapması, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)'na ruhsat verilmesi de bunun kanıtını oluşturmaktadır.

Türkiye itiraz ve tepkilerini eyleme dönüştürmüş, Doğu Akdeniz meselesinde daha görünür şekilde faaliyetlerde bulunmuştur. Fakat bölgedeki aktörlerin devam eden uzlaşmazlıkları çözüme kavuşturulmalıdır. Aksi takdirde Doğu Akdeniz'deki petrol ve doğal gaz kaynaklarının çıkarılması ve Batı'ya taşınması konularında ilgili ülkeler bir menfaat elde edemeyeceklerdir. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin ortak müzakere platformu oluşturarak tüm kıyıdaş ülkelerin bölgedeki haklarını dikkate alacak çözümler üretmeleri gerekmektedir.

Şekil 8 Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki KS/MEB Sınırları

Kaynak: (Erciyes, 2019; <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakanligi-turkiyenin-dogu-akdenizdeki-kita-sahanligi-ve-meb-sinirlarini-paylasti/1661261>, 2019).

(A-B): 2011 Türkiye ile KKTC sınırlandırma Anlaşması'nda belirlenen hat. (C-D-E): Türkiye ve Mısır arasındaki ana karalar arası ortay hat. (E-F): Türkiye ile Libya Deniz Yetki Alanları Sınırlandırmasına ilişkin Mutabakat Muhtırası'nda belirlenen hat (Erciyes, 2019).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti²⁴ arasında 26 Kasım 2019 tarihinde imzalanmış, 8 Aralık 2019 tarihinde her iki ülke tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Muhtıranın 1. Maddesinde tarafların belirledikleri kıta sahanlığı/münhasır ekonomik bölge sınırlarının başlangıç noktası batıda ve bitiş noktası doğuda olan iki yer arasındaki hat olarak belirtilmiştir. 2. Maddede muhtıranın eklerinden bahsedilmiştir. 3. Maddede muhtıranın BM Sekreteryasına kayıt için bildirileceği hükme bağlanmıştır. 4. Maddede tarafların arasındaki uyuşmazlıklar için BM Şartı'nın 33. Maddesi gereğince “karşılıklı anlayış ve iş birliği ruhu içerisinde diplomatik kanallar yoluyla çözülecektir. Taraflardan biri MEB’ini sınırlandırmak amacıyla bir diğer devlet ile görüşmelerini sonuçlandırmadan önce bu muhtıranın diğer tarafını bilgilendirecek ve müzakerede bulunacaktır.” 5. Maddede mutabakatta değişiklik yapılacağı zaman iki tarafın da anlaşmasının gerekliliği belirtilmiştir. 6. Maddede muhtıranın iki tarafın da iç yasal usullerinin tamamlandığını birbirlerine diplomatik usullerle iletmelerinden itibaren yürürlüğe gireceği karara bağlanmıştır. 1. Ek’te deniz yetki alanlarının sınırlandırmasının olduğu harita, 2. Ek’te mevcut sınırlandırmadaki esas olan Türkiye ile Libya koordinatlarının yer aldığı harita bulunmaktadır (İstikbal, 2020: 239-240).

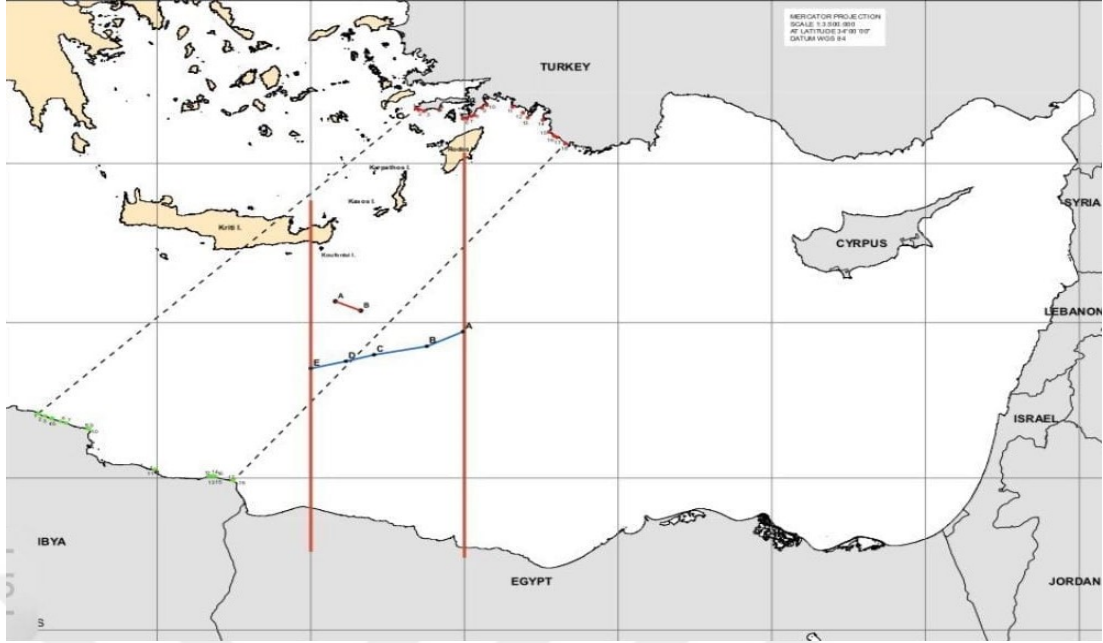
Türkiye ile Libya arasında imzalanan muhtıra yankı uyandırmıştır. Anlaşma özellikle AB, Yunanistan, Mısır ve Suriye tarafından tepki ile karşılanmıştır. Öyle ki, Mısır uzun yıllardır Yunanistan ile deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması imzalamazken 2020 yılında Yunanistan ile münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. 6 Ağustos 2020 tarihinde Kahire’de düzenledikleri basın toplantısında Mısır Dışişleri bakanı Samih Şukri ve Yunanistan Dışişleri bakanı Nikos Dendias, iki ülke arasında Doğu Akdeniz’de MEB sınırlandırma anlaşması imzaladıklarını duyurmuşlardır. Türkiye ile Libya arasında imzalanan mutabakat muhtırasını Yunanistan ve Mısır’ın hukuksuz ve geçersiz olarak nitelendirdiği gibi Türkiye de Yunanistan ile Mısır arasında imzalanan MEB anlaşmasını geçersiz saymıştır (Acer, 2020).

²⁴ BM önderliğinde 17 Aralık 2015 tarihinde imzalanan Libya siyasi Anlaşması hükümlerine göre oluşturulan Libya geçici hükümetidir. UMH’yi Libya’daki tek meşru yürütme otoritesi olarak tanıyan BM Güvenlik Konseyi tarafından oy birliği ile onaylanmıştır. Libya Temsilciler Meclisi önceden desteklemesine rağmen 2016 yılında hükümeti tanımamasını geri çekmiştir. Ancak UMH Ekim 2020 itibarıyla BM tarafından Libya’nın meşru hükümeti olarak tanınmaya devam etmiştir. (İstikbal, 2020).

Türkiye, BM Daimi Temsilciliği aracılığıyla BM Genel Sekreterliği'ne 14 Ağustos 2020 tarihinde sunduğu Sözlü Nota²⁵ (*Nota Verbale*) ile bu anlaşmanın tanınmadığını resmen ilan etmiştir. Türkiye notada; “...Türkiye'nin pozisyonu, adaların ana kara kıyı projeksiyonu üzerinde kapatma etkisi olmayacağı ilkelerine dayanmaktadır. İki ana kara arasındaki orta hattın yanlış tarafında yer alan adalar karasularının ötesinde deniz yetki alanı yaratamazlar, burada kıyıların uzunluğu ve yönü dikkate alınmalıdır.” İfadesinde bulunmuştur. (<https://undocs.org/en/A/74/990>, 2020). Yunanistan Türkiye'nin bu notasına aynı şekilde BM Genel Sekreterliği'ne yazılmış bir “Sözlü Nota” ile karşılık vermiştir. Yunanistan notasında; Mısır-Yunanistan anlaşmasının karşılıklı kıyıları olan ve BMDHS'ye taraf olan iki devlet arasında ilgili sözleşme hükümlerine uygun olarak imzalandığını ifade etmiştir. Türkiye'nin tezlerinin ‘asılsız ve hukuksuz’ olduğunu daha önce de Yunanistan tarafından reddedildiğini belirtmiştir (İstikbal, 2020: 235).

Doğu Akdeniz bölgesinde kıta sahanlığı veya MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalayan devletler hangi devlet olursa olsun bir diğer kıyıdaş devletlerin bir şekilde deniz yetki alanlarının ihlali gerekçesiyle itirazı ile karşılaşmıştır. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletler yaptıkları ikili anlaşmaları diğer kıyıdaş devletin bilgisi dışında gerçekleştirdiği ya da bölgede ilgili aktörlerin tezlerinin yani menfaatlerinin çakıştığı görülmektedir. Mısır'ın geçmişte GKRY ile anlaşması daha sonra Yunanistan ile anlaşması Türkiye açısından olumlu olmayacaktır. Meis Adası'nı anlaşmada sınır olarak almayan, Meis Adası konusunda Türkiye lehine davranan, Yunanistan'ın tezine uymayan Mısır; Rodos, Girit ve diğer adaları sınır almış ve Türkiye'yi zor duruma sokmuştur. Türkiye'nin bu durumda İsrail ile anlaşma yoluna gitmeyi dikkate alması önemli olabilir.

²⁵ “Üçüncü şahıstan üçüncü şahsa yazılan ve imza bulunmayan nota türüdür. Bu notalarda sadece paraf bulunur. Bir muhtıra niteliğindedir ancak daha resmi olarak algılanır.” (İstikbal, 2020).

Şekil 9 Yunanistan ile Mısır MEB Anlaşması'nın Türkiye ile Libya Mutabakat Muhtırası ile Çakışma Alanları

Kaynak: (<https://politikmerkez.com/konular/politika/yunanistan-ve-misir-sozde-meb-anlasmasi/>).

Yunanistan ile Mısır arasında bu anlaşmayla çizilen sınıra bakıldığında; Yunanistan bölgesinde bazı adalar esas alınmış ve kısmen dikkate alınarak sınır çizilmiştir. Kısmen alınan adalardan biri olan Girit adasının Mısır'a bakan kıyılarının doğuya bakan bölümünde doğuya doğru olan kıyıların yani hesaba katılabilecek kıyı uzunluğunun hemen hemen yarısı hesaba katılmıştır. Öte yandan hem Girit hem de Rodos adalarına ve bu iki ada arasındaki Kerpe (Karpathos) ve Çoban (Kaşot) adalarına azaltılmış etki verildiği görülmektedir. Çizilen sınır Mısır ana karası ve adalar arasında eşit uzaklık konumu değil adalara daha yakın konum verilerek azaltılmış deniz yetki alanı verilmektedir. Sınırlandırmada Meis Adası da hiç dikkate alınmamıştır (Acer, 2020: 20). Mısır'ın, Türkiye ve Libya mutabakatından hemen sonra Yunanistan ile anlaşma yapması ve anlaşma yapılırken Türkiye ile Libya anlaşmasındaki sınırın dikkate alınmaması dikkat çekici bir ayrıntı olmaktadır. Mısır 2003 yılından bu yana Türkiye aleyhine Doğu Akdeniz'de anlaşmalar yapmaktadır. Fakat Yunanistan ile Mısır anlaşmasındaki sınıra dikkat edildiğinde Mısır kendi kıta sahanlığında kalmıştır, Yunanistan ise hem Türkiye hem de Libya'nın deniz yetki alanını ihlal etmiş görünmektedir.

2.4. BÖLÜM GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Doğu Akdeniz meselesi teorik çerçevede Türkiye'nin dış politikası temelinde analiz edilmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası özelinde ilgili diğer aktörlerin de faaliyet ve tutumları değerlendirilmiştir. Geçmişten günümüze sahip olduğu nitelikler ile Doğu Akdeniz bölgesi ülkelerin ilgi odağı olmuştur. Doğu Akdeniz coğrafi konumu, tarihsel değeri ile üzerine jeopolitik teoriler üretilen bir bölgedir. Öyle ki, Doğu Akdeniz'i kontrol edebilecek ülkelerin dünyayı kontrol edebileceği dahi söylenmiştir.

Tarihsel olarak verimli topraklara, jeopolitik olarak zengin enerji kaynaklarına ve bunların transfer yollarına, stratejik olarak da tüm bu özelliklerin kontrol edilebileceği zemine sahip olan Doğu Akdeniz 2000'li yıllarla beraber önemini daha da artırmaktadır. Yıllara göre bakıldığında kömürden sonra en kayda değer enerji kaynağı olan petrol ve daha sonra doğal gaz olmaktadır. Tam da bu noktada yeni keşfedilen enerji rezervleri bölgeyi taze bir mücadele alanı haline getirmiştir. Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları üzerinde hak sahibi ülkeler olan sahil devletleri dışında birçok aktör de bölgede bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'in bu zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarının paylaşımı meselesi kıyı devletleri arasında bölgenin esas sorunu olan deniz yetki alanları paylaşımını doğurmuştur. Böylelikle ülkeler kıta sahanlığı ve MEB alanlarındaki enerji kaynakları üzerinde hak iddia edebileceklerdir. Uluslararası hukuk kuralları himayesinde ilgili ülkelerin deniz yetki paylaşımı sorunu karara bağlanmıştır. Fakat ülkeler hukuki arka planı mevcut gibi görünen meselenin bu boyutuyla çok fazla faaliyet içinde olmamışlardır. Söz konusu ülkeler kendi yaklaşımlarını ve hatta aralarındaki geçmiş sorunları da Doğu Akdeniz'e taşımışlardır.

Türkiye Doğu Akdeniz politikasını kendi egemenlik haklarının korunması yönünde sürdürmüştür. Türkiye Doğu Akdeniz'de GKRY ve Yunanistan ile görüş ayrılıkları yaşamaktadır. Kıbrıs Adası meselesi; GKRY'nin KKTC'yi tanımamasıyla BM himayesinde hala çözümsüz olarak kalmakta, Türkiye'nin dış politikası önünde engel oluşturmaktadır. Adalar sorunu Türkiye ile Yunanistan arasında çözüme kavuşmamış, iki ülke de tezlerinde ısrarcı davranarak Doğu Akdeniz'de faaliyetlerine devam etmiştir. Doğu Akdeniz'de uluslararası hukukun öngördüğü

anlaşma maddeleri bünyesinde taraflar her ne kadar diyalog masasına otursalar da görüş ayrılıkları ve tezlerinin farklılıkları nedeniyle uzlaşma sağlayamamaktadırlar.

Doğu Akdeniz’de bulunan devletlerin neredeyse tümü enerji bakımından dışa bağımlı olan devletlerdir. Bölge devletleri dışında da birçok devletin Doğu Akdeniz’de çıkarları bulunmaktadır. Bölgeye sondaj çalışmaları yapmak için kıyıdaş ülkeler dışındaki devletler tarafından gönderilen ABD’li Exxon Mobil ve Noble, Fransız Total, İtalyan Eni, Güney Kore Kogas, Katar Petroleum, İngiliz BG şirketleri bu devletlerin bölgede ne kadar istekli olduğunu göstermektedir (İstikbal, 2020: 251). Doğu Akdeniz’deki ülkelerin kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırma anlaşmaları yapmaları, enerji kaynaklarından faydalanmaları ekonomileri açısından önem taşımaktadır. Türkiye; GKRY ve Yunanistan ile tam da bu noktada uyuşmazlık yaşamaktadır. GKRY’nin; Mısır, İsrail ve Lübnan ile ikili anlaşmaları, Yunanistan’ın Mısır ile anlaşması Türkiye’nin dış politika yapma mekanizmalarına engel oluşturmuştur. Türkiye söz konusu anlaşmalara itiraz etmiştir.

Nitekim Türkiye, 15 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile ‘Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması’ imzalamıştır. Türkiye, kendi kıta sahanlığında ve KKTC tarafından verilen arama/çıkarma ruhsatı ile bölgede sondaj çalışmaları yapmaktadır. Türkiye bu anlaşmayla enerji bulunsun veya bulunmasın, GKRY’nin uluslararası hukuka aykırı olarak imzaladığı ikili anlaşmalarla ilan ettiği alanları tanımadığını somut olarak göstermek istemiştir. Böylelikle “anlaşmayı imzalayan GKRY ve Mısır’ın bölgede ‘Devlet Uygulamaları’ (*State Practice*) oluşturmalarına Türkiye’nin egemen devlet ve kıyıdaş ülke sıfatıyla karşı olduğunu vurgulamak ve kayda geçirmektir.” (İstikbal, 2020).

Öte yandan Türkiye ile Libya mutabakatı her ne kadar tartışmalı olsa da hedefine ulaşmıştır, denilebilir. Türkiye’nin yıllara göre Doğu Akdeniz’deki süreçte sergilediği politikası; “Kıta sahanlığının ilan gerektirmediği, başlangıçtan itibaren ve kendiliğinden var olduğu, MEB’in ise ilgili tüm ülkelerin katılımıyla ilan edilmesinin gerekliliği” tezine rağmen ilk kez ikili anlaşma ile MEB ilan etmiş, ilgili üçüncü ülkenin görüşüne başvurmamıştır. Türkiye, 2003’ten günümüze GKRY’nin imzaladığı MEB sınırlandırma anlaşmalarına karşı çıkmıştır. Türkiye’nin GKRY MEB anlaşmalarına iki temel itirazı bulunmaktadır: İlki, GKRY Kıbrıs Adası’nın tek sahibi değildir. İkincisi, GKRY’nin ilgili ülkelerle ayrı ayrı imzaladığı deniz yetki

alanları anlaşmalarının ilgili diğer bölge devletlerinin de görüşünün alınması gerektiğinden bu MEB anlaşmalarının uluslararası hukuka aykırı olduğudur. Ancak Türkiye, bu yaklaşımının dışında davranmış, Libya ile MEB ilan ederek ilgili kıyıdaş devlet Yunanistan'ın görüşüne başvurmamıştır (İstikbal, 2020).

Böylelikle, Türkiye sürekli protesto ederek ve karşı çıkarak dış politika yapmamıştır, bölgede eylemsel olarak uzlaşmadığı bölge aktörlerine ayna tutmuştur. Yunanistan; Türkiye ile Libya arasındaki MEB ilanını hukuka aykırı bularak itiraz etmiştir. Daha sonra Yunanistan ile Mısır aralarında anlaşma imzalayarak Türkiye ile Libya mutabakatını dikkate almadıklarını göstermişlerdir. Mısır'ın tarihsel süreç içinde Türkiye aleyhine sınırlandırma anlaşmaları yapması önemli bir ayrıntıdır. Örneğin; Mısır, GKRY ile anlaşma imzalamış ve gerekçe olarak KKTC'nin uluslararası alanda tanınmamasını işaret etmiştir. Fakat Türkiye açısından Mısır'ın ülke içi karışıklıklarına bakılınca bunların hukuki ve iyi niyet temelinde gerçekleşmiş hamleler olmadığı görülmektedir. Libya'daki iç karışıklıklar, Suriye'deki iç karışıklıklar ve Mısır'ın ülke içi durumlarına bakıldığında Doğu Akdeniz meselesinin hukuki boyutundan çok siyasi boyutunun faal olduğu söylenebilir.

Doğu Akdeniz'deki zengin enerji kaynaklarının bölüşülmesi konusunda siyasi zeminde oluşturulan eylem ve söylemler arka planlarında ülkelerin güvenlik ve çıkarlarını yansıtmaktadır. Bu durum bölge ülkelerinin dışa bağımlı ve pek de parlak olmayan ekonomilerinin kalkınması açısından taraflar arasında uzlaşmazlığı kökleştirip yeni sorunlar doğurabileceği gibi, bölgedeki istikrarı ve çözüm yolları bulmayı zorlaştırabilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI SÖYLEMLERİNDE DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI

Doğu Akdeniz meselesinin Türk dış politikası söylemlerinde nasıl seyrettiği konusunun işleneceği üçüncü bölümde Türkiye'nin hem kendi hem de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) hak ve yetkilerini koruması yönünde yapılan açıklamalara yoğunlaşmıştır.

1878 yılında İngiltere'nin Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin yanında yer alması koşuluyla Kıbrıs devredilmiş fakat hukuken Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmıştır. Sonrasında, I. Dünya Savaşı'nda İngiltere Kıbrıs Adası'nı ilhak etmiştir. Ada İngiltere'nin eline geçtikten sonra dahi Kıbrıslı Türkler Türkiye'den kopmamış, Anadolu'nun bir parçası olan Kıbrıs'ı Yunanlılara bağlamak için Yunanlılar ve Rum kesiminin yaptığı girişimlere karşı çıkmışlardır. Kıbrıslı Rumlar Yunanistan'a bağlanmak için self determinasyon (*halkların kendi kaderini tayin hakkı*) ilkesi ile meseleyi BM'ye götürmüşlerdir. Kıbrıs sorunu ilk defa 1950 yılında BM'ye taşınmıştır. Bağımsızlık istekleri doğrultusunda adadaki topluluklar 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Uluslararası barışın tesisi için önemli bir konu olarak Kıbrıs meselesi Türkiye'yi, İngiltere'yi ve Yunanistan'ı ilgilendiriyordu. Bu devletler 1960 yılında Zürih ve Londra'da bir araya gelerek adanın bölünmesi, bir devlete katılması ya da taraf devletlerden birinin egemenliğine kalması yerine bağımsız bir devlet olmasını kabul ederek Garanti Anlaşması'nı imzaladılar. Anlaşmaya göre; Türkiye Cumhuriyeti, İngiltere ve Yunanistan garantör ülke olarak anayasa ve can güvenliğinin ihlal edilmesi durumunda müdahale hakkına sahip bulunmaktadır. Garanti Anlaşması 1. Madde: Kıbrıs Devleti'nin bağımsızlığını, bütünlüğünü, güvenliğini teminat altına almıştır. 2. Madde: Kıbrıs Cumhuriyeti'nin

başka devlete katılmasını ve taksimini yasaklamıştır²⁶. Kıbrıs anayasası barış içinde birlikte yaşama formülü sunarken 1963 yılında bu temel hükümler ihlal edilmiş ve Kıbrıslı Rumlar birlikte hareket etmeyi reddetmişlerdir (Tan, 2016).

Kıbrıslı Rumların şiddet hareketlerine başvurmaları ile 1963 yılı sonu ve 1964 yılı başında çatışmalar artmıştır. BM, Kıbrıs Adası'na barış gücü askerlerini göndermiştir. Bununla birlikte 4 Nisan 1964 günü Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios Kıbrıs Cumhuriyeti kurucu anlaşmalarını feshettiğini duyurmuştur. Yunanistan'ın albaylar cuntası teşvikleriyle Rumlar *enosis* (Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a bağlanması) ilan etmiştir ve 20 Temmuz 1974 yılında Türkiye Cumhuriyeti garantör devlet sıfatıyla Kıbrıs Adası'na askeri müdahalede bulunmuştur (Erandaç, 2020). Anayasanın temel hükümleri dâhilinde Garanti Anlaşması'nın teminatına giren Türk toplumunun birlikte belirleme hakkı ihlal edilmiştir. Avrupa Birliği'nin GKRY'yi 2004 yılında AB'ye tam üye olarak kabul etmesi ile de Garanti Anlaşması'nın 50. Maddesi ihlal edilmiştir. 50. Madde: Yalnızca Türkiye ve Yunanistan'ın üye olduğu uluslararası kuruluşlara Kıbrıs Cumhuriyeti'nin katılabileceğini uygun görmektedir (Tan, 2016).

Bununla birlikte Türkiye, Doğu Akdeniz politikasının temelini, kendi ve KKTC'nin tabii haklarını anavatan ve garantör ülke sorumluluğuyla hakça ilkeler doğrultusunda, uluslararası hukuka uygun, Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Statüsü'nün 38. Maddesinde²⁷ olduğu üzere, barış ve uzlaşma içinde korumak olarak belirlemiştir.

Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) tek taraflı olarak deniz yetki alanları belirleme, denizde hidrokarbon arama/çıkarma yapmayı düşünecek şirketlere ruhsat verme faaliyetlerine karşı çıkmış, Kıbrıs Adası'nın denizdeki doğal zenginliklerden Kıbrıslı Türklerin ve Rumların ortaklaşa faydalanmaları gerektiğini

²⁶ “Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1'inci maddede belirtilen taahhütlerini kaydederek Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü ve güvenliğini anayasanın temel maddeleri ile oluşan durumu tanırlar ve garanti ederler.” (www.mfa.gov.tr, 1959), Erişim: 30.01.2021
²⁷ 1. Kendisine sunulan uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözmekle görevli olan Divan: a. uyuşmazlık durumundaki devletlerce açık seçik kabul edilmiş kurallar koyan, gerek genel gerekse özel uluslararası anlaşmaları; b. Hukuk olarak kabul edilmiş genel bir uygulamanın kanıtı olarak uluslararası yapılagelmiş kurallarını; c. uygar uluslarca kabul edilen genel hukuk ilkelerini; d. 59. Madde hükmü saklı kalmak üzere, hukuk kurallarının belirlenmesinde yardımcı araç olarak adli kararları ve çeşitli ulusların en yetkin yazarlarının öğretilerini uygular. 2. Bu hüküm tarafların görüş birliğine varmaları halinde, Divan'ın hakça ve eşitçe karar verme yetkisini zedelemeyiz (UADS, 1945) (https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_02.pdf), Erişim: 30.01.2021

ısrarla savunmuştur. Gerek Cumhurbaşkanlığı gerek Dışişleri Bakanlığı kanalınca Türkiye, yaptığı açıklamalarda bunu defalarca dile getirmiştir. GKRY, iki toplumlu federe yapıyı ve Kıbrıs Adası'nda Kıbrıs Türk toplumu diye bir tanımı kabul etmediğini gerçekleştirdiği faaliyetlerle açıkça göstermektedir. Kıbrıs Türk toplumu ifadesini tanımaması, Rum Yönetimi tarafından açıkça dile getirilmese de ki bazı ifadeler ve eylemler arka plan bilgisini yansıtmaktadır, Türkiye'nin de Kıbrıs Adası'na müdahalesini ve etkisini yok etme fikrini beslemektedir.

3.1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI SÖYLEMLERİNDE DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI'NIN KONUMLANMASI

1990'lı yılların başında Akdeniz'de iş birliği yapılması konusunda çeşitli girişimler olmuştur. Mısır, Akdeniz'de Dışişleri Bakanları düzeyinde Akdeniz Forumu (FOROMED) adını alacak şekilde bir oluşuma ön ayak olmuştur. Bunun sebebi; bu girişimdeki ülkelerin Akdeniz'in batısından oluşmasıyla tıkanması sonucu Mısır'ın bunu dengelemek istemesidir. Bununla birlikte; Mısır, Portekiz, İspanya, İtalya ve Tunus'un katılımıyla 16-17 Kasım 1993 tarihlerinde Kahire'de uzmanlık düzeyinde toplanılmıştır. Bu ülkelerin yanı sıra Türkiye, Yunanistan, Cezayir ve Fas'ın da gruba katılması yönünde ortak karar alınmıştır. 17 Şubat 1994 tarihinde İspanya, İtalya, Portekiz, Mısır ve Fransa 'Akdeniz Forumu' konusundaki ortak görüşlerini açıklamışlardır (Yenel, 2002).

FOROMED, sürekli bir kurumsal yapısı bulunmamakla birlikte, hükümetler arası diyalog ve dayanışma platformudur. Dönem Başkanlığı, AB üyesi ülkeler ve AB üyesi olmayan ülkeler arasında sırayla yürütülmektedir. Türkiye 2002-2003 döneminde Forum'un Dönem Başkanlığı'nı yapmıştır. Ayrıca, Akdeniz Forumu Dışişleri Bakanları düzeyinde toplanan bir iş birliği oluşumu niteliğindedir. FOROMED Bakanlar Toplantısı 9-10 Ekim 2003 tarihlerinde Antalya'da düzenlenmiştir. Bugüne kadar FOROMED çerçevesinde Bakanlar düzeyinde 15 toplantı gerçekleştirilmiştir (http://www.mfa.gov.tr/akdeniz-forumu-_foromed_-.tr.mfa, t.y).

Bunun dışında Türk Dışişleri Bakanlığı, Doğu Akdeniz politikası üzerine görüş bildirme ve açıklamalarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikadaki duruşunu belirlemiştir. Türkiye kimliği, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın söylemlerinde somutlaşmıştır. Doğu Akdeniz'de Rum yönetimi ve Yunanistan'ın uluslararası hukuk

kurallarına uygun davranmaları gerektiği Dışişleri Bakanlığı tarafından yinelenmiştir. Uluslararası hukuk; kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarının ilgili ülkeler arasında ve tüm tarafların hak ve çıkarları gözetilerek hakça yapılmasını buyurmuştur²⁸.

3.1.1. Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Doğu Akdeniz Politikası Açıklamaları

GKRY, 2003'ten beri yarı kapalı deniz²⁹ niteliğinde olan Doğu Akdeniz'deki ülkelerle deniz yetki alanları³⁰ paylaşımı ile ilgili ikili anlaşmalar yapma çabası içine girmiştir. Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge sınırlandırmaları tüm ilgili ülkeler arasında ve hepsinin hak ve menfaatlerini koruyacak şekilde olmalıdır. Rum yönetimi ile Mısır arasında 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanan münhasır ekonomik bölge anlaşması Dışişleri Bakanlığı tarafından tanınmamaktadır. GKRY ile bu kez Lübnan arasında aynı konu hakkında müzakereler yürütülmesi üzerine Lübnan Başbakanı ve Dışişleri Bakanı gözetiminde girişimde bulunmuş ve böyle bir anlaşmanın yapılmayacağı söylenmesine rağmen 17 Ocak 2007 tarihinde anlaşmanın imzalandığı Türkiye tarafından öğrenilmiştir.

²⁸ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) Madde 56: Deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi, muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgârlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar; 2- Münhasır ekonomik bölgede sahildar devlet, iş bu sözleşme uyarınca haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken, diğer devletlerin haklarını ve yükümlülüklerini gerektiği şekilde göz önünde bulunduracak ve iş bu sözleşme hükümleriyle bağdaşacak biçimde hareket edecektir (BMDHS, 1982) (https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_26.pdf). Erişim: 12.02.2021

²⁹ BMDHS 122. Madde: İki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunan veyahut da bütünüyle veya büyük bir bölümü ile, iki veya daha çok devletin kara sularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir deniz. Erişim: 12.02.2021

³⁰ BMDHS bakımından denizler, sahildar devletin egemenliğine göre sınıflandırılır; karasuları, bitişik bölge, iç sular, münhasır ekonomik bölge (MEB), kıta sahanlığı ve açık denizler.

Karasuları ve Bitişik bölge: Sahildar devletin egemenliği kara ülkesinin ve iç sularının ötesinde ve bir Takimada Devleti söz konusu olduğunda, takımada sularının ötesinde karasuları denilen bir bitişik deniz bölgesine kadar uzanır. Madde 3: Her devlet karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir; bu genişlik işbu Sözleşmeye göre tespit edilen esas hatlardan (karasularının ölçülmeye başlandığı, sahildar devlet tarafından resmen kabul edilmiş, deniz haritalarında belirtildiği şekliyle, sahil boyunca uzayan en düşük cezir hattıdır.) itibaren 12 deniz milini geçemez. Madde 4: Karasularının dış sınırı, her noktası esas hattın en yakın noktasından karasularının genişliğine eşit uzaklıkta bulunan hattan oluşur. Madde 33: Bitişik bölge, karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 24 deniz milinin ötesine geçemez. İç sular: Madde 8: Karasuları esas hattının berisinde kalan sular, devletin iç sularına dâhildir. MEB: Madde 55, 57: Karasularının ötesinde ve bu sulara bitişik bir bölge olup işbu Kısımda belirlenen özel hukuki rejime tabidir. MEB; karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanmayacaktır. Kıt'a Sahanlığı: Madde 76: Sahildar bir devletin kıt'a sahanlığı, karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşliğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir. Erişim: 13.02.2021

Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından Lübnan makamlarından açıklama istenmiş ve hiçbir şekilde bu anlaşmanın yürürlüğe konulmaması talep edilmiştir (https://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-igilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa, 2007).

Türkiye; Dışişleri Bakanlığı tarafından, GKRY'nin Doğu Akdeniz'de uluslararası hukuka aykırı deniz yetki alanları sınırlandırma ve petrol/doğal gaz arama ruhsatı verme girişimlerini her şekilde BM ve dünya kamuoyuna duyurmuştur. Tüm bunlara rağmen Rum yönetimi parlamentosunun Kıbrıs Adası etrafında 13 petrol bölgesi ilan eden bir yasayı kabul edip, 15 Şubat 2007 tarihinde uluslararası ihale açması ve verdiği ruhsatlar geçersizdir. Kıbrıs sorununa adil bir çözüm, GKRY'nin uzlaşmaz tutumuna karşı Kıbrıs Türklerinin ve Rumların ada kaynaklarından ortak şekilde faydalanmaları gereklidir (http://www.mfa.gov.tr/sc_32---09-agustos-2007_-disisleri-bakanligi-sozcusunun-bir-soruya-cevabi__dogu-akdeniz-_deniz-yetki-alanlari_.tr.mfa, 2007).

GKRY'nin 17 Aralık 2010 tarihinde Lefkoşa'da İsrail ile bir münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşmasının içerdiği deniz alanlarında Türkiye hak iddiasında değildir. Mesele Kıbrıs bağlamında dikkate alınmaktadır ve bu anlaşmanın Kıbrıs Türk halkının haklarını ihlal etmek anlamına geldiği aynı zamanda Kıbrıs çözümüne zarar vereceği için anlaşmanın bir hükmü olmamaktadır. Türkiye Kıbrıs Türklerinin haklarının korunması için her anlamda girişimde bulunmayı sürdürecektir (https://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21-aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanen-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa, 2010).

15 Eylül 2011 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı'nın basın açıklamasında; GKRY'nin Kıbrıs Adası'nın güneyinde sondaj faaliyetlerine başlaması halinde Türkiye'ye davet edilen KKTC hükümetiyle Türkiye arasında kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması imzalanacağı belirtilmiştir. Bunun üzerine 19 Eylül 2011 tarihinde Rum yönetimi sondaj çalışmaları yapacağını duyurmuştur. 21 Eylül 2011 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu, BM Genel Kurulu çalışmaları nedeniyle buldukları New York'ta söz konusu kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşmasını imzalamıştır (<http://miami.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/131723>, 2011).

AB Resmi Gazetesinin 11 Şubat 2012 tarihli nüshasında yayımlanan duyurudan GKRY'nin sözde münhasır ekonomik bölgesinde yeni bir uluslararası hidrokarbon arama ruhsat ihalesine çıktığı haberi alınmıştır. GKRY tek taraflı deniz yetki alanları belirleme, ruhsat verme, hidrokarbon arama/çıkarma faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Rum tarafının bu faaliyetleri devam eden BM çözüm müzakerelerine zarar vermekte ve Kıbrıslı Türklerin haklarını ihlal etmekte, bunlar uluslararası hukuka aykırı³¹ olmaktadır. Türkiye anavatan ve garantör ülke sorumluluğuyla KKTC'ye destek vermeye devam edecektir. Kıbrıs Adası'nın doğal zenginliklerinden adadaki iki halkın ortak iradesiyle faydalanılmalıdır. Aksi takdirde, GKRY'nin tek taraflı ruhsat sahaları ihtilafli kalacak, Rum kesiminin izinsiz vermeye çalışacağı ruhsatların hükümsüz olacaktır. Bu ruhsatlarla hidrokarbon arama/çıkarma çalışması düşünecek ülke ve şirketler, adanın diğer kurucu halkı olan Kıbrıs Türklerinin iradesine saygı duymalı, Kıbrıs sorununun çözümüne olumsuz etki edecek hamlelerde bulunmamalıdır (http://www.mfa.gov.tr/no_-43_-15-subat-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararası-hidrokarbon-arama-ihalesi.tr.mfa,2012).

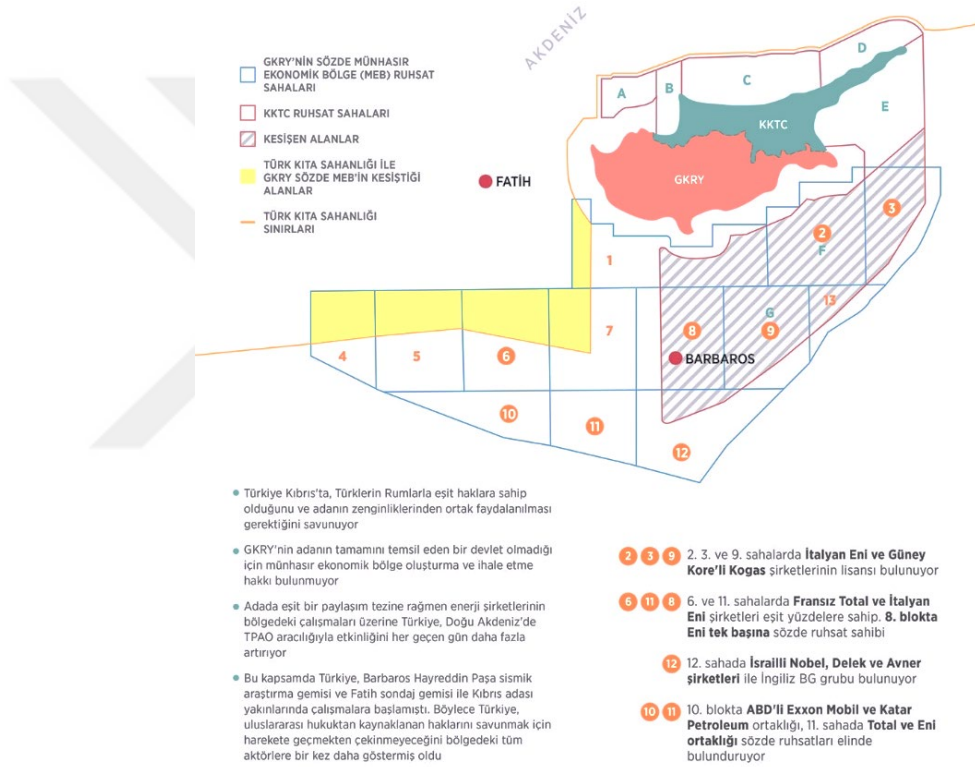
Yine GKRY, adanın ortak sahibi KKTC'nin doğal kaynaklar üzerindeki haklarını hiçe sayarak hidrokarbon faaliyetlerini sürdürmektedir. Rum yönetiminin sözde münhasır ekonomik bölgesinde verdiği ruhsatlar neticesinde 6 numaralı parselde bir sondaj gemisi çalışma için hazırlıklar başlatmaktadır. Kıbrıs Rum tarafının adanın tek sahibi gibi davranmakta ısrar ederek hidrokarbon çalışmalarına devam etmesi kabul edilemez, Türkiye hem kendi kıta sahanlığındaki hak ve menfaatlerini korumakta hem de Kıbrıs Türk tarafına desteğini sürdürmektedir. Kıbrıs Türk halkının adadaki meşru hakları göz önünde tutularak, hem KKTC Tarafından Türkiye Petrollerine³² verilen arama ruhsatı ile ilan edilmiş ruhsat sahalarında hem de Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki ruhsat sahalarında faaliyet gerçekleştirmek için hazırlanılmaktadır (http://www.mfa.gov.tr/no_-400_-gkrynin-dogu-akdenizdeki-hidrokarbonfaaliyetleri-hk.tr.mfa,2017).

GKRY, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın tüm uyarılarına rağmen Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon çalışmalarına devam etmektedir. Kıbrıs Adası'nın ortak

³¹ Birleşmiş Milletler Anlaşması doğrultusunda devletler arasında dostça ilişkiler ve iş birliğine ilişkin uluslararası hukuk ilkeleri konusundaki bildirge ve eki (https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_17.pdf). Erişim: 15.02.2021

³² 1954 tarihinde 6327 sayılı kanunla, kamu adına hidrokarbon arama, üretim, sondaj, rafineri ve pazarlama faaliyetlerinde bulunmak amacıyla kurulmuştur (www.tpao.gov.tr, t.y). Erişim: 15.02.2021

sahibi olan Kıbrıslı Türklerin haklarını yok sayarak sözde münhasır ekonomik bölgesindeki 3 numaralı parselde çalışmalara başlamayı amaçlamaktadır. Türkiye; Doğu Akdeniz’de kendi hak ve menfaatleri yanı sıra Kıbrıslı Türklere verilen desteğe devam etmektedir. Adanın tek sahibi gibi davranan Rum Yönetimi adil ve kapsayıcı bir çözüm üretmemekte bunun yerine sorunların kaynağı olmakta ısrar etmektedir (http://www.mfa.gov.tr/no_-43_-gkrynin-dogu-akdenizdeki-hidrokarbon-faaliyetleri-hk.tr.mfa,2018). Rum Yönetimi Türkiye’nin itirazlarına ve ikazlarına rağmen Doğu Akdeniz’de tek taraflı faaliyetlerinde ısrarlı olmak cesaretini KKTC’nin uluslararası alanda tanınmamasından almaktadır.

Şekil 10 GKRY’ye göre; Türkiye/KKTC/GKRY Ruhsat Sahaları

Kaynak: (Tiryakioğlu, 2019)

GKRY’de gerçekleştirilen toplantıda bazı Büyükelçilerin, Doğu Akdeniz’de Rum tarafının tek taraflı hidrokarbon faaliyetlerini destekler biçimdeki açıklamaları bu ülkelerin hadlerini aştıklarını göstermekte ve bu açıklamalar yersiz olmaktadır. Öte yandan Türk Dışişleri Bakanı 23-24 Temmuz 2018 tarihinde KKTC’ye yaptığı ziyaret sırasında KKTC eski Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı ile yaptıkları ortak basın toplantısında Kıbrıs Türk halkının hakkını koruyacaklarını vurgulamıştır. (http://www.mfa.gov.tr/sc_-53_-bazi-buyukelcilerin-gkrynin-dogu-akdenizdeki-tek-

tarafli-hidrokarbon-faaliyetlerine-iliskin-ifadeleri-hk-sc.tr.mfa, 2018). Açıklamaları incelediğimizde ifadeler çoğunlukla Kıbrıs Türk halkının haklarının korunacağı şeklinde yinelenmektedir.

Türkiye'nin kendi kıta sahanlığında yapmaya çalıştığı sondaj faaliyetleri sırasında 5 Mayıs 2019 yılında ABD'nin; Türkiye'nin, Kıbrıs Rum Kesimi'nin kendi münhasır ekonomik bölgesi olarak kabul ettiği alanda sondaj çalışması yapması endişe vericidir (<https://tr.euronews.com/2019/05/06/turkiye-den-abd-nin-kibris-mesajina-tepki-gerceklerden-kopuktur>, 2019). Açıklaması Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından gerçekçi bulunmamaktadır, Türkiye'nin kıta sahanlığına ilişkin tutumu 2004'ten bu yana ortaya koyulmakta, GKRY'nin bu tarihten itibaren yaptığı sınırlandırma anlaşmaları Türkiye ve KKTC için geçersiz sayılmaktadır. Bunlar kamuoyu ve BM nezdinde kayda geçirilmiştir (http://www.mfa.gov.tr/no_128_-abd-disisleri-bakanligi-nin-5-mayis-tarihli-aciklamasi-hk.tr.mfa, 2019).

Yine GKRY'nin Doğu Akdeniz'de bazı uluslararası petrol şirketleriyle yaptığı doğal gaz gelir paylaşımı anlaşmaları Kıbrıs Türklerine hiçbir gönderme içermediği ve gelir paylaşımında pay verilmediği gerekçesiyle 7 Haziran 2019 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığınca anlaşmalara itiraz edilmiştir. Böylelikle, Türkiye, Kıbrıs Türk halkına verdiği desteği sürdürmektedir. (http://www.mfa.gov.tr/sc_-41_-gkry-nin-dogu-akdenizde-bazi-petrol-sirketleri-ile-yaptigi-anlasma-hk-sc.tr.mfa, 2019).

Türkiye, 18 Haziran 2019 Avrupa Birliği Genel İşler Konseyi'nin (GİK) aldığı kararları³³ Yunan ve Rum ikilisinin “aşırı tez”lerine dayandığı gerekçesiyle bu kararları reddetmiştir. Aynı zamanda, AB 2004 yılında GKRY'yi AB'ye alarak hata yapmakta ve bu hatayı sürdürerek Türkiye-AB ilişkilerini Kıbrıs meselesine indirgemektedir. Ege ve Doğu Akdeniz'e ilişkin Rum-Yunan ikilisi adanın ortak sahibi KKTC'yi yok saymakta, AB'nin Doğu Akdeniz'e yönelik kararlarının hukuki temelden yoksun olduğu bir gerçektir. Doğu Akdeniz'in en uzun kıyı şeridinde sahip

³³ Madde 35: Konsey, Türkiye'den iyi komşuluk ilişkilerine, uluslararası anlaşmalara ve gerekirse Uluslararası Adalet Divanı'na başvurarak ihtilafların barışçıl çözümüne kati suretle bağlılık beklemeye devam eder. Konsey, Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'nde devam eden yasa dışı eylemlerini şiddetle kınayan 22 Mart 2018 tarihli AB Hükümet ve Devlet Başkanları Konseyi kararları da dâhil olmak üzere, önceki AB Hükümet ve Devlet Başkanları ve Bakanlar Konseyi kararlarını hatırlatır ve bir kez daha teyit eder. Konsey, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki mevcut yasa dışı sondaj çalışmaları konusunda ciddi kaygılarını dile getirir ve AB'nin bu tür faaliyetlerin durdurulması konusunda yaptığı müteaddit çağrılara Türkiye'nin henüz cevap vermemesini esefle karşılar... (GİK, 2019)(https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-tr.pdf). Erişim: Şubat 2021.

ülkesi Türkiye'yi yok saymaya çalışanların amaçlarına ulaşmalarına Türkiye izin vermemektedir (http://www.mfa.gov.tr/no_178_-ab-nin-ulkemiz-ile-ilgili-kararlar-hk.tr.mfa, 2019).

2019 yılı mayıs ayı başında Kıbrıs Adası'nın batısında Türkiye Cumhuriyeti 2009 ve 2012 yıllarında Türkiye Petrollerine verdiği ruhsat sahaları ve Türkiye'nin BM'ye açıkladığı kıta sahanlığı içinde sondaj çalışmalarına hazırlık yapmıştır. Yavuz sondaj gemisi KKTC'nin 2011 yılında Türkiye Petrollerine verdiği ruhsat sahaları içinde Kıbrıs Türkleri adına sondaj çalışmalarına başlamıştır. AB yetkilileri ve Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın bu sondaj faaliyetlerini yasadışı olarak nitelendirmeleri Türkiye tarafından reddedilmiştir. Avrupa Birliği de Rum-Yunan ikilisinin adanın ortak sahiplerinden olan Kıbrıs Türkleri üzerinden oynadığı oyuna ortak olmakla hukuksuzluğun bir aktörü haline gelmektedir. Bu çerçevede Türk Dışişleri Bakanlığı, KKTC makamlarının yaptığı tüm açıklamaları desteklediğini göstermektedir (http://www.mfa.gov.tr/no_199_-yavuz-sondaj-gemimizin-faaliyetleri-hk.tr.mfa, 2019).

Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na³⁴ üye ülkelerin, forumu uluslararası bir kuruluşla dönüştürmek için bir kuruluş tüzüğü imzalayarak 16 Ocak 2020 tarihinde Kahire'de Türkiye çağrılmadan toplanması Türkiye'yi Doğu Akdeniz'deki enerji denkleminin dışında bırakmayı ifade etmektedir. Amacı barış olan bir foruma Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin de davet edilmesi gerekmektedir (http://www.mfa.gov.tr/sc_-3_-dogu-akdeniz-gaz-forumu-hk-sc.tr.mfa, 2020).

29 Ocak 2020'de İtalya ve GKRY Dışişleri Bakanlarının, Türkiye'nin Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzaladığı deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmasını³⁵ uluslararası hukuka aykırı bulması bir anlam ifade etmemektedir. Kıbrıs Adası'nın ortak sahibi olan Kıbrıs Türklerinin adanın petrol ve doğal gaz kaynakları üzerinde eşit hakları ve KKTC'nin 2011 yılında TPAO'ya arama ve çıkarma ruhsatları verdiği

³⁴ Doğu Akdeniz Gaz Forumu/Eastern Mediterranean Gas Forum (EFG), 2019 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti, Mısır, İsrail ve Yunanistan tarafından resmi sıfatı olmadan oluşturulmuş bir oluşumdur. 16 Ocak 2020'de uluslararası bir kimliğe bürünerek Fransa ve İtalya üye olarak ABD ise daimi gözletmen olarak foruma davet edilmiştir. Şimdi Fransa ve İtalya asil üye, ABD ve AB ise gözlemci üye olarak bulunmaktadır (Kalaycıoğlu, 2020).

³⁵ 27 Kasım 2019 tarihinde Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında imzalanmıştır. Muhtırayı uygun bulma yasası 5 Aralık 2019'da TBMM'de, kabul edilmiş, 6 Aralık 2019'da Cumhurbaşkanı R.T. Erdoğan tarafından onaylanmış ve 7 Aralık 2019'da Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Acer, 2019) (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-2.htm>).

mevcuttur. Türkiye Doğu Akdeniz’de hem kendi hem de Kıbrıslı Türklerin haklarını korumakta kararlıdır ve bu hakların korunmasının 13 Temmuz 2019 tarihli öneri³⁶ ile mümkündür. Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklerle iş birliği yapmalarının gereklidir. Türkiye, Libya ile imzaladığı deniz yetki alanları sınırlandırma muhtırasına yönelik; İtalya ve AB üyelerinin GKRY-Mısır arasında 2003 yılında imzalanan deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmasına tepki göstermemeleri hatırlatılmalıdır ([http://www.mfa.gov.tr/sc_-8_-italya-ve-gkry-db-lerin-dogu-akdeniz-aciklamalari-hk-sc.tr.mfa, 2020](http://www.mfa.gov.tr/sc_-8_-italya-ve-gkry-db-lerin-dogu-akdeniz-aciklamalari-hk-sc.tr.mfa,2020)).

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki sondaj çalışmaları nedeniyle AB yetkilileri TPAO sorumlularından iki kişi hakkında yaptırım kararı aldığını ve çalışmaların durdurulmasını duyurmuştur. 28 Şubat 2020 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı; “bu kararın adil olmadığını, Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin meşru haklarını görmezden gelip...AB’nin uluslararası hukuka uygun davranmadığını, bu kararların Türkiye’nin KKTC ve kendi haklarını savunmaktan alıkoyamayacağını” vurgulamıştır ([http://www.mfa.gov.tr/no_58_-dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetlerimiz-hk.tr.mfa, 2020](http://www.mfa.gov.tr/no_58_-dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetlerimiz-hk.tr.mfa,2020)).

Türkiye’nin Libya ile imzaladığı Mutabakat Muhtıraları üzerine GKRY, Mısır, Yunanistan, Fransa ve İtalya Dışişleri Bakanlarının da yine bu muhtıraların uluslararası hukuka uygun olmadığı görüşleri bulunmaktadır. Anlaşmanın Libya’nın meşru hükümeti ile imzalandığı için uluslararası hukuk uygundur ve Türkiye, GKRY dışında diğer ülkelerle iş birliği yapmaya hazırdır. Muhtıralar Türkiye’yi ve Kıbrıs Türklerini yok saymak isteyenlere cevap teşkil etmektedir ([http://www.mfa.gov.tr/no_12_-gkry-ve-misir-terafından-yapılan-ortak-aciklama-hk.tr.mfa, 2020](http://www.mfa.gov.tr/no_12_-gkry-ve-misir-terafından-yapılan-ortak-aciklama-hk.tr.mfa,2020)).

Fransa’nın da Libya Muhtırası konusunda Türkiye’ye karşı olduğu bilinmektedir. Macron’un geçmişi hatırlaması, sağduyulu davranması, Libya’nın şu anki durumunun sebebinin kendisinin desteklediği, Moskova ve Berlin’de ateşkes anlaşmalarına karşı olan, darbe taraftarı Hafter olduğu da mevcuttur. Fransa yasal olmayan yapıların yanında olarak esasen Libya’yı olumsuz etkileyen kendisi olmaktadır. Bununla birlikte Fransa’nın Doğu Akdeniz’e kıyısı olmamasına rağmen

³⁶ KKTC eski Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı’nın Kıbrıs Adası etrafındaki hidrokarbon kaynaklarının araştırılması ve işletilmesine yönelik Kıbrıs Türk tarafının hazırladığı iş birliği önerisi BM tarafından Kıbrıs Rum tarafına sunulmuştur (www.mfa.gov.tr, 2019).

kıyıdaş ülke gibi davranması yersizdir. Fransa'nın, Türkiye'nin bölgedeki meşru haklarını yok sayamayacağını, barışı sağlamak yerine gerginliği artırıcı söylemlerde bulunmaması gereklidir. Türkiye, Fransa'yı dostane ilişkiler temelinde hareket etmeye Doğu Akdeniz'in güvenliğini tehlikeye sokacak hamlelerden kaçınmaya davet etmektedir (http://www.mfa.gov.tr/sc_-53_-fransa-cbsk-nin-dogu-akdeniz-hk-ifadeleri-hk-sc.tr.mfa, 2020).

6 Ağustos 2020 tarihinde Yunanistan ile Mısır aralarında MEB sınırlandırma anlaşması imzalamışlardır. Bunun üzerine Türkiye Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada; “Yunanistan ile Mısır arasında deniz sınırı bulunmamaktadır. Bugün imzalandığı açıklanan sözde deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması Türkiye için yok hükmündedir. Bu anlayışımız sahada ve masada ortaya konacaktır.” İfadelerine yer vermiştir (https://www.mfa.gov.tr/no_-165_-yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-imzalanmasi-hk.tr.mfa, 2020).

Ermenistan Dışişleri Bakanlığı tarafından 15 Ağustos 2020 tarihinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetleri ‘saldırgan ve yayılmacı’ olarak tanımlanmış, Kıbrıs Rum kesimi ve Yunanistan’a destekleri belirtilerek Türkiye’ye uluslararası hukuka uygun davranması, Kıbrıs ve Yunanistan’ın münhasır ekonomik bölgesindeki çalışmalarını durdurması çağrısında bulunulmuştur (Kaptan, 2020). Ermenistan’ın, Doğu Akdeniz ile ilgili fikir vermesinin aslında kendi ülkesinin konumunun bu bölgenin dışında olduğu anlatılmak istenmektedir. Doğu Akdeniz’e kıyası olmayan Ermenistan’ın bölgeye müdahil olması iyi niyetli görülmemektedir (http://www.mfa.gov.tr/sc_-77_-ermenistan-in-dogu-akdeniz-aciklamasi-hk-sc.tr.mfa, 2020).

Avrupa Parlamentosu’nun (AP) Doğu Akdeniz konusunda 17 Eylül 2020 tarihli tavsiye kararı³⁷ üzerine Türk Dışişleri Bakanlığı, tavsiye kararını kabul etmemiş,

³⁷ Avrupa Komisyonu 2020 Türkiye Raporu: Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Münhasır Ekonomik Bölgesi'nde hidrokarbon kaynaklarından yararlanma hakkını tehdit eden yasa dışı eylemleri ve tahrik edici açıklamaları nedeniyle rapor döneminde Doğu Akdeniz'deki gerginlik daha da artmıştır. AB; Üye devletlerin, AB müktesebatına ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi dâhil uluslararası hukuka uygun olarak ikili anlaşmalar akdetme, doğal kaynaklar ile ilgili arama yapma ve bunlardan yararlanmayı da kapsayan egemenlik haklarına saygı gösterilmesi gereğini müteaddit kereler vurgulamıştır. Türkiye'nin gerektiği takdirde UAD'ye başvurmak suretiyle BM şartı gereğince tartışmasız bir şekilde iyi komşuluk ilişkilerine, uluslararası anlaşmalara ve sorunların barışçıl şekilde çözümüne bağlı kalması gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında Akdeniz'de Yetki alanlarının Sınırlandırılmasına ilişkin Mutabakat Muhtrasının Kasım 2019'da imzalanması, Yunanistan'ın söz konusu bölgede yer alan adalarının

kararın, AB üye ülkeleri arasında çıkar dayanışmasına dayandığını bu sebeple gerçek dışı olduğunu belirtmiştir. AP, AB ve AB üye ülkelerinin, devletlerin sınırlarını belirleme yetkilerinin olmadığı, bu ülkeler gerçekten uzlaşma yanlısı iseler bunların tarafsız olmaları gerektiği açıklanmıştır (http://www.mfa.gov.tr/no_-215_-ap-nin-dogu-akdeniz-konusunda-ulkemize-yonelik-kabul-ettigi-tavsiye-karari-hk.tr.mfa,2020).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sismik araştırma çalışmalarına 1 Kasım 2020 tarihinde Yunanistan Türkiye'ye bu çalışmaları sonlandırma çağrısında bulunmuştur. Özellikle Türkiye'yi üçüncü ülkelere şikâyet ederek bunu yapması, her Navigational Telex (Navtex) ilanında Yunanistan'ın “aşırı iddiaları” ve Türkiye'ye bu çalışmaları sonlandırması çağrısında bulunması boşunadır. Türkiye yine kendi ve KKTC'nin uluslararası hukuktan doğan haklarını koruyacağını kararlılıkla vurgulamıştır. Türkiye, Yunanistan ile iş birliği yapmaya hazır olduğunu ifade etmiştir, Yunanistan'a, Türkiye'yi temelsiz bir şekilde suçlamak yerine diyaloga sıcak bir tutum sergilemesi çağrısında bulunmuştur (https://test.mfa.gov.tr/sc_-107_-yunanistan-db-nin-ulkemizin-dogu-akdeniz-deki-sismik-arastirma-faaliyetlerine-iliskin-yaptigi-aciklama-hk-sc.tr.mfa,2020).

Yine 11 Kasım 2020 tarihinde Türkiye'nin Oruç Reis gemisi ile kıta sahanlığında yaptığı sismik araştırma faaliyetlerine karşı Yunanistan aynı itirazlarını tekrarlamakta, üçüncü ülkeleri Türkiye'ye karşı asılsız ve uluslararası hukuka aykırı iddialarla kışkırtmaktadır. Yunanistan bunun yerine Türkiye'nin müzakere çağrılarına olumlu yanıt vermelidir. Türkiye kendi ve KKTC'nin bölgedeki meşru haklarını korumaktan asla vazgeçmeyecektir (http://www.mfa.gov.tr/sc_-109_-yunanistan-db-nin-ulkemizin-dogu-akdeniz-deki-sismik-arastirma-faaliyetlerine-iliskin-yaptigi-aciklama-hk-sc.tr.mfa,2020).

egemenlik haklarının yok sayılması nedeniyle Doğu Akdeniz'deki gerginliği artırmıştır (https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye_raporstrateji_belgesi_2020/turkey_report_30.10.2020.pdf), Erişim: Mart 2021.

3.2. DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI SÖYLEMLERİNDE DOĞU AKDENİZ'E YÖNELİK SÖYLEMLERİN GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ

T.C. Dışışleri Bakanlığı'nın söylemleri, Türkiye'nin kimliği ve dış politika stratejileridir. Doğu Akdeniz'de ölkelerin anlaşmazlıklarına sebep olan deniz yetki alanları paylaşımı, petrol ve doğal gaz arama/çıkarma ruhsatı verme gibi konular bu söylemlerin temelini oluşturmuştur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz üzerine yaptığı söylemlerin hemen hemen hepsi kendi ve KKTC'nin meşru hak ve menfaatlerine karşı bir ihlal olduğunu içermektedir. Yıllara göre Doğu Akdeniz'deki süreç GKRY'nin KKTC'yi dışlayarak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek sahibiymiş gibi, tek taraflı, üçüncü ölkelerle ikili anlaşmalar yapması, Türkiye ve KKTC'nin yapılan anlaşmaların uluslararası hukuka aykırı olduğunu ifade etmesi ve bunu dünya kamuoyuna duyurması şeklinde olmuştur. Türk Dışışleri Bakanlığı, GKRY ve Yunanistan'ın deniz yetki alanlarıyla ilgili iddialarını 'aŐı', münhasır ekonomik bölgeleri olarak belirttikleri alanları da 'sözde alanlar' olarak nitelendirmiştir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarının tüm ilgili ölkeler arasında hepsinin haklarını koruyacak şekilde olması gerektiğini yinelemiştir. Türkiye söylemlerinde uluslararası hukuku temel almış, hukuki ve siyasi söylemlere aynı anda başvurmuştur. Türkiye'nin söylemlerle esas niyetinin etki alanı yaratmak olduğu görölmektedir.

Türkiye'nin DoĐu Akdeniz'deki hukuk ve siyaset bağlantısı veya zemini 2011'e kadar ve 2011'den sonra olarak değerlendirilmekte, Türkiye ve KKTC'nin açıklamaları, eylemleri doğrultusunda yorumlanmaktadır. Özellikle 2011'e kadar GKRY çeŐitli eylemler oluŐturmaktadır. Türkiye ve KKTC ise hakkını yitirmemek adına bu duruma karŐı sürekli bir itiraz ve protesto halinde olmakta, BM'ye giderek bu durumu kayıt altına almaya, ačıkçası statükoyu korumaya çalıŐmaktadır. Fakat Kıbrıs Rum kesimi ısrarla sınırlandırma anlaşmaları yapmakta, üçüncü öлке ve Őirketlere ruhsat vermekte, sismik araŐtırma faaliyetleri yapmakta, bölgede faal olarak varlık göstermektedir. 2011'den sonra ise Türkiye ile KKTC eylemsel olarak sahada olmaya baŐlayarak 2011 yılında KKTC ile Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması imzalamakta 2012 yılında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na KKTC adına bölgede sismik araŐtırma yapmak için lisans vererek devam etmektedir. Bu noktada Fatih sondaj gemisiyle DoĐu Akdeniz'de faaliyetlere baŐlayan Türkiye artık

kendi senaryosunu yazmıştır ve somutlaştırmak için bölgede bulunmaktadır (http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-dugu-akdeniz-de-hukuk-ve-siyaset-baslikli-sempozyumda-yaptigi-konusma-16-10-18.tr.mfa, 2020).

Türkiye ve KKTC ortak söylemler kullanmış, GKRY'nin 2004 yılında AB'ye üye olmasını da uluslararası hukuka aykırı olarak nitelendirmiştir. Örneğin; Avrupa Komisyonu Raporu'nda Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin münhasır ekonomik bölgesinde hidrokarbon yararlanma hakkını tehdit ettiği ifade edilmiştir. Fakat Türk Dışişleri Bakanlığı'nın her açıklamasının sonlarında yinelediği garantör ve anavatan sorumluluğu gereğince Türkiye'nin kendi ve KKTC'nin meşru haklarını korumaktan vazgeçmeyeceği ve bunda kararlı olduğu ifadeleri yer almaktadır. Burada Türkiye ve KKTC ortak ifadeler kullanmış ve birbirlerini desteklemişlerdir. AB Kıbrıs cumhuriyeti derken neyi kastetmiştir? Türkiye ve KKTC, iki toplumlu halk olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nden bahsetmiştir. Defaatle Türkiye, Kıbrıslı Türklerin de Kıbrıs Adası'nın kurucu halkı olduğunu ve yok sayılamayacağını, eğer bir karar alınacaksa, kaynaklardan faydalanılacaksa bunun hem Kıbrıslı Türklerin hem de Kıbrıs Rum halkının ortak iradeleri sonucu olması gerektiğini belirtmiştir. Kıbrıs Rum kesiminin, *enosis* idealleri olduğu ve Kıbrıs Türk toplumu ile iş birliğine yanaşmadığı ifade edilmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı açıklamalarında AB'nin Yunanistan ve GKRY yanlısı bir politika izlediğini ve bunun hukuki zeminden yoksun olduğunu belirtmiştir.

Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Doğu Akdeniz söylemlerinde iş birliği ve diyalog çağrısı ağır basmaktadır. Türkiye, kendi ve Kıbrıslı Türklerin haklarını ihlal eden tek taraflı faaliyetlere kati suretle karşı çıkmıştır. Türkiye, 1968 yılından beri BM bünyesinde yapılan müzakerelerin de zarar görmemesi adına üçüncü ülkeleri GKRY ile ikili sınırlandırma anlaşmalarına taraf olmamaları yönünde uyarmıştır (https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-kibris-postasi-gazetesinde-yayinlanan-makalesi.tr.mfa, 2019). AB ve üçüncü ülkeleri uluslararası mahkeme gibi davranmamaya davet etmiş ve ülkelerin bu tutumlarını uluslararası hukuka uygun görmediğini yinelemiştir. Doğu Akdeniz'de çözümlenememiş bir Kıbrıs sorunu ve Türkiye'nin deniz yetki alanı söylemlerin zeminini oluşturmaktadır.

Tüm tarafların Doğu Akdeniz meselesi üzerine kendi açılarından iddiaları vardır, bu iddiaların analizi ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3.3. 2008-2020 DÖNEMİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI AÇIKLAMALARININ ANALİZİ

Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin geçmişe dayanan bir Kıbrıs sorunu bulunmakla birlikte GKRY’nin Kıbrıs Adası’nın tek temsilcisi olduğu yönünde politikaları, AB’nin dahli, 2000’li yıllarda keşfedilen enerji kaynaklarıyla bölgeye çevrilen odaklar meseleyi derinleştirmiştir. Kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge, ruhsat verme, hidrokarbon arama/çıkarma faaliyetleri kıyıdaş ülkeler arasında anlaşmazlığa neden olmuştur. Doğu Akdeniz’e yönelik kıyıdaş ülkelerin hak iddia etmede ortaya koydukları tezler bulunmaktadır. Doğu Akdeniz meselesinde ihtilaf yoğun olarak Türkiye, Yunanistan ve GKRY etrafında şekillenmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı’nın söylemlerinin vurgu temasını Doğu Akdeniz’de Türkiye ve KKTC’nin meşru hak ve menfaatlerinin korunması oluşturmaktadır. Çalışmamız Türk Dışişleri Bakanlığı’nın 2003, 2007 ve 2021 yıllarındaki söylemlerini analiz dışında tutamayacağımız önemli görüşme ve diyalogları da içermektedir.

3.3.1. GKRY ve Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’deki Tezlerine Karşılık Türkiye’nin Tezleri

GKRY Doğu Akdeniz’deki 13 parselde hak iddia ederken, Yunanistan ise Türkiye’ye yakın bir alanda bulunan Meis, Kerpe, Kos ve Girit adalarının kıta sahanlığı bulunduğu savıyla bu alanları kendi deniz yetki alanı olarak kabul etmiştir. Yunanistan bu tezine BMDHS’yi dayanak göstermiştir fakat Türkiye bu anlaşmaya taraf değildir. Türkiye, Yunanistan’ın bu tezine karşılık Türkiye’nin anakarasına 2 km uzaklıkta olan Meis Adası’nın yüzölçümünün 10 km² olduğunu hatırlatarak 10 km²’lik bir ada ile 40 bin km²’lik bir deniz alanı iddiasının hakkaniyet ilkesi ile uyuşmadığını dile getirmiştir. Yunanistan bununla kalmayarak meseleyi AB’ye taşımış ve Türkiye’nin bazı ülkelerle arasında sorun olmasını da fırsat bilerek Türkiye’yi yalnız bırakmaya çalışmıştır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı ‘meşru’ hak ifadesini yinelemiş, Rum ve Yunan ikilisinin tezlerini ‘aşırı’ olarak nitelendirmiştir. Bu iki devletin haklarından fazlasını talep ettiklerini, uluslararası hukuka aykırı iddia ve tutum içinde olduklarını belirtmiştir. Örneğin; Türkiye, 2019 yılında GİK’in aldığı

kararların da bu ikilinin aşırı tezlerine dayandığını ifade ederek bu kararları reddetmiştir.

Yunanistan söz konusu adalar ile Türkiye ve diğer kıyıdaş ülkeler arasındaki sınırın 'eşit uzaklık' ile olmasını, Meis Adası ve bu adalara tam etki verilmesini savunmaktadır. Türkiye ise deniz hukuk kurallarının belirttiği gibi deniz yetki alanı sınırlandırmasının iki ülke arasında 'hakça çözüm' ile coğrafi özelliklerin ve kıyı uzunlukları oranının dikkate alınarak yapılmasını savunmaktadır (Acer, 2020: 25).

Türkiye'nin Kıbrıs Adası meselesi gibi bir diğer adalar meselesi de Doğu Akdeniz'e taşınmıştır. Türkiye'nin dış politikasında ihtilaf içinde bulunduğu aktörlerin başında gelen GKRY ve Yunanistan ile Doğu Akdeniz'de de deniz yetki alanları paylaşımı konusundaki uyuşmazlıkların süreceği Yunanistan'ın adaların kıta sahanlığı oluşturduğu tezini savunması ve GKRY'nin de KKTC'yi yok saymaya devam etmesinden anlaşılmaktadır.

Deniz yetki alanları sınırlandırmasında kadim bir mesele olan adalar meselesi, öte yandan 1947 Paris Barış Anlaşması ile statüleri gereği silahsızlandırılmış oldukları halde örneğin; Meis adası 30 Ağustos 2020 tarihinde tatbikat yapılacağı duyurusu ile Yunanistan tarafından adaya askeri yığınak yapıldığı gündeme gelmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı bu haber üzerine; "eğer doğru ise görülüyor ki; Doğu Akdeniz'de gerginliği tırmandırıcı adımlar Yunanistan tarafından meydana gelmektedir, Türkiye, kıyılarının karşısında böyle bir provokasyonun amacına ulaşmasına müsaade etmeyecektir." ifadeleri yer almıştır (<https://www.mfa.gov.tr/yunanistan-in-meis-adasi-na-askeri-sevkiyat-yapmasina-iliskin-basina-yansiyan-haberler-hk-sc.tr.mfa>, 2020).

Şekil 11 Türkiye/GKRY/Yunanistan'ın Hak İddia Ettikleri Bölgeler

Kaynak: (Tezel, 2019)

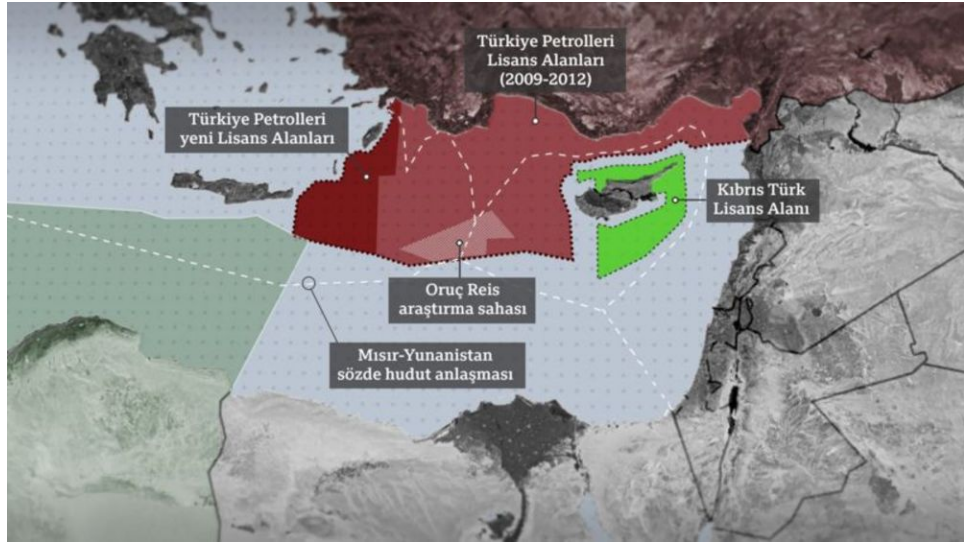
Şekil 12 Meis Adası'nın Türkiye ve Yunanistan Anakaralarına Uzaklığını Gösteren Harita

Kaynak: (www.mfa.gov.tr, 2020).

Türkiye'nin BMDHS'ye taraf olmamasının en önemli sebebi Adalar Denizi'nin özel durumu olmuştur. İki ülkenin de kıta sahanlığı konusunda farklı tezlere sahip olması ve bunun yarattığı uzlaşmazlık mevcutken karasularının 6 milden azami 12 mile çıkarılabileceğinin kararlaştırılması Türkiye'yi kaygılandırmıştır. Türkiye, adaların iki ülkeyi ilgilendiren bir durum olması sebebiyle anlaşmaya çekince koyulması gerektiğini belirtmiştir. Venezuela'nın başkenti Karakas'ta düzenlenen üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda Türkiye lehine bir karar çıkmadığı için Türkiye anlaşmayı onaylamamıştır. Esasen Türkiye anlaşmayı onaylamak istemiştir ve çekince koymak istediği maddeler dışında anlaşma hükümlerine teamülen uymuştur. BMDHS'ne

birçok ülkenin taraf olmasından dolayı anlaşmanın maddeleri teamül haline gelmiştir. Türkiye çekince koymak istediği maddelerin de teamüle dönüşmemesi için uluslararası hukuka başvurmuştur (alıntılayan baudegs, t.y). İlgili hukuki düzenlemelere ilişkin “ısrarlı muhalif” (*Persistent Objector*) durumundadır. Bu anlamda Türkiye, söylemlerinde yıllara göre, sürekli olarak ileri sürdüğü tezlerini savunduğunda ısrarlı muhalif durumuna geçmiş olacak ve desteklemediği bir madde de kendisini bu şekilde bağlamayacaktır.

Türkiye ve Yunanistan karasularının genişliği 6 deniz milidir, kıta sahanlığının Türkiye ve Yunanistan arasında iki kıyı devletinin 6 deniz mili olan karasularının ötesindeki alanların da sınırlandırılması meselenin esasını oluşturmaktadır. Türkiye de Yunanistan da 6 deniz mili mesafesi karasularının dışında sınırlandırılmış deniz yetki alanına sahip değildir, karasularının 12 deniz miline çıkarılması bölgede Türkiye aleyhine durumlar ortaya çıkaracaktır (Franz, 1974). Yunanistan’ın çok sayıda adasının olması sebebiyle karasuları Ege Denizi’nin %40’ını kapsamaktadır. Eğer karasuları 12 deniz miline artırırsa bu oran %70 olacaktır. Böylelikle açık deniz büyüklüğü %51’den %19’a azalacak ve Türkiye’nin karasuları Ege Denizi’nin %10’undan az olacaktır (<https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>, t.y).

Şekil 13 Türkiye'nin Kıta Sahanlığı Tezlerini Gösteren Harita

Kaynak: (www.mfa.gov.tr, 2020).

Dışişleri Bakanlığı; Türkiye'nin Akdeniz'de 1792 km²'lik kıyı şeridi olduğunu, daha uzun kıyı şeridine sahip ülkelerin daha fazla deniz yetki alanına sahip olmaları,

hakkaniyet ilkesini bozan adalara deniz yetki alanı verilmemesi tezini savunmuştur. ‘Karşılıklılık (*aynı ile cevap verme*) ve coğrafyanın üstünlüğü ilkeleri’ de Türkiye’nin tezleri arasındadır (Erciyes, 2019). Coğrafyanın üstünlüğü ilkesi zaten Türkiye’nin en uzun kıyı şeridinde sahip olan ülkenin daha fazla deniz yetki alanı elde etmesini kapsamaktadır. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye ile Yunanistan anakaralarına eşit uzaklıkta dikey bir hat çizilmesini ve bu hattın doğusunda kalan adalara kıta sahanlığı verilmemesini belirtmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı tezlerini ‘Mavi Vatan’³⁸ adı ile ifade etmiş ve Türkiye’ye karşı gruplaşan kıyıdaş ülkelere Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin bulunmadığı bir enerji politikasının başarıya ulaşmayacağını belirtmiş, defalarca kıyıdaş ülkelere diyalog çağrısında bulunmuştur. GKRY ve Yunanistan’ın tezleri ise; adaların istisnasız ve koşulsuz KS/MEB hakkı vardır (BMDHS, madde:121)³⁹, KS/MEB sınırlandırması ‘eşit uzaklık ilkesine’ göre yapılır, şeklinde olmuştur (<http://www.mfa.gov.tr/data/dogu-akdeniz-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlendirilmesi.pdf>). Eşit uzaklık yöntemi, deniz sınırının söz konusu iki ülkenin ilgili kıyılarından eşit uzaklıkları saptayan en yakın noktaların birleştirilmesiyle oluşan hattı ifade etmektedir. Fakat bu yöntem taraflardan biri aleyhine özel durumlar yaratabileceği için sorun oluşturmaktadır, bu BMDHS 15. Maddede⁴⁰ açıklanmıştır.

6 Ağustos 2020 tarihinde Yunanistan ile Mısır arasında imzalanan MEB anlaşmasını Türkiye tanıma zorunluluğunda değildir. Uluslararası hukukun daha önce de belirttiği⁴¹ üzere sınırlandırma anlaşmaları tek taraflı bildiri ile yapılamaz ya da iç

³⁸ “Türkiye’nin Doğu Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz’de bulunan deniz yetki alanlarının tümünü kapsamaktadır. Toplam yüzölçümü 430 bin km² olan Mavi Vatan’ın meşruiyeti uluslararası hukuka, BM Deniz Hukuku Sözleşmesine, Uluslararası Adalet Divanı’nın hakça ilkeleri esas alan içtihatlarına dayanmaktadır” (Ülger, 2020).

³⁹ 1. Bir ada, sularla çevrili olan ve sular yükseldiğinde su üstünde kalan doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçasıdır. 2. 3. Paragraf hükümleri saklı kalmak üzere, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, iş bu sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır. 3. İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır.

(https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_26.pdf), Erişim: Şubat 2021.

⁴⁰ İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm tarihi hakların veya diğer özel durumların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka şekilde sınırlandırılmasının gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz (https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_26.pdf), Erişim: Şubat 2021.

⁴¹ Bakınız, <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/140-viyana-andlasmalar-hukuku-soezlesmesi>, Madde: 34, 35, 36, Erişim: 24.08.2021.

hukuk işlemi değildir, iki taraflı uluslararası anlaşma ile gerçekleştirilir (Acer, 2020: 22). Fakat iki taraf arasındaki bu anlaşma diğer ülkelerin rızası ve hakkı aleyhine bir durum oluşturması hukuken mümkün değildir. Türkiye söylemleri ve eylemleriyle bu anlaşmayı hukuki bulmadığını ifade etmektedir. Yunanistan ve Mısır'ın taraf oldukları BMDHS 123. Maddesi; “Kapalı veya yarı kapalı bir denizi çevreleyen devletler haklarını kullanırken ve bu sözleşme kapsamındaki görevlerini yerine getirirken birbirleriyle iş birliği yapmalıdır.” gereği üçüncü ülkelerle, Türkiye ile görüşme yapmaları gerekmektedir. Öte yandan; Yunanistan ve Mısır MEB sınırı, Yunan adaları ayrı bir ada devletiymiş gibi çizilerek “hakça çözüm” ilkesine uygun davranılmamıştır (Acer, 2020: 23).

Türk Dışişleri Bakanlığı ‘daimi komşu’ idraki ile tarafların birbirlerinin haklarına karşı saygıyla, barış yanlısı bir tutumla, diyalog içerisinde anlaşmazlıkların çözümünü desteklemektedir. Türkiye, Yunanistan ile arasında çözülmesi gereken problemlerde farklı taraflarla görüşmek ve konuyu tartışmak istemeyecek kadar Yunanistan’a saygı duymaktadır. Türkiye Doğu Akdeniz’de deniz sınırlarının hakkaniyet ilkesi çerçevesinde belirlenmesini, kıta sahanlığına dair meşru haklarının aşırı deniz sınırı iddialarına karşı korunmasını istemekte, adaletli gelir paylaşımının sağlanması gerekçesiyle Kıbrıs Türklerinin adanın deniz alanlarındaki kaynaklarında mevcut menfaatlerinin savunulmasını hedeflemektedir (<http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-kathimerini-makalesi.tr.mfa>). Türkiye ile Yunanistan arasındaki söylemlere baktığımızda iki taraf da görüşme çağrısında bulunmaktadır. Bu bakımdan bazen sert söylemler olsa da diyalog ve müzakere mümkün görünmektedir.

Nitekim öyle de olmuştur; 15 Nisan 2021 tarihinde Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias ile Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Ankara’da görüşme gerçekleştirmiştir. Fakat görüşmenin basın toplantısı sırasında iki ülke Dışişleri Bakanı arasında gergin bir diyalog yaşanmıştır. Dendias’ın; Türkiye’nin, AB’nin ilkelerine saygı duyması gerektiği ve Doğu Akdeniz’de Yunanistan’ın egemenlik haklarını ihlal ettiği söylemi; ikili görüşmelerde iki bakanın uzlaşma sağlamasına rağmen basın karşısında bu ifadeler kurulması Çavuşoğlu’nu şaşırtmıştır. AB’nin kendi yargı organı olan Avrupa Adalet Divanı’nın da belirttiği gibi AB’nin deniz yetki alanlarıyla ilgili bir yetkisi bulunmamaktadır (<https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu-nun-yunanistan-db-ile-ortak-basin-toplantisi.tr.mfa>,

2020). Bu söylemlere baktığımızda, iki ülkenin Dışişleri Bakanı ikili görüşmelerde birbirlerine hak vermektedir. Farklı fikirlere sahip olabileceklerini kabul etmişlerdir. Fakat basın önünde Çavuşoğlu'nun belirttiği üzere Dendias'ın farklı ifadeler kullandığı anlaşılmaktadır.

Türkiye ile GKRY arasındaki söylemlere baktığımızda Rum kesimi iki toplumlu federe bir yapıyı kabul etmek istemediği ve diyalog kapılarını açık tutmadığı izlenimi vermiştir. Türkiye; GKRY ve Yunanistan'ın tezlerine karşılık tezlerini sunmuş, gerek hukuki gerek siyasi söylemlerde bulunmuştur. Doğu Akdeniz'de uluslararası hukukun öngördüğü hakça ilkeler doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğini savunmuş, öte yandan kendi ve KKTC'nin haklarını korumak için her türlü hamle ile bölgede bulunabileceğini belirtmiştir. Taraflar iddiaları hükmünce hamleler yapmıştır.

3.3.2. Kıbrıs Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tanınma Sorunu

15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan 18.11.1983 tarihli ve 541 sayılı kararla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımama çağrısı yapılmıştır. KKTC, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne *de jure* olarak bağlıdır. Diğer devletlere Kıbrıs Cumhuriyeti'nden başka devlet tanımamaları ilanında bulunulmuştur. BM Güvenlik Konseyi bu kararını bu kuruluşun Garanti Antlaşması'na aykırı olduğu ve KKTC'nin kuvvet kullanma yasağını ihlal ederek kurulduğu bunun da uluslararası hukuka aykırı olduğu iddiası üzerine temellendirmiştir (Erdal, 2005: 190). Fakat Kıbrıs sorunu temelinde bakıldığında bu kuruluşun uluslararası hukuka aykırı olmadığı aksine bu kuruluşa sebep olan müdahalelerin bu meseleye taraf olan devletlerin çıkarlarını uzlaştıran Garanti Antlaşması'nın 4. Maddesinin temel oluşturduğu görülmektedir. Beraberinde uluslararası hukukta self-determinasyon hakkının egemen ve bağımsız bir devleti bölmek için kullanılmayacağı yer almaktadır. Ancak BM Genel Kurulu'nun 1970 tarihli 2625(XXV) sayılı kararında tüm halkın iradesini hakkaniyetle temsil etmeyen, insan haklarını çiğneyen bir otoriteye karşı bu hak kullanılabilir. Bu durumda KKTC'nin o dönemde bağımsızlık ilanına karşı çıkılması yönündeki dayanaklar hukuki zeminden yoksundur (Erdal, 2005: 195).

Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar arasında siyasi eşitlik ilkesi ve ortaklık temelinde 1960 Antlaşmalarıyla kurulmuş Kıbrıs Cumhuriyeti 1963 yılında Kıbrıslı Rumlar

tarafından şiddet unsurlarıyla alınmış ve 1968 BM himayesinde yürütülen müzakerelerle Rum tarafının uzlaşmaya yanaşmaz tutumuyla çözümsüz kalmıştır. Türkiye ve KKTC'nin 7 Temmuz 2017 Crans Montana'da ortak ifade ve yaklaşımlarıyla buldukları görüşmelerde de yine Kıbrıs Rum tarafı iktidarı paylaşmak istememekte, Kıbrıs Rum lideri kendisini halen üniter bir devletin başı ve azınlıklara hak dağıtan bir lider olarak görmektedir. Kıbrıs Rum tarafı, Kıbrıslı Türkler ile siyasi eşitliği kabul etmemekte, Kıbrıslı Türklerin haklarını çözümden sonra vermek üzere korumaya aldığını belirtmektedir. Kendilerinin engellediği bir çözümün sonrasına bırakmayı istemeleri düşündürücüdür. Kıbrıslı Türklerle yani Kıbrıs Adası'nın ortak halkıyla eşzamanlı olarak hidrokarbon kaynakları, gelir paylaşımı gibi konularda iş birliği içinde olmalıdırlar (http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-kibris-postasi-gazetesinde-yayinlanan-makalesi.tr.mfa, 2019).

Kıbrıs Türk tarafı ve Anavatan Türkiye gösterdiği ılımlı çabalara rağmen Crans Montana görüşmelerinden olumlu sonuç alamamıştır. Bunun sebebi; uluslararası alanda kendi tanınmışlığını derinleştirip, KKTC'yi Türkiye'den koparma ve Türkiye'nin sağladığı güvenceden mahrum bırakma politikası izleyen Rum kesimidir. Kıbrıs Rum tarafı hâkimiyetçi ve uzlaşmaz bir tutum izleyerek Kıbrıs Türk halkına eşit bir statü tanınmasına engel olmuştur. Kıbrıs Türk tarafı, Kıbrıs Rum tarafının çabalarıyla gayri insani bir izolasyona maruz bırakılmıştır (<https://mfa.gov.ct.tr/tr/crans-montanada-gerceklesen-kibris-gorusmeleri-hk/>, 2017).

Kıbrıs Cumhuriyeti (Türkiye tarafından GKRY) 2004 yılında AB üyeliğine kavuşmakta, Kıbrıs sorunu Avrupalılaşmakta ve AB'nin tüm olanaklarından faydalanmaktadır. Öte yanda; KKTC'nin haklarını korumak için çabalayan garantör ve anavatan Türkiye bulunmaktadır. Söylemlerde vurgulanan ifadelere bakıldığında Türkiye'nin bu varlığının KKTC'den uzaklaştırılmak istendiği anlamı belirlemektedir. Türk Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamasında, 16 Ocak 2020 Doğu Akdeniz Gaz Forumu toplantısına Türkiye ve KKTC'nin davet edilmemesinin dile getirilmesi de Türkiye'nin bölgedeki enerji sahasının dışında tutulmak istenmesinin Türkiye tarafından idrakinin göstergesidir. Hâlbuki Dışişleri Bakanlığı yıllara göre neredeyse tüm açıklamalarında Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarının tüm ilgili ülkeler arasında hepsinin hak ve menfaatlerini

koruyacak şekilde olması gerektiğini yinelemiştir. Bununla birlikte, Dışişleri Bakanlığı, KKTC makamlarıyla ortak fikir beyan ederek KKTC'ye destek vermiş, KKTC'yi siyasete çekerek uluslararası tanınmaya sahip ve izolasyonunu kıran bir aktör yapmaya çalışmıştır.

GKRY'nin 2003 yılında Mısır ile sınırlandırma anlaşması imzalaması üzerine Türk Dışişleri Bakanlığı bu anlaşmayı tanımayarak BM örgütünde kayda geçirildiğini belirtmiş, uluslararası hukuka başvurmuştur. GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki her tek taraflı faaliyetinde Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın söylemlerinde istikrar hâkim olmuştur. GKRY ile Lübnan arasında 2007 yılında benzer konuda anlaşma imzalanmasıyla Dışişleri Bakanlığı aynı söylemleri kullanmıştır. Kıbrıs Adası'nın deniz alanlarında KKTC'nin de hak ve yetkileri bulunmaktadır. GKRY adanın tek sahibi değildir. Türkiye'nin de Doğu Akdeniz'de meşru hak ve yetkileri vardır. Türkiye bu hakları korumakta geri durmayacak bu hakların ötelenmesine de müsaade etmeyecektir. Türkiye, kararlıdır ve BM bünyesinde Kıbrıs sorununa adil bir çözüm istemektedir. Türk Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamalarında ortak ve eşit çözüm çağrısı hâkimdir, adanın iki halkının geleceğinin iş birliği ve siyasi eşitlik temelinde olması gerektiği vurgulanmıştır.

AB tarafından tanınan Kıbrıs Cumhuriyeti Türkiye'de GKRY olarak adlandırılmaktadır. Bu durumda GKRY'nin münhasır ekonomik bölge diye ilan ettiği alanlar Türkiye için 'sözde' alanlardır. İmzaladığı anlaşmalar 'tek taraflı' ve 'hükümsüz'dür. Kıbrıs sorunu BM kapsamında çözüm sürecinde olmasına rağmen Rum yönetimi her adımda bir eylemle Doğu Akdeniz'de hüküm sürmüştür. Türkiye ise Rum yönetiminin bu adımlarına itiraz etmiştir. Türkiye'nin haklı bir sorusu vardır. Türkiye Doğu Akdeniz'de 2009 ve 2012 yıllarında TPAO'ya verdiği ruhsat sahalarında sondaj çalışmaları yapması veya kıyıdaş bir ülke ile sınırlandırma anlaşması yapması halinde tepkilerle karşılaşmıştır. Neden bu faaliyetleri GKRY yaptığında sessiz kalınmıştır? Bunun arka planında KKTC'nin uluslararası alanda tanınmaması yatmaktadır. Türkiye'ye göre AB'nin Kıbrıs konusundaki tutumu başından beri yanlıştır. AB'nin üyesi GKRY'dir. 2019 yılında yapılan açıklamada AB, GKRY'yi 2004'te AB'ye alarak Türkiye-AB ilişkilerini Kıbrıs sorunuyla sınırlamıştır, ifadesi bulunmaktadır (http://www.mfa.gov.tr/no_178_-ab-nin-ulkemiz-ile-ilgili-kararlari-hk.tr.mfa, 2019). Daha önce belirttiğimiz gibi Garanti

Anlaşması'nın 50. Maddesinin ihlali ile GKRY, AB'ye uluslararası hukuka aykırı şekilde alınmıştır. Bu anlamda yasal zemin olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ortak halkı kullanılmıştır. GKRY de ilgili faaliyetleriyle Kıbrıs sorununu Doğu Akdeniz'e taşımıştır.

29 Ocak 2020'de İtalya ve GKRY Dışişleri Bakanlığı Türkiye'nin Libya Ulusal Hükümeti ile imzaladığı deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu ifade etmiştir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı ise KKTC'nin Kıbrıs Adası'nın ortak sahibi olduğunu ve GKRY ile eşit haklara sahip olduğunu ve 2011 yılında TPAO'ya arama/çıkarma ruhsatı verdiğini belirtmiştir. 2003 yılında GKRY'nin Mısır ile imzaladığı sınırlandırma anlaşmasına İtalya ve AB üyeleri neden ses çıkarmamıştır? Türk Dışişleri Bakanlığı bu ülkeleri tutarsız ve çelişkili bulmuştur (http://www.mfa.gov.tr/sc_-8_-italya-ve-gkry-db-lerin-dogu-akdeniz-aciklamalari-hk-sc.tr.mfa, 2020). İfadelere baktığımızda taraflar kendi tezlerine dayanarak birbirlerinin siyasi veya hukuki, söylem ve eylemlerini uluslararası hukuka aykırı veya uygun şeklinde nitelendirmişlerdir.

Türk Dışişleri Bakanlığı söylemlerinde uzlaşma ve siyasi eşitlik vurgusu yapmıştır. GKRY'nin ısrarla bu uzlaşma ve diyalog çağrısı karşısında KKTC'yi yok sayarak Doğu Akdeniz'de tek taraflı faaliyetler yürütmesi üzerine Türkiye geri adım atmayacağını ve sonucunda ortaya çıkabilecek durumdan Rum yönetiminin sorumlu olacağını ifade ederek bir nevi tarihin tekerrür edebileceğinin siyasi bir mesajını vermiştir. Özellikle üçüncü ülkelerin veya ülke temsilcilerinin kıyıdaş ülkeleri ilgilendiren bölge meseleleri üzerine taraflı tutum içinde bulunmaları durumunda Dışişleri Bakanlığı bu ülkelere hadlerini aşmamaları gerektiğini söylemiştir.

Türkiye'nin bölgede en uzun kıyı şeridinde sahip ülke olarak bulunduğunu, üçüncü ülkelerin müdahale ya da uluslararası mahkeme gibi davranma haklarının olmadığını ifade etmiştir. Ermenistan Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin faaliyetlerini saldırgan ve yayılmacı olarak nitelendirmiştir. Dışişleri Bakanlığı Ermenistan'ın coğrafyadaki yerine dair yanlışta içinde olduğunu, beyanının hadsizlik ve sorumsuzluk teşkil ettiğini belirtmiş, siyasi söylemlerini yinelemiştir (http://www.mfa.gov.tr/sc_-77_-ermenistan-in-dogu-akdeniz-aciklamasi-hk-sc.tr.mfa, 2020). ABD, Türkiye'nin, 5 Mayıs 2019 tarihinde Kıbrıs Rum Kesimi'nin münhasır ekonomik bölgesinde sondaj çalışması yaptığını ve çalışmalarına son vermesi çağrısında bulunmuştur. Türkiye

2009 ve 2012 yıllarında TPAO'ya verdiği ruhsat sahaları ve BM'ye açıkladığı kıta sahanlığı içinde sondaj çalışması yaptığını belirtmiştir. Doğu Akdeniz'de tüm kıyıdaş ülkeler arasında uluslararası hukuk kurallarına dayalı sınırlandırma anlaşmaları tamamlanmamıştır ve ABD'nin açıklamaları gerçeklerden kopuktur (http://www.mfa.gov.tr/no_128_-abd-disisleri-bakanligi-nin-5-mayis-tarihli-aciklamasi-hk.tr.mfa, 2019). Dışişleri Bakanlığı Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki tezleri doğrultusunda, hukuki ve siyasi zeminde, istikrarlı ve kararlı söylemler kullanmıştır.

Türkiye Doğu Akdeniz'de bir *fait accompli*⁴² durumuna izin vermek istememiştir. Doğu Akdeniz'in keşfedilen ve keşfedilmemiş enerji kaynaklarıyla artan önemi, bölgede yürütülen faaliyetler Türkiye açısından önlem alınmasını gerektirmiştir. Türkiye'nin enerji koridoru olmaya yönelik stratejileri, hem kendi hem de Kıbrıs Türklerinin haklarının korunması sebebiyle Türkiye Doğu Akdeniz'de tek taraflı oluşumlara itiraz etmiştir. Doğu Akdeniz'de yalnızlaştırılmak istenen Türkiye'nin esas amacı etki alanı yaratmaktır.

3.4. BÖLÜM GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Türkiye için tarihsel boyutunun yanında ekonomi ve güvenlik politikaları nedeniyle kadim bir öneme sahip olan Doğu Akdeniz Türkiye'nin ilgisinin üzerinde olmasının kaçınılmaz olduğu bir saha olmuştur. Özellikle yeni keşfedilen enerji kaynakları ile kıyıdaş ülkeler ve bölgeye sınırı dahi olmamasına rağmen sayısız aktör bölgede faaliyet yürütmek istemektedir. Böyle bir durumda en uzun kıyı şeridinde sahip ülke sıfatıyla Türkiye Doğu Akdeniz'e kayıtsız kalmamıştır. Doğu Akdeniz'in Türkiye'nin dış politikasına ciddi yansımaları olmuştur. T.C. Dışişleri Bakanlığı söylemlerinde, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki esas stratejilerini vurgulamış ve tezleri doğrultusunda duruşunu belirtmiştir. Doğu Akdeniz meselesinde ülkeler arasında deniz yetki alanları ve kaynaklar çerçevesinde enerji güvenliğine yönelik çalışmalar bulunsa da Türkiye'nin dış politikasının ilerleyişine dair bulunan içerik analizi konusundaki çalışmalar pek yeterli olmamıştır. Bu bölümde söylemler temel alınarak içerik analizi yapılmıştır.

Doğu Akdeniz'deki gelişmeler bir yıl içinde dahi değişiklik göstermiş ve kıyıdaş ülkeler bölgedeki durumunu yeniden gözden geçirmek durumunda kalmıştır.

⁴² Oldubittiye getirmek.

Bölgede çok sayıda aktörün bulunması Doğu Akdeniz’i güç mücadelesinin yaşandığı bir saha haline getirmiştir. Yıllara göre baktığımızda 2000’li yılların başında GKRY, Yunanistan, Mısır, İsrail arasında yapılan ikili sınırlandırma anlaşmaları diğer ülkeleri dışarda bırakmaya yönelik faaliyetler olarak baş göstermiştir. GKRY’nin Türkiye’nin yaptığı uyarılara rağmen tek taraflı faaliyetlerinde ısrarcı olması bölgedeki gerilimi artırmıştır. 2003 yılında GKRY ile Mısır arasında sınırlandırma anlaşması ile başlayan, hukuki dayanağı olmayan keyfi ve aşırı tezlerle desteklenen faaliyetler Türkiye’nin defaatle ve kararlı söylemlerle karşı çıkmasına rağmen sistematik bir şekilde devam etmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı tüm kışkırtmalara karşı müzakere ve diyalog çağrısında bulunmuştur. Burada net bir şekilde T.C. dış politikasına yön veren karar vericilerin uluslararası hukuku dikkate alarak hareket etmek istedikleri görülmektedir. Türkiye Doğu Akdeniz’deki enerji kaynaklarının adil bir şekilde çıkartılıp pazarlanması için tüm kıyıdaş ülkelerin karar alma mekanizmalarına dâhil edildiği bir diyalog ortamı kurulması gerektiği çağrısını yapmıştır.

Türkiye Doğu Akdeniz dış politikasında belirli bir süre itiraz halinde kalmıştır. Daha sonra 2009, 2011 ve 2012 yıllarında TPAO’ya arama/çıkarma ruhsatı verilmesi, 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile Kıta sahanlığı anlaşması imzalanması yine 2019 yılında Libya Ulusal Hükümeti ile sınırlandırma anlaşması imzalanması Türkiye’nin bölgedeki varlığını somutlaştırmıştır. Türkiye imzaladığı anlaşmalarla sınırlarını belirlediği kıta sahanlığında iki sismik ve üç sondaj gemisiyle Doğu Akdeniz’de araştırmalar yapmaya başlamıştır. Böylelikle, GKRY ve Yunanistan itiraz durumuna geçmiştir. Öyle ki; Yunanistan Türkiye’yi üçüncü ülkelere ve AB’ye şikâyet etme noktasına gelmiştir. Bu dönemde de Türkiye Doğu Akdeniz varlık sahasındaki faaliyetlerini BM’yi adres göstererek uluslararası hukuka dayandırmıştır. Türkiye, Libya ile deniz yetki alanları sınırlandırma mutabakat muhtırasını BM’nin hukuki olarak muhatap aldığı Libya Ulusal Hükümeti ile imzalamıştır.

Türkiye ile Libya mutabakat muhtırası ve Türkiye ile KKTC anlaşması Türkiye’nin Doğu Akdeniz dış politikasını somutlaştırmıştır. Türkiye’nin Libya ile anlaşması, Türkiye’yi anlaşmalara hukuki dayanakla tepki gösteren ve bu anlaşmalarla belirlenen alanlara el koymaya çalışan bir ülke durumundan hukuki zemin oluşturan bir ülke konumuna taşımıştır. Deniz yetki alanlarında yapılacak olan

sınırlandırmaların nasıl yapılması gerektiğine dair yaklaşımlarını bir diğer ülke ile anlaşma yaparak bir şekilde kabullendirmiştir. Kısaca Türkiye'nin Kıbrıs Adası ve Yunanistan adalarının deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasındaki tavrını yargı karşısında sağlamlaştırmıştır (Acer, 2019: 12).

Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu 2019 yılında bir röportajda; Türkiye bölgede yalnız kalsa da davasından geri adım atmayacağını ifade etmektedir. Türkiye için Doğu Akdeniz meselesinin iki unsuru vardır: “Birincisi, Türkiye'nin kendi kıta sahanlığındaki faaliyetleri ve bu faaliyetler için Türkiye kimseyle tartışmak istememektedir fakat hukuki gerekçelerle uluslararası topluma bunu anlatmak gerekmektedir. İkincisi, Kıbrıs Türk halkının Doğu Akdeniz'deki haklarıdır.” Türkiye, Rum yönetiminin bölgedeki tek taraflı faaliyetlerine karşı sadece Rum yönetimine değil AB'ye, Yunanistan'a ve İngiltere'ye uyarılarda bulunmaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de dâhil edilmediği hiçbir anlaşma geçerli değildir. Ayrıca Türkiye hidrokarbon rezervlerinin uluslararası piyasalara taşınmasının tek uygun yoludur (https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-5n1k-ya-verdigi-roportaj-14-9-19.tr.mfa, 2019).

Esasen Doğu Akdeniz meselesi hukuki görünse de temelde siyasiydir. Bölgedeki zengin hidrokarbon kaynakları ve bunların çıkartılıp uluslararası pazarlara taşınması ile elde edilebilecek güç tüm bu muadelenin odak noktası olmaktadır. Enerji ve güvenlik kaynaklı kaygıları, ülkeleri Doğu Akdeniz'deki büyük pastadan pay alma mücadelesine sürüklemektedir. T.C. Dışişleri Bakanlığı, kıyıdaş ülkeler hakları olan bir meselede ortak hareket etmelidirler, ifadesini savunmaktadır. GKRY gibi, üçüncü ülkelerin büyük şirketleriyle tek taraflı şekilde, karar alma mekanizmalarından diğer kıyıdaş ülkeleri dışlayarak anlaşma yapmaları, Türkiye tarafından kabul edilmemektedir. Türkiye Doğu Akdeniz'de tüm tarafların katılımıyla hepsinin hak ve menfaatlerini adil şekilde kapsayabilecek iş birliği mekanizmalarının kurulmasını istemektedir. Türk Dışişleri Bakanlığı söylemlerinde ‘tek taraflı’ ve ‘ortak’ ifadeleri sıkça dile getirilmektedir. Türkiye tek taraflı oluşumlara karşı çıkmaktadır. Ortak hareket edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte T.C. iş birliği ve diyalog için Akdeniz'de çeşitli platformlarda bulunmak istemiştir. Foromed gibi Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nda da bulunmak istemesine rağmen Türkiye foruma davet edilmemiştir. Bunların arka planında KKTC'nin tanınmama meselesi

yatmaktadır. AB, Kıbrıs sorunu çözüme kavuşturulmadan GKRY'nin tek taraflı başvurusunu 1 Mayıs 2004 tarihinde kabul etmiştir. GKRY iki toplumlu federe bir yapıyı kabul etmemektedir. KKTC'nin varlığı uluslararası alanda tanınmamaktadır. GKRY, Kıbrıs meselesini Doğu Akdeniz'deki eylemleriyle canlı tutmakta ısrar etmektedir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz dış politikasında Yunanistan'ın adaların deniz alanı sayılması iddiası ve GKRY'nin *enosis* isteği ile KKTC'nin varlığını yok sayması konuları güncelliğini korumaktadır. Türk Dışişleri Bakanlığı'nın söylemlerinde Türkiye'nin kendi ve Kıbrıslı Türklerin haklarını korumaktan vazgeçmeyeceği kesin bir dille vurgulanmaktadır. Türkiye KKTC'nin uluslararası alanda tanınmasını sağlamak için çaba gösterse de üçüncü ülkeler; AB ve AB üye ülkeleri, ultimatolara verir gibi Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetleri hakkında açıklamalar yapmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye bölgede sadece GKRY ve Yunanistan ile mücadele etmemektedir. Geçmişte çözülemeyen meseleler Doğu Akdeniz enerji rekabetinde Türkiye'nin önüne çıkmaktadır. Yıllara göre, Türk Dışişleri Bakanlığı söylemleri kararlılık ve istikrar ile ne istediğini ne yapması ve ne yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e yönelik politikasında değişim unsuru eylemler yönünde olmuştur. Türkiye daha aktif ve somut bir şekilde bölgede faaliyet yürütür hale gelmiş, deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması imzalamış ve ruhsat sahalarında sondaj çalışmaları başlatmıştır.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yalnız bırakılmak istendiğini belirtmiştir. Gelişmelerin arka planına bakıldığında yalnız kaldığını düşünen Türkiye güvenlik önlemini artırmaktadır. Türkiye'nin enerji güvenliğine yönelik hamleleri bazı ülkelere 'saldırgan', 'yasa dışı' olarak yorumlanabilmektedir. Türkiye ise kendi meşru haklarını korumakta olduğunu ve esasen bir hak ihlali varsa bunu o ülkelerin yaptığını ısrarla ifade etmektedir. Türk Dışişleri Bakanlığı söylemlerinin tümünde kördüğümün Kıbrıs meselesi olduğu görülmektedir. Hâlbuki ifadelere bakıldığında Türkiye Doğu Akdeniz'de kendisinin içinde olmadığı bir mutabakatın başarılı olamayacağına inanmaktadır.

SONUÇ

Sanayi Devrimi ile birlikte gelişen teknolojiler devletlerin enerji hammaddesine olan ihtiyacını artırmıştır. Enerji bağımlı devletler enerji rezervi yönünden zengin topraklara yönelmişlerdir. 20. Yüzyılın başlarından bu yana devletlerin enerjiye olan gereksinimi enerji kavramlarını devletlerin merkezlerine almalarına sebep olmuştur. Öyle ki, enerji devletlerin ulusal güvenlik meselesi haline gelmiştir. Petrol ve doğal gaz söz konusu enerji kaynaklarının en önemli ikilisi olmaktadır.

2000’li yıllarla birlikte yeni keşfedilen hidrokarbon rezervleri ile Doğu Akdeniz bu anlamda ilgiyi üzerine çekmiş, bölgesel ve küresel aktörlerin mücadele alanına dönüşmüştür. Doğu Akdeniz bölgesi yalnızca en gözde enerji kaynakları olan petrol ve doğal gaz mücadelesine değil aynı zamanda uzun yıllardır devletler arasında çözülemeyen sorunlara da sahne olmuştur. Böylelikle enerji keşfi yarışlarına ülkeler arasında geçmişte çözülemeyen meseleler de eklenmiştir.

Doğu Akdeniz’e ilişkin literatür taramasında bölgenin tarihsel, jeopolitik, stratejik önemi ileri sürülen teorilerle açıklanmıştır. Bölgenin sahip olduğu zengin enerji kaynakları ve bunun sebep olduğu esas mesele olan deniz yetki alanları paylaşımına ve Kıbrıs sorununa değinilmiştir. Söz konusu çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada Türkiye’nin Doğu Akdeniz meselesine ilişkin Türk Dışişleri Bakanlığı’nın söylemlerinin analizi yapılmıştır. 2008-2020 yıllarında kronolojik olarak yapılan açıklamaların analizi ve çok önemli olarak 2003, 2007 ve 2021 yıllarındaki Türk Dışişleri Bakanlığı açıklamaları da analize dâhil edilmiştir. Bundaki amaç; istikrar ve çelişki unsurlarının istisnasız analizidir.

Doğu Akdeniz’de Türkiye açısından mevcut olan problem deniz yetki alanlarının paylaşılmasında ilgili bölge aktörleriyle tezlerinin uyuşmaması ve Kıbrıs meselesinin çözülememiş olmasıdır. Uluslararası hukuk bölge aktörleri tarafından farklı

yorumlanmaktadır. Anlaşmaya dayalı bir söylem kullanılmamaktadır. Türkiye, GKRY, Yunanistan aynı zamanda AB, AB üye ülkeleri ve ABD gibi üçüncü aktörler bile Doğu Akdeniz deniz yetki alanı paylaşımı konusunda uluslararası hukuku işaret etmektedir. Uygulama aşamasında hiçbiri kendi tezlerinin dışına çıkmak istememekte, süregelen ulusal politikalarından, beyan edilmiş değerlerinden vazgeçmemektedir. Bu noktada, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın söylemleri incelendiğinde, etki alanı oluşturmayı hedeflediği görülmektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz politikasını hakkaniyet ilkesini ilk sıraya koyarak gerçekleştirmek istemekte, daha sonra diğer tezlerini sıralamaktadır.

Doğu Akdeniz'deki aktörlerin enerji keşfi yapmak için kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalamaları gerekmektedir. Bu da bölgenin en temel meselesi olan deniz yetki alanları paylaşımını ortaya çıkarmıştır. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler uluslararası hukukun öngördüğü ilkeler ile bölgede iki taraflı veya çok taraflı kıta sahanlığı veya MEB anlaşmaları yaparak diğer bir devlet veya devletlerin hak ve çıkarlarını dikkate alarak belirledikleri sınırlar dâhilinde sondaj çalışmaları yürütebileceklerdir. Fakat özel durumlar kapsamında kıyıdaş ülkelerin tezlerinin çakışması ve görüş ayrılıkları söz konusu çalışmaları engelleyebilmektedir.

Türkiye Doğu Akdeniz meselesinde dış politika uygulamasında GKRY ve Yunanistan ile fikir ayrılıkları yaşamaktadır. Türkiye kıta sahanlığının başlangıçtan itibaren var olduğunu ve ilan gerektirmediğini, MEB'in ise ilgili devletlerin görüşleri alınarak ilan edilmesi gerektiğini, uluslararası deniz hukukunun da maddeleri gereği Doğu Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz oluşu sebebiyle devletlerin tezlerini uygularken birbirleri ile iş birliği yapmaları gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, GKRY ve Yunanistan'ın yaptığı ikili anlaşmalar Türkiye'nin tezleri ile uyumsuzdur. Öte yandan Kıbrıs Adası ve adalar meselesi bölgede Türkiye'nin sondaj faaliyetleri gerçekleştirmek adına ruhsat alma/verme, sınırlandırma anlaşmaları yapma konularında uyumsuzluk oluşturmaktadır. AB'nin de desteğiyle Rum Yönetimi'nin KKTC'yi tanımaması, tek taraflı anlaşmalar yapması, Yunanistan'ın adaların da deniz alanı oluşturduğu ve kıta sahanlığına sahip olduğu tezi ve bu doğrultuda ikili anlaşmalar yapması Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de sıkıştırılmaktadır. Diğer taraftan, AB'ye üye ülkeler ve üçüncü ülkelerin bölgede

enerji şirketleri ile Türkiye'nin onaylamadığı anlaşmalar imzalayarak sondaj faaliyeti gerçekleştirmeleri Türkiye tarafından kati şekilde reddedilmektedir.

Türkiye; GKRY ve Yunanistan'ın imzaladığı ikili anlaşmalara itiraz etmiştir. Türkiye tezleri doğrultusunda söylemlerde bulunmuştur. Türk Dışişleri Bakanlığı'nın söylemlerinde istikrar ve kararlılık vurgulanmıştır. Fakat Türkiye, kendi uyarılarının ilgili devletler tarafından dikkate alınmayarak tekrarlanan eylemlerle karşılaşması halinde Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzaladığı MEB sınırlandırma anlaşması ile uyuşmazlık yaşadığı GKRY ve Yunanistan'ın anlaşmalarına ayna tutmuş aynı şekilde karşılık vermiştir. Türkiye Doğu Akdeniz'de imzaladığı sınırlandırma anlaşmalarıyla ilgili üçüncü devletlerin, GKRY ve Yunanistan'ın, görüşüne başvurmayarak onları ve tezlerini tanımadığını somut olarak göstermek istemiştir. Bir nevi Türkiye, az da olsa Libya mutabakatı ile savunduğu tezlerinin dışında bir anlaşma imzalamıştır, diyebiliriz. Bu noktada Türkiye ilk kez, taraflar arasında görüşme ve anlaşmalar ile çözüm sağlanması ilkesini dikkate almayarak kendi tezi ile çelişmiştir. Öte yandan; Türkiye; Libya Mutabakatı ile savunduğu 'karşılıklılık' ilkesi ile tutarlı hareket etmiştir. Türkiye; başından beri, problemin ilk noktası olan 2003'ten 2021'e dek açıklamalarında etki alanı oluşturmayı hedeflemektedir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz meselesine yönelik söylemlerinin ana noktası kendi ve KKTC'nin haklarının korunmasını oluşturmaktadır. KKTC'nin uluslararası alanda tanınmaması, AB'nin GKRY'nin 2004'te Kıbrıs Cumhuriyeti olarak üyeliğini kabul etmesi ile daha da derinleşmiş, bir sorun yumağı haline gelmiştir. GKRY ile anlaşma imzalayan devletlerin 'hukuki olarak tanınan bir devlet ile anlaşma yapmak istiyoruz' ifadeleri ülke içi durumlarına bakıldığında ne derece hukuk devleti oldukları tartışmaları bir yana, arka plandaki gayeler tartışılmalıdır. AB ve Doğu Akdeniz'e kıyası olmayan bazı ülkelerin de Türkiye'nin yaptığı sınırlandırma anlaşmalarını kınamaları söz konusu olmuştur. AB'nin deniz yetki alanlarının paylaşımı ile ilgili bir yetkisi olmadığı, hukuksuzluğa ortak olduğu Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından belirtilmiştir.

Doğu Akdeniz bölgesi zengin hidrokarbon rezervleri ile devletlerin dış politika eylemlerini dönüştürmüştür. Taraflar birbirlerinin hamlelerine uzlaşmaz, önceden kestirilmesi, tahmin edilmesi güç bir hamleyle karşılık vermektedirler. Kıyıdaş

devletlerin iş birliği ve müzakere kapılarını kapatıp aykırı faaliyetlerde bulunmaları Doğu Akdeniz’i hiçbir tarafın kazançlı çıkamayacağı bir mücadele alanı görünümünden çıkarmayabilir. Mevcut hidrokarbon rezervlerinin belirlenmesi, çıkarılması ve uluslararası pazarlara nakli durumunda yine söz konusu kıyıdaş ülkelerin deniz yetki alanından geçişe gerek duyulacaktır.

Doğu Akdeniz’deki enerji paylaşımı mücadelesinde Dışişleri Bakanlığı’nın açıklamaları herhangi bir kıyıdaş ülkeye, bölge dışındaki üçüncü bir ülkeye ve uluslararası topluma çağrı içermektedir. Açıklamalar bir konu hakkında fikir beyan etmek amacıyla yapılmamaktadır. Söz konusu problem üzerine, problemin çıkış noktasından tarihlere göre Bakanlık söylemleri istikrar göstermektedir. Söylemlerin ne zaman ve hangi konu üzerine söyleneceği, hedef kitle belirlidir ve süreklilik arz etmektedir. Yine anlaşıldığı üzere bu analiz bizi etki alanı sonucuna götürmektedir. Bu anlamda Türkiye’nin yeterli etki alanını uluslararası alanda oluşturamadığını görmekteyiz. Eğer esas iş birliği aynı dine sahip devletler arasında gerçekleşiyor tezi savunulacaksa, Mısır’ın; GKRY ve Yunanistan ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalaması bu tezin genellenebilir bir çıkarım oluşturmasını çürütmektedir. 15 Nisan 2021 tarihinde, Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias ve Türkiye Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu’nun açıklamaları analiz edildiğinde; basın önündeki açıklamalarda Çavuşoğlu’nun şaşkınlık içinde olduğu görülmektedir. Belli ki; iki bakanın ikili görüşmelerinde uzlaştıkları, bazı noktalarda anlaşamaları da, birbirlerinin tezlerinde haklı oldukları yerler buldukları ortaya çıkmaktadır. Fakat basın önünde, Dendias; beyan edilmiş değerleri, süregelen ulusal politikaları gereği uluslararası topluma bunu yansıtmak istememektedir. Bu durumda, Doğu Akdeniz meselesinin hukuki arka planından çok siyasi arka planı olduğu söylenebilir. Öyle ki, BM de bunu bilmektedir ki, Doğu Akdeniz meselesinde uluslararası hukuk kurallarını devletlerin uzlaşmaları üzerine ağırlıkla bağlamaktadır.

Türkiye, dış politikasını Dışişleri Bakanlığı’nın süreklilikle ifadelerinde belirttiği gibi; iş birliği, diyalog ve ortak şekilde hareket ederek, hakkaniyete dayalı biçimde, ilgili tüm devletlerin haklarını dikkate alarak sürdürmekte ve Doğu Akdeniz’deki menfaatlerini korumayı hedeflemektedir. Fakat incelemelerimizde KKTC’nin sadece Türkiye tarafından tanınması Kıbrıs probleminin ana denklemini oluşturmaktadır. KKTC’nin uluslararası sistemde tanınmasının sağlanması etki alanı genişletilerek

oluşturulabilir, BM himayesinde çözümsüz olan Kıbrıs meselesi bu şekilde hızlı bir sonuca götürülebilir. GKRY, Kıbrıs Cumhuriyeti sıfatıyla eylemlerini tek taraflı olarak gerçekleştirerek kazancı da tek taraflı elde etmektedir. Böylelikle Kıbrıs meselesinin hızlı çözümü, Rum Yönetimi'nin tek taraflı eylemlerinin, hem uluslararası toplumda hem de uluslararası sistemde hak ettiği tepkiyi görmesini sağlayabilir.

Türkiye, Doğu Akdeniz politikasında, sözlü olarak gösterdiği tepkilerden ziyade savunduğu tezinin aksi yönünde gerçekleştirdiği eylemde, Libya Mutabakatında, daha etkili olmuştur diyebiliriz. Türk Dışişleri Bakanlığı; deniz sınırlarının hakkaniyetli belirlenmesini, Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs Adası'ndaki haklarının korunmasını ve adil gelir paylaşımı sağlanmasını, adil ve hakkaniyete dayalı açık deniz enerji iş birliği mekanizmalarının oluşturulmasını istemektedir.

Doğu Akdeniz bölgesinde tek hak kendisininmiş gibi eylemlerde bulunarak mevcut sorunların esas çıkış noktası GKRY olmuştur. Doğu Akdeniz'deki enerjiyi tek taraflı olarak Avrupa'ya nakletmek için şirketlerle görüşmeler yapmaktadır ve AB'nin desteğiyle bu şekilde hareket etmektedir. Esasen GKRY'nin, anlaşma içine girdiği bu şirketlerin yönettiği küresel devletlerin enerji elde etme aracı olduğu görülebilmektedir.

Sonuç olarak, yineleyeceğimiz gibi; Türk Dışişleri Bakanlığı'nın söylemlerinin etki alanı oluşturma hedefi taşıdığı görülmektedir. Çünkü Türkiye Doğu Akdeniz'de yalnızlaştırılmak istenmektedir. Türkiye'nin uluslararası alanda bu büyük pastadan pay alma çabalarının sonuca ulaşmasında etki alanını büyük ölçüde genişletmesinin önemli olacağı söylenebilir. Sayısız aktör bölgede enerji elde etmek için projeler yürütmektedir ve bu devam edeceğe benziyor. Bu noktada Türkiye, KKTC'nin tanınmasını sağlayacak ilişkiler kurabilir. Doğu Akdeniz'e yönelik politika hamlelerinde söylemlerden daha çok etkili olabilecek şeyin ilişkileri derinleştirmek, fiiliyata dökmek olduğu örneklerin sonuçlarında da görülmüştür. Öte yandan; Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın, ısrarla, başından beri, sürekli ve defaatle, GKRY ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de yürüttüğü faaliyetlere itiraz etmesi ile varsa eğer konuyla ilgili uluslararası hukuk kuralının 'ısrarlı muhalif' devleti bağlamayacağı sonucunu doğuracağı için söylemlerin önemli olduğu bu noktada ifade edilebilir.

Doğu Akdeniz konusunda ilerde araştırma yapacak olanların; bu çalışmada incelenemeyen ve Türkiye açısından önemli aşama sağlayabileceğini düşündüğüm, Türkiye-İsrail arasında, iki ülkenin karşılıklı kıyıları bulunması dikkate alınarak anlaşma yapılabileceğinin incelenmesi önerilebilir.

Doğu Akdeniz'deki mevcut sorunların anlaşma ve uzlaşma ile zleceğinin ilgili herkes idrakindedir. Tarafsız ve adil uluslararası bir mekanizma oluşturulsa dahi Doğu Akdeniz'deki aktörler arasındaki enerji ve deniz hegemonyası yarışının üzümünün olmama ihtimali daha yüksek görünmektedir; hukuki arka plandan daha çok siyasi bir arka planı olan bir muadele ile karşı karşıya kalınmıştır.

KAYNAKÇA

- Acer Y (2020) Doğu Akdeniz’de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye, 65. Sayı ss.13-26.
- Acer Y (2019) Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı, ISBN: 978-625-7040-02-0, Sayı 301, *SETA Analiz*, ss.7-15.
- Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri.
<https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=2285>. Erişim Tarihi: 18.01.2022.
- Aslan C (2019) Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge: *Farkları neler?*
<https://www.stratejikortak.com/2019/12/meb-kita-sahanligi-farklar.html>.
Erişim Tarihi: Mayıs 2021.
- Avan EA (2020) Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: *Türkiye'nin Politikası ve AB'nin Yaklaşımı*, Cilt 58, Sayı 2, ss.87-112.
- Balkal UB (2009) Doğu Akdeniz’deki Deniz Alanlarında Jeopolitik Değişimler ve Türkiye’ye Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Balkaş Ö (2019) *Doğu Akdeniz’de Doğal Gaz Keşifleri, Pazarlama Senaryoları, Enerji Güvenliği ve Jeopolitika*, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, ss.2-38.
- Barker C, Galasinski D (2001) *Culturel Studies and Discourse Analysis: A Dialogue On Inaguage and Identity*, London: Sage.
- Başeren SH (2013) Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2013.
- Ceylan FA (2018) Doğu Akdeniz Enerji Keşiflerinin Bölgeyi Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Değiştirme Potansiyeli, Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal

- Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Doğan N (2013) Doğu Akdeniz’de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği, *21. Yüzyıl Dergisi*, ss.1-12.
- Doğru S (2015) Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 119, ss.503-554.
- Erandaç B (2020) Kıbrıs Barış Harekâtı’nın Anlam ve Önemi. <https://www.sde.org.tr/bulent-erandac/genel/kibris-baris-harektinin-anlam-ve-onemi-kose-yazisi-17697>. Erişim Tarihi: 22.06.2021.
- Erciyes Ç (2019) Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Türkiye’nin Siyasi ve Hukuki Tezleri Sahadaki Uygulamaları, İstanbul Kültür Üniversitesi, GPOT. <https://www.mfa.gov.tr/data/dogu-akdeniz-deniz-yetki-alarinin-sinirlendirilmesi.pdf>. Erişim Tarihi: 27.01.2021.
- Erdal S (2005) Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneği, Cilt 13, Sayı 1, ss.157-196.
- Ergün M (2013) Dünyanın Gelişen Hidrokarbon Bölgeleri: *Doğu Akdeniz ve Karadeniz Alanları*, TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu, ss.771-783.
- Franz E (1974) *Yunanistan ve Türkiye Arasında Ege Denizi Kıta Sahaneliği Üzerindeki Hak İddiasından Doğan Tartışma*, çev. Selçuk Demirsoy. (M.T.A. Enstitüsü).
- Girgin G (2006) Fenikelilerde Akdeniz Ticareti, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Su Altı Arkeolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Gözügüzelli E (2019) Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Faaliyetleri ve Projeler, *ORSAM*, Ankara.
- Gündüz A (2000) Milletlerarası Hukuk-Temel Bilgiler Örnek Kararlar, 1958 Cenevre Hukuku Sözleşmeleri: *Kıta Sahaneliği Sözleşmesi*. <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/136-1958-cenevre-deniz-hukuku-soezlesmeleri-kita-sahanligi-soezlesmesi>. Erişim Tarihi: 27.05.2021.

- Gürel A, Mullen F, Tzimitras H (2013) *The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios*; Peace Research Institute Oslo (PRIO), ISBN: 978-82-7288-486-3. <https://www.prio.org/utility/DownloadFile.ashx?id=440&type=publicationfile>. Erişim Tarihi: Haziran 2021.
- Haliloğlu G (2017) *Doğu Akdeniz'in Stratejik Önemi ve Enerji Güvenliği*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- ICJ (1985) International Court of Justice, Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab/Jamahiriya, Malta). <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/68/6417.pdf>. Erişim Tarihi: 27.05.2021.
- İnat K (2020) Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası: *Hedefler, Araçlar, Yöntemler*, Sayı 49, ss.26-28. <https://kriterdergi.com/file/316/turkiyenin-dogu-akdeniz-politikasi-hedefler-araclar-yontemler>. Erişim Tarihi: 10.06.2021.
- İnat K, Ataman M, Duran B (2020) *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları, SETA*, Baskı 1, ISBN: 978-625-7040-43-3, İstanbul.
- İnat K (2005) Türkiye'nin Kıbrıs Politikasının Dönüşümü, Sayı 2, ss.43-65.
- İstikbal C (2020) *Enerji Kaynakları ve Deniz Yetki Alanları Bakımından Doğu Akdeniz Sorunu*, Baskı 1, ISBN: 978-975-02-6429-0, Ankara.
- İstikbal D, Boyraz HM (2019) *Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Ekonomi-Politik Bir Yaklaşım, Kıbrıs Araştırmaları ve İnceleme Dergisi* 3(5), ss.69-86.
- İşcan İH (2004) *Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları*, Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 2, ss.47-79.
- Kalaycıoğlu S (2020) *Doğu Akdeniz Gaz Forumu ve Türkiye*, ss.1-3. https://tasam.org/Files/Icerik/File/EGF_ve_T%C3%BCrkiye_i_pdf_af67523a-c784-47ca-8e99-b4f26ac183bb.pdf.
- Kaplan AH (2020) Türkiye'den Ermenistan'a Sert Yanıt: *Hadsizlik ve Sorumsuzluk Örneği*. <https://qha.com.tr/haberler/turkiye-den-ermenistan-a-sert-yanit-hadsizlik-ve-sorumsuzluk-ornegi/234202/>. Erişim Tarihi: Mart 2021.

- Karapınar N (2015) Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar, ss.13-21.
- Kaya Ş (2007) Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk (Deniz Hukuku) Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kirschbaum MA, Schenk CJ, Charpentier RR, Klett TR, Brownfield ME, Pitman JK, Cook TA, Tennyson ME (2010) Assesment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin and Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean, U.S. Geological Survey (USGS).
<https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf>.
<https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/pdf/FS10-3027.pdf>.
- Küçükcuray S (2019) Doğu Akdeniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı ve Türkiye, Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Kütükçü MA, Kaya Sİ (2016) Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğal Gaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu, Batman Üniversitesi, *Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2/1, ss.81-96.
- Limits of Oceans and Seas (1953), International Hydrographic Organisations, Monte Carlo. <https://epic.awi.de/id/eprint/29772/1/IHO1953a.pdf>.
- Liu X, Zhang G, Wen Z, Wang Z, Song C, He Z, Li Z (2017) Structural Characteristics and Petroleum Exploration of Levant Basin in Eastern Mediterranean, *Petroleum Exploration and Development*, 44(4), ss.573-581, DOI: [https://dx.doi.org/10.1016/S1876-3804\(17\)30066-6](https://dx.doi.org/10.1016/S1876-3804(17)30066-6).
- Ozan E (2019) Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Stratejisi. <https://www.ankasam.org/dogu-akdeniz-ve-turkiyenin-stratejisi/>. Erişim Tarihi: Mayıs 2021.
- Özkan A (2012) Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı, *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, ss.374-380.

- Raphael S, Stokes D (2010) *Global Energy Security and American Hegemony* (Themes in Global Social Science), Johns Hopkins University Press, ISBN: 978-08018-9466-1, 280pp.
- Sandıklı A, Budak T, Ünal B (2013) *Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri ve Türkiye, Bilge Adamlar Kurulu Raporu*, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM), No.59, ISBN: 978-605-86097-6-1, ss.1-80.
- Şahin G (2019) *Orta Doğu ve Doğu Akdeniz’in Önemi: Tehditler, Fırsatlar, Riskler ve Türkiye, Güvenlik Stratejileri*, 15(29), ss.199-230.
- Tan Ö (2016) *Türkiye’nin Avrupa Birliği Sürecinde Kıbrıs Sorunu*, Cilt 5, Sayı 10, ss.40-47.
- Tezel R (2019) “Bir Ülke Dışlanırsa Çözumsuzlük Sürer”. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/bir-ulke-dislanirsa-cozumsuzluk-surer-2888010>. Erişim Tarihi: Mart 2021.
- TCDB Resmi İnternet Sayfası. <https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>. Erişim Tarihi: Ocak 2021.
- TCDB AB Başkanlığı Resmi İnternet Sayfası, *Avrupa Komisyonu 2019 Türkiye Raporu*, Komisyon Çalışma Dokümanı. https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu_tr.pdf. Erişim Tarihi: Mart 2021.
- TCDB AB Başkanlığı Resmi İnternet Sayfası. https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye_raporustrateji_belgesi_2020/turkey_report_30.10.2020.pdf. *Avrupa Komisyonu 2020 Türkiye Raporu*, Erişim Tarihi: Mart 2021.
- TCDB Miami Başkonsolosluğu Resmi İnternet Sayfası. <http://miami.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/131723>. Erişim Tarihi: Ocak 2021.
- Tiryakioğlu MB (2019) *Doğu Akdeniz’de Enerji Denklemi 1*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dogu-akdenizde-enerji-denklemi-1/1474137>. Erişim Tarihi: Şubat 2021.

Topsoy F (2013) Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında “hakkaniyet ilkesi” ve Dağıtıcı Adaletin Sağlanmasındaki Rolü, Anadolu Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2013, Sayı 0, ISSN: 1303-0876 / 2667-8683, ss.191-203.

TPAO Resmi İnternet Sayfası. <https://www.tpao.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 15.02.2021.

Turhan A (2016) Doğu Akdeniz ve Karadeniz’de Meydana Gelen Jeopolitik Kırılmalar ve Türkiye Jeopolitiği, *Uluslararası Afro Avrasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, ss.19-25.

UADS (1945) Çok Taraflı Sözleşmeler. https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafilisoz/bm/bm_02.pdf. Erişim Tarihi: Ocak 2021.

UN (2003) *Law of the Sea (National Legislation)*, Definition Act of Internal Waters and Territorial Sea Limits of the Syrian Arab Republic, No.28, https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf, Erişim Tarihi: 23.05.2021.

UN (2014/1) General Assembly Paper A/68/857, *Letter dated 25 April 2014 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General*. <https://undocs.org/a/68/857>, Erişim Tarihi: 28.05.2021.

UN (2014) General Assembly Paper A/68/883, *Letter dated 20 May 2014 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General*. <https://undocs.org/a/68/883>, Erişim Tarihi: 28.05.2021.

UN (2020) *Note verbale dated 14 August 2020 from the Permanent Mission of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General*, <https://undocs.org/en/A/74/990>, Erişim Tarihi: 28.05.2021.

UNIC Turkey (2001) 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), Çok Taraflı Sözleşmeler.

https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafilisoz/bm/bm_26.pdf. Erişim Tarihi: Şubat 2021.

Ural A (2009) ABD’nin Enerji Hâkimiyeti Teorisi ve Büyük Ortadoğu Projesi, *Akademik Orta Doğu*, Cilt 3, Sayı 2, ss.132-147.

- Ülger İK (2020) Türkiye Mavi Vatanı Savunmaya Devam Ediyor. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-mavi-vatani-savunmaya-devam-ediyo/2004480>. Erişim Tarihi: Şubat 2021.
- VAHS (1969) Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi. <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/140-viyana-andlasmalar-hukuku-soezlesmesi>. Erişim Tarihi: 24.08.2021.
- Yenel S (2002) Akdeniz Forumu, Dışişleri Bakanlığı Yayınları, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı 7. <https://www.mfa.gov.tr/akdeniz-forumu.tr.mfa>. Erişim Tarihi: Ocak 2020.
- Yaycı C (2012) Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, *Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı 6, ss.1-70.
- Yılmaz E (2018) Doğu Akdeniz’de Enerji Çıkmazı, *SETAV/SETA Perspektif*, Sayı 188, ss.1-5, Ankara.
- Yolcu M (2020) Türkiye’nin Enerji Politikası ve Doğu Akdeniz, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Yorulmaz R (2019) Doğu Akdeniz’de Potansiyel İş birlikleri ve Ortaklıklar. <https://orsam.org.tr/tr/dogu-akdenizde-potansiyel-is-birlikleri-ve-ortakliklar/>. Erişim Tarihi: 25.05.2021.
- <https://www.yenisafak.com/gundem/tek-tarafli-meb-ilani-hakkimiz-3496138>. Türkiye’nin Olası MEB’i ve Yunanistan ile GKRY’nin Tezleri Doğrultusunda Türkiye’nin MEB’i Haritası, Erişim Tarihi: Haziran 2021.
- <https://www.akdeniztelgraf.com/haber/6541044/kita-sahanligi-nedir-kita-sahanligi-nasil-belirlenir>. Kıta Sahanlığı Nedir? Kıta Sahanlığı Nasıl Belirlenir? Erişim Tarihi: Nisan 2021.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Etkin_%C3%87aba_Harek%C3%A2t%C4%B1. Erişim Tarihi: 23.05.2021.
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53867412>. Erişim Tarihi: 28.05.2021.
- <https://tr.euronews.com/2019/05/06/turkiye-den-abd-nin-kibris-mesajina-tepki-gerceklerden-kopuktur>. Erişim Tarihi: 31.01.2021.

https://en.wikipedia.org/wiki/Ex_aequo_et_bono. Erişim Tarihi: 25.08.2021.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Etki_alan%C4%B1. Erişim Tarihi: 18.01.2022.

